

A PROTESTÁNTIZMUS ÉS KÖVETKEZMÉNYEI.

KOMOLY INTŐ SZÓ MINDEN HIVŐ PROTESTÁNSHOZ.

IRTA
STEINHAUSER ANSELM
PRÁGA.

SZERZŐ ENGEDÉLYÉVEL NÉMETBŐL MAGYARITOTTA
ÉS EGYHÁZMEGYEI ENGEDÉLYLYEL KIADTA

NAGY JÁNOS
PÉCS-EGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÁR
(RÁCZPETRÉN.)

Ára 1 frt 20 kr.

PÉCSETT.
LYCEUMI KÖNYVNYOMDA (FEILER MIHÁLY)
1889.

Isaías Sain

Csak helyben
használatra

3 002841 101318

Á

PROTESTANTIZMUS

ÉS

KÖVETKEZMÉNYEI.

KOMOLY INTŐ SZÓ MINDEN HIVŐ PROTESTANSHOZ.

IRTA
STEINHAUSER ANSELM
PRÁGA.

SZERKESZTÉS ENGEDÉLYÉVEL NÉMETBŐL MAGYARITOTTA
ES EGYHÁZMEGYEI ENGEDÉLYLYEL KIADTA

NAGY JÁNOS
PÉCS-EGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÁR
(RÁCZPETRÉN.)

Ára 1 frt 20 kr.

110131

PÉCSETT.
LYCEUMI KÖNYVNYOMDA (FEILER MIHÁLY)
1889.

PROTESTANTINUS

KÖVETKEMÉNYEI.

1841. ÉVI SZÜNDŐ ÉVI PROTESTANTINUS

NAGY JÁNOS

1841

PÉCS

MÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

Troll P. Ferenc

ÚRNAK,

Ő SZENTSÉGE XIII. LEO PÁPA HÁZI PRAELATUSÁNAK ÉS
APOSTOLI PROTONOTARIUSNAK,

A PÉCSI SZÉKES-KÁPTALAN APÁT- ÉS ÉNEKLŐ
KANONOKJÁNAK,

PROSYNODALIS VIZSGÁLÓNAK,

A JELES VASKORONA-REND III. OSZTÁLYA LOVAGJÁNAK,

A JERUZSALEMI SZ. SIR KOMMENDATORÁNAK,

AZ IRODALOM ÉS MŰVÉSZET BŐKEZŐ MAECENÁSÁNAK
STB.

mély hódolattal ajánlja

a fordító.

Előszó

Elhagytak engem, élő viz kutfejét
és ástak magoknak beomladozó kutakat.

Jerem. 2, 13.

Uram! emeld szent jobbodat fel,
Te küzdj e kornak szellemével,
Mely szent, igaz jogot tipor.
S mintha' oldva volna minden ördög
S a lég eltelve volna vélők,
Oly vad, istentelen a kor.

Előszó.

Hogy minden nép boldogságának csirája és így egy igazi jobb jövőnek, egy új erkölcsi világrendnek, az emberiség kifejlődésének, mely még eddig elérhetetlen és kimeríthetetlen maradt — végső eszményképe a kereszténységben van, melynek megingathatatlan, örök elvei egyedül a kath. Egyházban találhatók letéteményezve és hogy csak nyílt korlátoltság vagy erkölcsi elvetemültség mondhatja Krisztus tanának isteni mélységét és tisztaságát egy rajongó képzelem szüleményének : ez nem csak ezen üdvintézménynek majdnem kétezredéves főnállása és természetfölötti, megfoghatatlan tevékenysége által bebizonyított tény, hanem ugyanezt kimutatta sok szellemdús, istenileg megvilágosított sz. térfiu és gondolkozó meggyőződésteli, lelkesült iratokban és értekezésekben, a mily egyszerűen, ép oly világosan ; nemkülönben a századok folyamán, mély tudományu philosophiai, theologiai és egyháztörténelmi művek láttak e nemből napvilágot, melyek többé-kevésbé behatóan és világosan e tárggyal foglalkoztak.

Ha most már egy világi az ő természetes keresztény álláspontjából arra vállalkozik, hogy e főséges tételt megvilágítsa és a józan emberi ész által könnyen megítélhető, iszonyu ellenmondásokat, melyeken mint megannyi alapon, ugyan minden eretnokség, legkiáltóbban pedig a protestantizmus nyugszik, az ő meztelenségökben bemutassa, az ilyen ezáltal nem kevesebbre törekednék, mint, hogy Isten kegyelmével sikerüljön neki egyik vagy másik hívő lelket, ki még az Anyaszentegyházon kívül van, ennek valódiságáról és isteni alapíttatásáról meggyőzni és őt a mi Urunk és

Üdvözítő Jézus Krisztusunkban való hitben, az Ő lelki jegyesében, a kath. Egyházban megerősíteni; egy világi, kinek ezen hivatáshoz becsületes, őszinte és katolikus gondolkozásmódján és más vallásu testvéreiért érző, szeretetteljes szíven kívül semmi tanulevele sincs, kire nézve azonban elviselhetetlen a mélyen elszomorító és sajnálatra méltó tény, hogy számtalanok, kik a sz. keresztség által Krisztus Egyházának követői lettek, részint gyáva testi puhaságból és gyűlöletből, részint tájékozatlanság- és elfogultságból a kath. hitről való minden fölvilágosítást, előítéllettel telve, maguktól elutasítanak és nem törődve az ezerszer ismételt tiszta és világos cáfolatokkal és fölvilágosításokkal azt, amit a 16-ik századnak ugynevezett vallás-újítói banális szólamokban pápaságról, emberi intézményről, szentek imádásáról, önmegigazulásról, jó cselekedetek általi megszentülésről, az önérdekben és jó cselekedetekben való bizakodásról, Isten tiszteletének és Krisztus érdemeinek mellőzéséről, zugmisékről, bálványimádásról, babyloni kéjhölgyről stb. irataikban tanítanak, vakon utánimádkozzák; mi által azonban az örök üdvösségtől is megfosztatnak, mely az embernek adatott, hogy boldog legyen.

Hogy is ne volna föltétlenül büntetésre méltó dolog, önmagát, háborgó tengeren, a mentő sajkában biztonságban érezni anélkül, hogy az ember ama sokakkal törődnék, kik életveszélyes, repedezett sajkáokban, biztos elmerülésök tudatában, a vad hullámok közt halállal küzködnek.

A nagyobbrészt legkiválóbb, illetékes kath. theologustól és Istentől megvilágosított legmegbízhatóbb, lángeszű férfaktól átkölesönzött fejtegetések és bírálatok, lehető legvilágosabban, egyszerűen és könnyen fölfogható logikával, de azért szigorúan a sz. Írásra támaszkodva, mindig csak a dolgot véve tekintetbe, tartózkodás nélkül derítsék föl más hitű testvéreink előtt, különösen legszembeötlőbb és észtelenül ellenmondó negatív elveit, valamint következményeit a pro-

testantizmusnak, másrészt pedig mutassák ki, hogy melyik azon intézmény, mely egyedül dicsekszik szilárd főnmara-dással, melyiknek van életereje, mely egyedül képes az emberi törekvéseket maradandó haszonra fordítani, melyik hoz boldogságot és áldást a népekre és mint függ leginkább ezen, az igazsághoz és az Egyház közösségéhez való fölötte óhajtott visszatéréstől nemcsak az egyes embernek, hanem az összes ker. társadalomnak is jóléte.

Vajha mindazok, kiknek e sorok kezeügyökbe akadnak, azok jóindulatu megfontolása által azon meggyőződésre jutnának, hogy jóakarat és a mindent átható igazság fényével szemben meggyökerezett előítéletek mellett, a fény és világosság után epedő szívek, az isteni kegyelem segé-lyével, még sem olyan nagyon nehéz a kételytől a hithez, a nyugtalanságtól a békéhez, a szív ürességétől a vigasz teljéhez, mind ezen, mind a jövő életben eljutni és hogy a számos megtérést tekintve, ép oly kevésbé rövidült meg a mindenható Atya karja, hogy kiválasztott gyermekeit Krisz-tus valódi aklába vezesse, ép oly kevésbé gyengült meg a kereszt ereje vagy szünt meg a fájdalmas Anya közben-járása.

A cél bőven eléretett, ha ezáltal — mint már említve volt — csak egy eltévedt lélek is komoly megegyezésre és magábaszállásra és az Anyaszentegyház egyedül helyes ös-vényére térítettik és ha ezen kísérlet által fölserkentve, méltóbb egyének és hivatásos férfiak azon tovább építenek.

Segítsen bennünket erre Isten kegyelme és a mi Urunk Jézus Krisztusnak szeretete.

Prága, a kibékülés nagy napján.

A szerző.

A vallás.

Az emberiség Istentől legfőbb boldogságra rendeltetett és egy emberi lélek sem zárkozhatik el ezen a legfőbb és legtökéletesebb boldogság utáni óhaj és vágy elől. Eme boldogság nem véges, elmuló jó, tehát csakis a legfőbb, végtelen és örök Jó, kinek birásában és élvezésében találja föl a vágyó emberi szív a valódi, tökéletes boldogságot, az örök üdvösséget és ezen legfőbb Jó maga az Isten. Mi sem képes kivüle az embert tökéletesen kielégíteni, megnyugtani, boldogítani, semmi más nem lehet rendeltetése, vég-célja; valamint a súlypontjából kimozdított anyagvilágban csak rendetlenség és zürzavar lépne a rend helyébe: épen úgy az ember is Istentől elszakítva: szeretete soha sem fog többé tulajdonképeni célja felé törekedni, az előbbi összhangot és rendet összhangtalanság, rendetlenség váltja föl.

Érted teremtel bennünket, oh Isten, és szívünk nyugtalan, míg Benned meg nem nyugszik.

Kell lennie egy szükségképen önmagától létező, egyedül végtelenül tökéletes lénynak is, azaz van egy Isten, a ki mindig létezett; mert, ha nem létezett mindig egy lény, akkor volt idő, mikor semmi sem létezett, ha pedig ez egyszer volt, akkor egyáltalán soha sem létezett valami, mert semmiből semmi sem lesz. Ama lény pedig, mely mindig létezett, nem lehet esetleges, mert kell, hogy az minden más létező dolognak egyformán oka legyen.

Az Isten titok előttünk és az ember mégis ama nagy és fönséges hasznót merítheti az észből, hogy bebizonyítja Isten létét, mert a teremtetett dolgok szépségéből és

nagyszerűségéből következtetés útján a Teremtő megismerhető.

Ki nem következtetne Homer vagy Virgil olvasásakor, az óra megfigyelése, valamely művészi hangverseny hallgatása alkalmával egy értelemmel bíró okra, midőn annak szembetűnő volta őt erre kényszeríti? Már pedig a világegyetemben uralkodó rend hasonlíthatatlanul szebb és összhangzóbb, mint a legremekebb költemények, óra, zene és mindenekelőtt eszünk, mely épen úgy, mint a természeti lények, az ő célirányos működésökben, egy értelemről rendeltetett, a mely Isten. Jóllehet sokan tagadják őt, mert nem látják és észre nem veszik; csakhogy a villanyossággal sem képes egy természettudós sem beszámolni, hogy miként támad, hatása mindazáltal tagadhatatlan. Egy chinai díszárucsoport vagy egy természettani dolgozószoba, megszámlálhatatlan eszközeivel, melyeknek rendeltetését nem ismerjük, hasonlóképen senkit sem fog ama együgyű következtetésre vezetni, mintha ama dolgok megfontolás nélkül támadtak volna, de sőt még akkor sem, ha azt vélné, hogy egyik vagy másik készülék tán nem felel meg céljának, vagy mivel a lángészt, mely mindezen bonyodalmas részeket egészszé rendezni és szabályos mozgásban megtartani tudta, nem ismeri.

Igaz ugyan, hogy Isten létezéséről nem oly könnyű meggyőződést szerezni, mert ezen igazság megismerésével úgy vagyunk, mint a föld gömbalakuságának ismeretével. Valamint az emberi szem nagyon alacsonyan áll arra nézve, hogy a földet gömbnek láthassa és csak a legkülönbözőbb tapasztalatok által, indirekt uton, juthatott el a föld alakjának ismeretére: épen úgy az ember lelki szeme is, míg a testbe van zárva, képtelen Istent közvetlenül megismerni.

Kinek pedig a direkt, logikai bizonyítás, hogy nem lehet okozat ok nélkül, tehát világ sem Teremtő nélkül,

nem világos; a ki be nem látja, hogy minden kocsinak, hajónak, gépnek, mely mozog, meg van vezetője, ép így a világnak is, mindennek a mi mozog, hajt és nő : kell lennie igazgatójának; a ki a történelem tanulmányozása folytán Isten kormányzásáról meg nem győződött; kit erre még az ima semmiféle meghallgatása meg nem tanított; ki nem látja be, hogy az ember Isten tagadásával, kénytelen annak tulajdonságait, melyekre rájövünk, egy szellem helyett, az anyagnak tulajdonítani, melynek természete sokkal kevésbé vagy egyáltalán nem alkalmas arra, hogy bennünket eme szükséges tulajdonság (mint pl. mindenhatóság) birásáról meggyőzzön, a mint ez egy legfőbb szellem elfogadása mellett gondolható: az találjon, Isten létét illetőleg, épen ugy biztos bizonyítékot abban, hogy mindazon tanok, melyek Istent tagadták, előbb-utóbb semmisnek bizonyultak, valamint azon körülmény, hogy a föld sem korong, sem szögletes test stb. bizonyíték volt annak gömbalakúsága mellett.

Isten azonban kinyilatkoztatta magát az első embereknek és később az ősatyáknak, még bővebben Mózesnek, ki isteni sugallat mellett leírta az őskinyilatkoztatást, miáltal ez örök időre biztosított és gyümölcsözővé tétetett. A következő évszázadokban a prófétáknak tétetett még további kinyilatkoztatás, míg végre maga az Isten Fia jött, ki azt működése által mennybemeneteléig befejezte.

Az ó-szövetségi zsidóság volt mindenesetre az isteni kinyilatkoztatás edénye; miután azonban a megígért Megváltó testben megjelent és a zsidók által megöletett, azon megvetés és eltasztás érte őket, mely őket az egész világon szétszórta és a népek maró mérgévé tette, mely ez idő szerint a kereszténység összes politikai, társadalmi és gazdasági életét elpusztítással fenyegeti és a legmegfontolásraméltóbb állapotokat teremtette.

A sz. Írás csak azon igazságokról akarta az embereket meggyőzni, melyek lelkiüdvökre szükségesek; hogy a

többi igazságokat megtalálják, fölruházta Isten az embereket érzékekkel, észszel és ítélőképességgel; ennek dacára azonban, hogy a hitnek is megmaradjon érdeme, azt akarta, hogy Igéje istenségének és megtestesülésének titka egészen megfogható ne legyen; de az ész előtt sem akart egészen titok maradni, nehogy a hitetlenség tudatlansággal mentgethesse magát. Az önismereten nyugszik Isten bizonyításának alapja és az Isten megismerésének előfeltétele.

A míg azonban Isten az emberi dolgok, a fejedelmek és népek, államok és birodalmak fölött, előbbi helyét vissza nem nyeri; a míg az Ő örök joga minden teremtmények és minden fölött, a mi tőlük származik, ünnepélyesen el nem ismertetik, komolyan és tényleg tiszteletben nem tartatik, addig minden fáradság és munka hiu leszen. Csak Istennek pártja mentheti meg a világot, csak ebben van üdv. A legfőbb Lényt illetőleg, a függetlenségről való minden haszontalan és hiu álmodozással föl kell hagynunk és magunkat neki és akaratának föltétlenül alávetnünk; mindenekelőtt annak zászlóját kell lobogtatnunk, a ki egykor, mint a jó angyaloknak az elpártoltak elleni vezére, a nagy szellemharcban, azt kiáltotta: „Ki hasonló Istenhez!” A mi kibékülésünk az Ég kibékülése a földdel. Mindaz, a mi jelenleg a világot foglalkoztatja, az Isten és ember közti viszonynak kérdésére vezetendő vissza; csak Istenben békül meg az ember emberrel; evégből hagyta nekünk Isten helyettesét sz Péterben és utódaiban; a pápaság elismerése azon álláspontban, melyet számára Isten kijelölt, menti meg és üdvözíti a világot. Ezt célozzák a megrendítő és az isteni gondviselés által a népekre mért sorscsapások. Minden csak eszköz Isten kezében az egy pásztor és egy akol fensőbb egységének előkészítésére, melyre nézve csallhatatlan igérettel birunk. Isten megsemmisíti a hatalmakat és egységöket, ha rendeltetésöknek már megfeleltek és egy szilárd, mert Isten törvényére alapított világrendnek uj épülete

fog emelkedni a jövődő nemzedék békéjére és boldogságára. Eme rendnek létesülnie kell, mert szükséges és isteni akarja azt. Alapja már meg van vetve. A primatus, mely az egész emberiségre vonatkozó jogaiban, mint a mi isteni Megváltónk, Jézus Krisztusnak helyettese, a vatikáni zsinat által, egész terjedelmében megerősítettett, az idők és emberek történelmében fordulópontot képez.

Tehát a vallás az, a mi bennünket az Istennel való egyesüléshez, rendeltetésünk ezen egyedüli és végső céljához vezet. Ez az, a mi csodálatosan fönséges és szép fogalmakat nyújt Istenről, természetünkről, az Isten és közöttünk levő viszonyról, Istennek végtelen szeretetéről, a mi magas és örök rendeltetésünkről és isteni iratokat juttat kezünkbe, melyek gyermeki egyszerűséggel és emberfölötti magasztossággal ismertetik meg velünk eme fönséges és oly fontos tárgyakat s melyeknek egész tartalma az előre kijelentett és mindig tisztábbá és világosabbá váló ígéretekben hirdetett jövőre és az Egynek végül bekövetkezett megjelenésére vonatkozik, ki, mint Isten és ember egyszersmind, Eget és földet összeköt és ki a mi földi létünk Nélküle megoldhatatlan talányának Igéje, kinek megjelenése, születése, élete, tanítása, földi működése, értünk szenvedett halála, föltámadása és örök országa csodálattal és gyönyörrel tölt el bennünket. A vallás az, minek az összüleink esése által nyilván majdnem egészen megromlott akaratunkat az isteni akarattal ismét megegyeztetnie kell, hogy azt Istennek mindenekfölött való szeretésére indítsa; a vallás az, a mi megmutatja Istenben jogaink legfőbb forrását, kötelmeink legfensőbb szabályát, cselekvésünk végső célját, melynek minden más célok alárendelvék; ez csirája, gyűpontja mindennek, a mi az összes emberi tevékenységben nyilvánul és nélküle az állam, mint jogi és törvényes hatalom, nemcsak nem létezhet, de mint ilyen nem is gondolható. Ez az első államkötelem, a mennyiben minden más

kötelmet magában foglal, ez összfoglalata a kötelmeknek, melyeket a teremtménynek, a Teremtővel szemben, teljesítenie kell; ez élő gyökere minden jogszerűségnek, ez általában véve jogérzete és alapja minden az emberek közti erkölcsi viszonynak. Világossága ez értelmünknek, támasza akaratumknak, utmutatója törekvésünknek, vigasza szívünknek. Ez támogat bennünket a szerencsétlenségben, gyógyítja lelki sebeinket, megszabadít bűnadóságunk tudatától és megment a kétségbeeséstől. E vallás oly égileg szép, a szellemre nézve oly elragadó, a szívre oly kimondhatatlanul jótékony, hogy csak természetünknek mély romlottsága tarthat vissza, hogy neki lelkünk minden erejével, szívünk minden érzelmével hódoljunk és Isten előtt, az önmegtagadás ösvényén, alázatos elmével haladjunk, melyen előttünk Krisztus haladott és nekünk példányképet hagyott, hogy nyomdokait kövessük. Péter I. 2, 21.

Csak egy vallás van azonban, mely igaz és azért a közönbösség vallási tekintetben határozottan bűnös valami; mert egy bölcs, igazságos és szent Isten sohasem engedhette meg, hogy az emberi nem életmagva áldozatává legyen a ravaszságnak, mely oly ügyesen volna alkalmazva, hogy lehetetlen volna hamisságára rájönni. Másrésről, mivel Isten, az örök Igazság, a hazugság által soha sem tisztelhető, a vallás pedig istentisztelet, melyet általán minden ember Istennek hozni tartozik, azért nyilván szükséges, hogy ezen hódolat ne Istenhez méltatlan, hanem hozzá méltó tisztelet legyen, nem pedig gyalázás. Őszinte és igazságon nyugvó istentiszteletnek kell lennie, melylyel az embernek egész valója, teste, szíve, értelme, szóval mindene adózni tartozik. Eme istentisztelet a ker. istentisztelet, azon vallás, mely kizár minden kétségeskedést és tépelődést, melynek hite föltétlenül biztos, mert egy csalhatatlan tekintély által tollbamondott és parancsolt hit.

A ker. erény, melynek egyedül van értéke Isten előtt,

épen a természetfölötti rendeltetésnek megfelelő, a ker. hit világánál megismert jóra vonatkozik, erre törekszik és ezt gyakorolja a természetfölötti kegyelem segélyével, épen ezért maga is természetfölötti. A ker. erény célja, indító oka, eszköze tehát az emberi természet körén kívül esik és a természetfölötti rendhez tartozik, vagyis Istenen és az Ő sz. szeretetakarátán alapszik, ugyannyira, hogy — mivel az igaz hitből él és hit nélkül lehetetlen kedvesnek lenni Isten előtt — az erény, mely nem a ker. hitben gyökereszik és virágzik, Isten tetszésére nem méltó, meddő. A vallásnak uralnia kell az észet, az észnek az elmét, ennek pedig az érzékeket, erre pedig csak az igaz vallás képes, melynek főcélja tárgyi tekintetben az erkölcsi nemesülés, alanyi tekintetben mindig Isten marad általában.

110134

Krisztus.

Csak egy föltétlen igazság van, csak egy útja az üdvnek; Krisztus nyilatkoztatta ki ezt nekünk és ezen kinyilatkoztatásnak képviselésével, az idők végeig, az egy, közönséges, apostoli Egyház bizatott meg. Ezen kinyilatkoztatásnak nem ismerése és tagadása, az üdv egyedüli útjától bármily oldalra való eltérés, sem az egyénre, sem a társaságra, sem az államra nézve, közönyös nem lehet. A kinyilatkoztatott igazság alapelveiből fejlődnek ki, logikai következésben, a népek jogelvei és intézményei, azért a hit egysége is egészen tagadhatatlan és legbecsesebb életeleme az államnak és egy gondolkozó és művelt politikus sem kicsinyelheti vagy áldozhatja föl azt holmiféle könnyelmű velleitásoknak.

Soha sem hirdettetett tisztább és egyetemesebb tan, az ember soha sem világosított úgy föl önmaga felől, a szellem soha sem tárult föl úgy mélységében, az emberi kebelbe soha sem ültettetett magasztosabb érzés, mint midőn Krisztus mindenkit Isten gyermekének nyilvánított és az Atya országába való belépésre fölszólított; mint midőn a szeretetet ezen ország legfőbb törvényének mondotta. A mi nemes ezentul az ember és ember, népek és népek közti viszonyban szemlélhető: e szavakban már kimondatott.

Bizonyságul, hogy Isten a szeretet, élénk állítja Krisztus saját megjelenését, mint az Atya képmását úgy, hogy a ki Őt szemléli, az Atyát látja. Isten Fiának, az Atya Egyszülöttének nevezi magát, ki Őt az égből leküldötte, hogy a világot megváltsa; örökkévalóságot tulajdonít magának e szavakban: „Mielőtt Ábrahám volt, én vagyok;

én és az Atya egy vagyunk. Mikép az Atyának élete va-
gyon Önmagában, azonkép adta a Fiúnak is, hogy élete
legyen Önmagában.“ Isteni mindenhatóságot tulajdonít ma-
gának, mondván : „Senki sem ismeri a Fiút, mint az Atya
és senki sem ismeri az Atyát, mint a Fiu“ — valamint e
szavakkal : „Nekem adatott minden hatalom mennyben és
földön.“ Tanítványai, kik csodatetteinek szemtanúi voltak
és isteni tanait szájából hallották, hisznek neki és meghal-
nak ezen állításért; Jézus Krisztusról írják : „Minden Ál-
tala teremtetett mennyben és földön, a mi látható és lát-
hatatlan“ és életüket áldozzák e mondásért és az Egyház
minden századaiban, millió és millió ajkról, egyformán hang-
zik ugyanazon tan Krisztus megtestesüléséről és isteni vol-
táról, mely forrása, lényege a ker. hitnek. És ez a Krisz-
tus, ki magát Istennel egyenlőnek állítja és mondja : „Hi-
gyetek Istenben és higyetek Bennem“ és Ki az Örökké-
valóról mondja : „Atyám, a mi az enyém, az a tied és a
mi a tied, az az enyém“, hatalommal és erővel erősíti meg
küldetésének valóságát, a legnagyobbyszerű csodákat viszi
végbe egy megszámlálhatatlan tömeg előtt és a csodatevő
hatalmáról való meggyőződés oly általános, hogy az első
század eretnekei egyenesen Krisztus emberiségét tagadják
és ezen eszméjökben és véghezvitelökben mind isteni cso-
dák mély, jelképes összefüggésben vannak Jézus összfol-
adatával és egész jellegök elárulja, hogy mint kiegészítő
rész, Jézus összművéhez tartoznak. Valamint tettei, úgy
tanai és élete is isteniek; maga Ő az alázatosság, enge-
delmes szülőinek, igénytelen, mint egy gyermek, fölkeresi
a szegényeket, bajjal küzdőket, nyomorgókat, megmossa
tanítványainak lábait és mint bárány viteti magát a vágó-
hidra. Rajongásnak semmi nyoma. Minden mélységök dacára,
minő világosság tanaiban, minő józanság, nyugalom és kö-
vetkezetesség a farizeusi osztály elleni küzdelmében.

Tana az igazság, mint ilyen egyetemes, egy és örök

mint az igazság maga. A szellemet egész valójában, legfontosabb kérdéseiben ragadja meg és kielégíti a szív legtisztább vágyait. A világosság után vágyódó szemnek megmutatja az élet Napját, az igazság és szeretet Istenét; évezredes, hosszú, hiábavaló tusakodás után nyerte az emberi szellem a világosságot felülről és vele a legörvendesebb biztosítást; részvéttel és irgalommal jött felülről a szeretet, a törődött szívnek megmentésére. Krisztus áldozathalála ép úgy föltünteteti a bűn iszonyuságát, valamint eltörölte az emberi nem adóságát és új, tiszta élet lehetőségét és új erőt adott mindenkinek, ki Krisztushoz csatlakozik. A szentség követelése által a legfönségebb cél állíttatott az emberiség elé és megnyitott, nemünk előtt, az állandó, hasonlíthatatlan haladás útja; az ezen cél utáni törekvésben a legnagyobb és legszebb már eléretett és a jövőben fog kivivatni. Az élet viszáságai megoldottak, ami a régi vallásokban nagy, igaz és szép, mindaz végtelenül megnemesülve és megdicsőülve található a kereszténységben, mely ezáltal minden vallások igazságaként tűnik föl és szellem, természet és történelem fölött egy magasabb megszentülés ömlik el.

Az egész történelem nem ismer szebb, tisztább, nagyobb életet, mint a minő Jézus Krisztusé. Egy ilyen jelenség, telve fönséggel és alázatossággal, erővel és szelidséggel, gazdagsággal és egyszerűséggel; telve igazsággal és szeretettel, világossággal és mélységgel, egyedül áll az emberiség évkönyveiben; páratlan eme csendélet a Genézareth tava körül, a szegény halászok között és páratlan ama jellemző küzdelem, egy hatalmas párt ellen, Jeruzsálemben!

Ő benne vala az élet és az élet az emberek világossága vala és a ki Krisztust nem bírja, az nem bírja az életet sem. Bűn nélkül volt Ő és jót téve haladt által. Három évig tartott működése. A régen megígért és óhajtvá

várt megjött; ahelyett azonban, hogy Hozzá csatlakozott volna, megvetette Őt a zsidónép.

A husvétii vacsora után, miután az árulót lealcázta és az Oltáriszentséget, a Megváltó és a hívők közti legbensőbb életközösség föntartása végett, megalapította, örök élet zálogaképen odaadván testét valódi ételül, vérének valódi italul és mialatt mindnyájan az isteni szeretet és isteni fájdalom mélyébe merültek; ama megmérhetetlen fönségű bucsúbeszéd után, melyet a szeretet tanítványa, ki az Úr keblén feküdt, közöl velünk, továbbá az olajfákhegyére való keserű ut után, hol az Úr tiszta, gyengéd lelkét az emberiség sulyos bűnterhének tudata és a közeli, iszonyu halál félelme rohanta meg; az elfogatás, vallatás, egy éjjeli gúnyteli és legdurvább bántalmazás és a reggeli kijelentés után: „Méltó a halálra“, végbement a következményeiben legsúlyosabb törvénybeli gyilkosság — az Istengyilkosság.

A egész emberiség drámája, melyről egy ó-német költő joggal mondja, hogy az a legnagyobb történet, mely a világon valaha végbement, végéhez sietett.

E Krisztus nemcsak példánya a sz. életnek, nemcsak világosságot és törvényt hozott, hanem bűnbocsánatot és szabadulást is, szenvedése és áldozathalála által; nem csupán szeretetből halt meg Ő, hanem azért is, hogy ünnepélyesen tanuságot tegyen az igazságról.

Egy egész nép látta Őt meghalni és ellenségei soha sem állították, hogy nem volt halott; mert eltekintve a megelőző, halálhozó bántalmazásoktól, a három órai kereszten való függéstől, kezein és lábain átszúrva és halálosan megsebezve, ha oldalának átszúrása és a víz és vérnek kifolyása ezt nem is bizonyítaná, ha tetszhalott lett volna, a bebalzsamozás is megölte volna Őt. De épen oly bizonyos az is, hogy Krisztus harmadnapon halottaiból dicsőségesen föltámadott. Tanítványai mind látták Őt, beszéltek Vele és ez állítás valódiságáért meghaltak. Jézus Krisztus, ki az

egész emberi nemtől várva, az ígéret szerint az Ő idejében megjelent, istenségét bebizonyította azáltal, hogy magát minden idők, múlt és jövő Urának mondotta; a multnak, a mennyiben földi működésének magasztos történetét az évszázadok folyama alatt előre följegyezteté; a jövőnek, a mennyiben parancsokat adott, melyek az emberekre nézve önerőből kivihetetlenek voltak, de a melyeket az egész Egyházban mindazáltal teljesülve látunk. Igen, valamint minden időknek, úgy Ura Ő a sziveknek is. Ezek nyílt, isteni tények, melyeket megingatni mi sem képes és minden időre valósulnak sz. Pál szavai: Krisztus volt, Krisztus van és lesz mindörökké. — *Christus heri et hodie ipse et in saecula.*

Váratni, eljönni és imádatni az utóvilágtól, mely addig tart, míg maga a világ, ez jellemzi Azt, Kiben mi hiszünk.

És valóban csak nyílt korlátoltság avagy erkölcsi elvetemültség nyilváníthatta Krisztus tanának mint erkölcs-tannak, eme új világrendnek isteni mélységét és tisztaságát, egy rajongó képzelemszüleményének, az emberiség fejlődésének végső eszményképe kell, hogy maradjon az minden időben, a mint eddig utólérhetetlenül és kimerithetetlenül az maradt. Az Ő békehalálában keresendő az Isten és emberiség közti egyesség kiinduláspontja és csak Általa közeledik az ember mennyei Atyánk tökéletességéhez. Jézus Krisztus, a mi Istenünk és Megváltónk, az emberiség isteni nevelője, a valódi polgárosodás szerzője és kutfeje az ut, igazság és az élet. Nem csak szerzője és bevégezője Ő hitünknek, hanem annak főtartalma is, magában foglalva a vallási ismeret és bölcsesség minden kincseit, a sz. Háromság titkát, a megváltásunkról, kegyelemről, szentségekről, Egyházzal, az egykori világítéletről szóló tant; mindezek együtt állnak fönn, vagy elesnek a Krisztus személyéről

szóló tannal és különösen az Ő valódi istenségéről szóló dogmával.

Mindenekben fődolog a Krisztus istenségében való hit. Kinél ez megvan, az ker. alapon áll, ki evvel nem bir, az nem keresztény, ha még oly nagy buzgalommal, éigérő karácsonyfával ünnepli is karácsonyt, vagy ha kétszer-háromszor is elmegy nagypénteken templomba és azt mondja, hogy ő Krisztust tiszteli és a ker. vallást már erkölcsstana miatt is, mely tudvalevőleg a többit mind messze fölülmulja, a legjobbnak tartja. A Krisztus istenségében való leghatározottabb hit nélkül, talán annak elfogadásával, hogy Krisztus a legbölcsebb, legjobb és legtökéletesebb ember volt, az Ő műve, az Ő intézménye, az egyház mindig csak emberi mű volna, és mivel Ő magát egész határozottsággal és a legünnepeleyesebb komolysággal Isten Fiának, az istenség második személyének, magának Istennek mondta, ha nem volna valósággal Isten, akkor még csak becsületes ember sem lehetne. Tökéletességről és szentségről pedig akkor szó sem lehetne, mert dacára tana bölcsességének, mely — mint elismertetik — az erény és erkölcsi tökély legjobb szabályait foglalja magában, művéhez a legnagyobb csalás tapadna. Ilyen mű pedig, ilyen szennyfolttal egy uj, megfoghatatlan ellenmondás volna és a gyűlölet és üldözés következtében, mely az Egyházat, főnállása óta oly gyakran és oly súlyosan érte, föltétlenül régen megsemmisülnie kellett volna.

Jézus Krisztus győzedelmeskedett bűn, halál és pokol fölött; oly diadal, mely mindent fölülmul, a mi nagy és dicső, mely azonban a legnagyobb áldozatba került, az életnek áldozatába, a gyalázatos keresztfán, bemutatva az Atya Egyszülöttétől. Mily csodálatosan találkoznak isteni Üdvözítőnkben a legnagyobb meggyaláztatás és legnagyobb fönség, a legmélyebb megaláztatás és legfőbb fölmagasztaltatás, a leggyötrelmesebb szenvedés és legnagyobb öröm,

élet és halál, pokol és menny! Épen így kell, az Ő titok-szerű testének, az Egyháznak, a kereszttel segélyével, tova küzdeni és győzni, az idők végeig; ennek öröksége is kereszt és dicsőség, fáradság és áldás, gyalázat és tisztelet. Mialatt fénylett és ezer meg ezer mindkét nembeli szent, minden állapotból, megdicsőíté: nehéz és fölötte félelmes zivatarok támadtak ellene azalatt, a 4-ik és kiváltképen a 16-ik században. Homályos emberek vezetése alatt, egész népek szakadtak el Krisztus titokteljes testétől és hódoltak az álszabadság és zabolátlanság emberi bölcseségtanának.

Ez lesz a jel, melynek ellenmondatik, ki miatt sokaknak gondolatai nyilvánvalókká lesznek; sokaknak tétetett Ő romlására és föltámadására Izraelben. „Én vagyok a szegletkő. A ki ezen kőre esik, megsérül; a kire pedig esik, azt összezuzza.

Igy rajzolták a próféták, Krisztusnak és hitországának képét. Más alap nem vethető azon kívül, mely vette-tett, tudniillik Jézus Krisztus.

A maga nemében egyedüli csoda oly sok próféta, oly távoli századokban történt jövődöléseinek a Világmegváltóban való teljesülése. Ihletett látnokok, különböző viszonyok között, egyik vonást a másik után rajzolják, minden évszázaddal befejezéséhez közeledik a kép és csak egy a képmás — Jézus Krisztus.

Maga Sokrates mondja róla előre: „Igazságosságaért nyílt gyalázat lesz osztályrésze, mindig erényes, mégis mindig, mint gonosztevő fog tekintetni, mint bolond fog gúnyoltatni, megköztöztetni, gyötrelmek alávetetni és megfeszíttetni.”

Mennybemeneteléig maga Krisztus volt az, Kinél az isteni összkinyilatkoztatás volt és vele bezárult; a sz. Lélek eljövetele után pedig az apostoloknál volt az, sz. Péterrel, mint Krisztus helyettesével élőkön, végül az apostolok után mostanig és tovább, a világ végeig, az apos-

lok utódainál, t. i. a pápánál és a vele egyesült püspököknél — és mindez az Úr határozott és világosan kijelentett rendelése szerint történt így, melyet az apostolokra és utódaikra egyaránt vonatkoztatott. Így szól Ő: „A mint az Aya engem küldött, úgy küldelek én titeket“ és midőn ezt mondotta, rájuk lehelt mondván: „Vegyétek a sz. Lelket. Én kérem az Atyát és más Vigasztalót küld nektek, hogy örökké veletek maradjon, az igazság Lelkét, kit a világ nem vehet, ő nálatok marad és bennetek leszen. Nem hagyalak árván titeket. Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön. Elmenvén tehát tanítsatok minden nemzeteket, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és sz. Léleknek nevében és tanítván őket megtartani mind, a mitket parancsoltam nektek és ime én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig. A ki titeket hallgat, engem hallgat és a ki titeket megvet, engem vet meg és a ki az Anyaszentegyházat nem hallgatja, legyen nektek, mint pogány és vámos.“

Mindazáltal nem az Istenről, halhatatlanságról és erényről szóló tan az, a mi Krisztus tanában új, isteni és rendkívüli; ezt ugyanis a régi bölcsészek megközelítőleg oly szépen tanították, nem tudták azonban megadni e tanhoz a hihetőség alapját, támaszpontját és az embernek az erőt, hogy azt higye és kövesse; nyújtottak ők valamelyes világosságot, de semmi melegséget sem tüzet. A pozitív isteni Jézus Krisztus tanában — mely bizonyára tény, történet, megtörtént, közölt dolog — mi egyedül történelmileg bizonyítható és bizonyítandó, föltámadás, mennybemenetel, a sz. Lélek eljövetele, tagadhatatlan tények; ép így az emberi nem megváltásáról, Jézus istenségéről, a kereszthalálról, természetfölötti kegyelemről, szentségekről, rendeltetésről, ígéretekéről stb. szóló tan is. Krisztus nyilatkoztatta ki nekünk az igaz vallást, általa tudjuk bizonyossággal és határozottan, mit nyilatkoztatott ki Isten és csak annak, a mi

valóban Istentől származik, vethetjük alá magunkat, szabadon és szeretettel. A mily kevésbé bizom e részben, saját véleményemben, oly kevésbé bizom egy másnak belátásában, ki épen oly keveset tudhat mint én — kivéven Krisztust.

Napjaink veszedelmes tanai és törekvései ugyanis, tudatosan vagy öntudatlanul, ama egy célban egyesülnek, hogy az emberi nemnek a ker. vallásban való isteni vezéreltetését megakadályozzák, hogy magokat, ellenséges és gyűlölettel teljes ellentétben Krisztussal és Egyházával, mint állam Isten nélkül, mint állam Isten ellen, emancipálják, hogy magokat, Isten törvényétől és igazságától függetlenül, önkormányzativá nyilvánítsák és hallatlan erőszakkal elérjék a merészség ama tetőpontját, hogy kényszer útján neveljék a ker. ifjúságot, az Antikrisztus részére; azonban hiába! Az isteni jog valódi alapelveitől való általános eltérés közepette hiába fárad az ész maga, hogy az egész emberiséget illetőleg, az igazságnak és üdvnek új alapot teremtsen. Mindazoknak, kik Krisztust, az Isten egyszülött Fíát hívőleg vallják, ama meggyőződésben kell élniök, hogy csak általa áldatnak meg a föld minden népei és hogy az általa az emberi nembe ültetett üdvintézmény egyedüli pajzsa az igazságnak, forrása minden nemzetségek ideiglenes és örök boldogságának a világ végéig.

Az Egyház.

Az Egyház a vallás feje, az egység középpontja, zsinórmérték arra nézve, hogyan kelljen helyesen hinni, a magasztos tanítószék, melyről az Üdvözítő, Ki azt választá, Péter által állandóan oktatni fog bennünket; ezen a hitben mindenkor szüittiszta és folyton tántoríthatatlan Egyház nem ismer eretnekséget; ezen, a buzgóságban és szeretetben fáradhatatlan Egyház, mely minden gyermekeit az örök életnek szüli, minden népeket és nemzetségeket, melyek benne biznak, nyelv- és tartománykülönbség nélkül anyai karjain, igen, minden embert, tévhitűeket és hitetleneket is szívéen hord és mindnyájokért imádkozik és sir; ez az Egyház az égi sarkcsillag, melyre minden szívnek és tekintetnek irányulnia kell. Oh! sz. római Egyház, egyházak anyja és minden hívőknek Istentől kiválasztott Egyháza, hogy gyermekeit az egy hitben és szeretetben egyesítse, szívünk melegségével fogunk ragaszkodni egységedhez mindenkoron. Előbb felednők bár el önmagunkat, mint téged, óh! sz. római Egyház! Nyelvünk tapadjon nyeldekülönkhöz, ha rád nem gondolunk, ha téged nem választunk legelső örömünknek! (Bossuet.)

Az Egyház ama üdvintézet, melyet Krisztus a végből alapított, hogy minden embert az üdvösségre vezéreljen; rá bizta tanítását, kegyelemeszközeit és hatalmát; a sz. Lélek segítségét adta neki, hogy az isteni tant minden időben hamisíthatatlanul megőrizze, a malaszteszközöket helyesen kiszolgáltassa, a hatalmat az emberek üdvére gyakorolja; ez ama dicső társnő, mely, mialatt Ő halálálalmát aludta, átszúrt oldalából, mint egykor Éva Ádáméból táma-

dott, ez az Ő lelki jesege, az Ő szent, szeplőtlen jegyese, melyért magát adta, ez a mi lelki Anyánk.

Avagy ki szült bennünket ujja lelkileg, midőn „természet szerint a harag fiai“ valánk és ki tett bennünket „Isten fiaivá?“ Ki táplál bennünket az isteni igével és az angyalok eledelével a sz. áldozásban? Ki nevel bennünket az Úr félelmében? Ki gyámolit bennünket míg élünk és a halál után is imával, vigasztalással és hathatós segélylyel? Az Egyház, a kath. Egyház teszi mindezt; ő szült bennünket újra vízből és sz. Lélekből, általa nyertük a keresetséget és a ker. hitet, általa lettünk Isten gyermekeivé, a menny örököséivé, Jézus Krisztus örököstársaivá; általa osztogat számunkra az Ur bünbocsánatot, az összes kegyelmeket, vigaszt és erőt, melyekre az élet különféle viszonyaiban szükségünk van.

Ha pedig jön az óra, a halál rettenetesen komoly órája, a pillanat, melytől az örökkévalóság függ, az Egyház adja végső áldását a távozó lélekre és az Atya irtalmába ajálja, ki őt teremtette, a Fiúba, ki őt megváltotta, a sz. Lélekébe, ki őt megszentelte. A lélektelen hullára is kiterjed anyai figyelme; jelentős szertartások, szivreható imák közt bocsátja övének tetemeit a megszentelt sírba; minden sz. misében megemlékezik papjai által a megholtakról és ha év folytán a halottaknapja elérkezett, összegyűjti élő gyermekeit az elköltözötték sírjain, hogy Istenhez könyörögjenek: adjon a megholtaknak örök nyugodalmat, az örök világosság fényeskedjék nekik, az Ur nyugosztalja őket békében.

Mily nemes, szerető, gondos anya az Egyház és mint kellene őt viszont szeretnünk, mint kellene örülnünk, hogy kebelébe tartozunk, megtiszteltetésnek vennünk, hogy magunkat gyermekeinek nevezhetjük, Istennek hálát adunk, hogy őt anyánkul adta, Őt kérnünk, hogy tartson meg bennünket vele élő egyeségben, térítsen hozzá minden ne-

mes szívet és juttassa el áldásait minden országokhoz és népekhez; vajha senki se ismerné félre időre és örökkévalóságra, egyesek és az összeség üdvére vonatkozó jelentőségét, senki ne támadna, ne küzdene ellene; vajha a szívvér, melylyel azt Krisztus megvásárolta, megalapította, senkire nézve se folyt legyen hiába; mert hitelv az, mit sz. Cyprián mond: Senkinek sem lehet atyja az Isten, kinek az Egyház nem anyja. Ha mi ennek dacára a mai világban mégis ellenkező színjátékot veszünk észre, ha azt kell látnunk, hogy az Egyházat, áldásaival együtt nem csak el nem ismerik, nemcsak megvetik, hanem egyenesen ellene fenekednek, tevékenységben gátolják s azon fáradoznak, hogy a világi hatalom bilincseibe verjék, a kicsinyek nevelésére és oktatására való befolyását, a növendékpapság kiképzéséhez, lelkészek küldéséhez és alkalmazásához való jogát megtagadják, zárdai intézményeket eltöröljenek; szerzeteseket különös vád, birói eljárás és az állam eskü szerinti ítélete nélkül elűzzenek és nyomorba kergessenek; püspököket és papokat, mert Isten és az Egyház parancsai ellen cselekedni nem akarnak, cselekedniök nem szabad, súlyos pénz- és fogságbüntetéssel sújtsanak; ha azt látjuk, hogy községeket lelkészek nélkül hagynak, egyházvagyont közösnek és az állam céljaira fordíthatónak nyilvánítanak: akkor legszentebb kötelességünk, hogy hozzá annál nagyobb hűséggel és szeretettel ragaszkodjunk, hibáinkat megjavítsuk, minden visszaélést megszüntessünk, minden önzést és restséget legyőzzünk, saját rossz szellemünket levetközzük és Krisztus szellemébe öltözzünk, hogy „mindazok, kik rólunk, katolikusokról, mint gonosztevőkről, rosszat beszélnek, lásák jó tetteinket és dicsőítsék Istent a látogatás napján.”

Az egyház nem felekezet, neki nincsenek földi céljai, hogy azokat hajhássza, neki nincs más tenni valója a földön, mint hogy az embereket az örökkévalóságnak megmentse. Ha pedig azok, kik az ő megbízatásában munkál

kodnak, a kísértetben elesnek és földies életnek esnek áldozatul, saját gyarlóságukért felelősek lévén: számukra a büntetés soha sem marad el. Az ő alkotmánya nem valami iskola, sem külső öltöny, annál kevésbé valamely gondolatlány.

A szólam, hogy az Egyház láthatatlan, egyszerűen az egyházkormányzat szükségessége által cáfoltatik meg (protestáns egyh. főtanács!), mely nélkül egység nem létezhet.

Az Egyház soha sem módosította hamis koreszmék szerint, a legfőbb tekintély örök elveit, sem nem akarta ennek eszményeit hamis divatszinekkal kiszínezni, csupán ezen tény egymaga is fölnyithatná már azok szemeit és hitet és bizalmat önthetne beléjük ezen egy, közönséges, csalatkozhatatlan Egyház iránt, kiket egy szerencsétlen történelmi kifejlés tőle elszakított.

Nem is szeret Isten semmit úgy, mint Egyházát; ugyanaz ez, akár a mennyasszony ünnepi, akár az özvegy gyászruhájában; az Egyháznak minden nagysága és dicsősége, szenvedéseinek gyümölese. Minél inkább bántalmazták, annál inkább fogja őt minden igazi hívő megkedvelni; minél inkább agyarkodnak ellene, annál szigorúbb kötelesség őt, benső valóságában és működésében, ismerni tanulni.

Eszerint mi, az Egyházat illetőleg, valóban semmitől sem félünk, ellenkezőleg, a fenforgó körülmények között képes ez, mint küzdő Egyház, feladatát jobban teljesíteni.

A szenvedések és üldözések idői voltak rá nézve, minden században, a legfényesebb győzelmek és legdicsőbb diadalok idői. Elvesszük az Egyháznak küzdelmeit: koronájától fosztjuk meg; elvesszük szenvedéseit: szépségétől és dicsőségétől raboljuk meg; szenvedések és viszontagságok képezik ugyanis az ő életelemét, ezek teszik mintegy az anyagot, melyből képeztetett.

Dühöngjenek a zivatarok; magasra tornyosulhatnak

az üldözés hullámai Péter hajója ellen; megrabolhatják a kath. népet javaitól, szabadságától és hazájától, azért soha sem tágít a kath. sz. hittől és törvényszerű főpásztorától.

Az üldözésben tűnik ki: hol van salak és hol nemes aranytartalom. A vallásujítók emberi műve egész alkotmányában megrecseg a kulturharc folyamán; az Egyház isteni alkotmánya dacol záporral és zivatarral, és ha romra halmozódik is, ha a küzdelem még oly keményen és az ütközet még oly hevesen foly is: tisztelve és csüggedetlen bátorsággal áll az Egyház, az üldözés tisztító tüze megtisztította őt. Europa legnagyobb és legfölvilágosultabb nemzetei és a legnemesebb jellemek, melyek valaha az emberiségnek becsületére váltak, vallották a kath. Egyház hitét.

Csodálatosak az isteni Gondviselés utjai és tervei. Mialatt az isteni boszu államokat semmisít meg, városokat pusztít el és népeket töröl el a földszínéről, ugyanakkor omladékhalmok alá rejtí azoknak romjait és kincseit, hogy évezredek után azokat egy napon sirhalmukból kiszabadítsa és a halál szava Isten ígéit harsogja be az életbe vagyis az Ő örök ígéit megerősítse.

Sok évezredek előtt elpusztíttatta Isten Ninivét és Babilont, rombadöntetett és omladékok alá temettetett hatalmas birodalmakat, mérföldekre terjedő csodavárosaikkal, titánszerű pompás templomaikkal. Eltűnt eközben a földszínéről zsidóország és a vashatalmu római világbirodalom, a kereszténység minden országban és világrészben kibontotta hatalmának és dicsőségének zászlóit, az egy igaz Isten templomain.

Legott azonban a hitetlenség is helyet foglalt tanszékeken és az oltárlépcsőkön és hirdette: „a mit a biblia teremtésről és a kereszténység előtti időből; a mit a bűnbeesésről, vizözönről, toronyépítésről, Babelről, Ninivéről tanít — az mind hazugság és csak ábrándos fők kép-

zelemszüleménye.“ Ekkor szólt Isten: „Ninive emelkedjél ki porodból, Babel, kelj ki sirodból, ti indiai, assyriai, egyptomi és perzsiai világhatalmu városok, nyissátok meg kebleteket és kincseitek hirdessék művemét és igazságomat.“

És a buvárkodó britt népnek egyik fia, Layard Henrik, isteni küldetésben, Ninive romjain áll, fáradhatatlan ásatások által kiemeli a régi óriásvárost omladékaiból és rommaradványait ma a britt museum foglalja magában, Londonban. A háromnapijárás nagyságu óriásváros ősrégi maradványait egy ujkori óriásváros őrzi, hogy mostantól fogva az egész világnak hirdessék a biblia elbeszélésének valódiságát és az evvel ellentétben álló tévhit hazugságát. Eme fölfödözések megdicsőítését képezik egyszersmind Istennek és Egyházának, mely az ő hitkincseit templomaiban őrzi és óvja; ezek hirdetik a bibliai elbeszélések valódiságát és kellő időben gondoskodott az isteni Gondviselés arról is, hogy ezen antik nyelvek megelőzőleg, elég korán, bővebben és mélyebben tanulmányoztattak. Majdnem 1900 év után ismét föltámadtak hamvaikból Herkulanum és Pompeji, egykori dicsőségek minden fényes romjaival, hogy Isten szavát hirdessék egy egészen új nemzedék és nép előtt. A katakombák, az ő szentborzalmu titkaikkal és millió vértanutetemeikkel, eltűntek az emberiség emlékezetéből, a katakombák egyháza eltemettetett, az idő a föld kebelébe sülyesztette az első kereszténység egyes templomait, új templomok emelkedtek fölöttök a századok folyamán és senki sem tudta, minő megszentelt alapon épültek ezek. Több mint ezer év vonult el az elrejtett sirok és templomok fölött, a világ és emberek rosszabbra változtak, a protestantizmus tévtana fölemelte zászlóját, a hitetlenség az ő vörös lobogóját és mindezen eretnekek ajka megtámadta a szentségek hetesszámát, mint alapokat, valamint a hittannak valódiságát és azokat új vagy pedig a századok folyamán bevett pápai, önkényes találmányoknak nevezte.

Ekkor intett Isten és a feledés éjjeléből, sirjaikból, kiemelkedtek Krisztus milió vértanuinak holtteste; a földalatti sirkamráknak és a katakombák oszlopainak, az ő freskóikkal, fölirataikkal és jelképeikkel; a holttetemeknek, festékeknek, rajzoknak és szavaknak kell hirdetniök a szentségek valódiságát, eredetöket és az Egyház hittanának születését, a kereszténység kezdetéből; bizonyítékot szolgáltatni, hogy az Egyházban semmi sem új, hogy a hitujítás korabeli római Egyház ugyanaz a katakombák korabeli Egyházzal és a protestantizmus forradalmi hangjainak el kell némulniok a katakombasírok milió szava előtt.

A kath. hittannak valódisága majdnem vésővel van, művészilag, kőbe vájva, egy kőbe vésett biblia, egy kőből való képeskönyv tesz erről élő bizonytságot, majdnem 2000 év után és minden formalis eretnekség halálosan van ezáltal találva és szavaiknak, melyek a népeket szándékosan tévutra vezették és a könnyen elámított, hamis tan szele által elragadott, megcsalt és megrázkódtatott néptömeget hazug bizonyítékokkal a tévelybe és sötétségbe juttatták: örökre el kell némulniok és e gondolat — és élethamisításnak, mely oly rettenetes mérvet öltött az Egyházban, vissza kell térnie ismét az igazsághoz. Titokteljesek és láthatatlanok az utak, melyeken az isteni boszu, mint isteni Gondviselés évszázadokon és évezredekén át halad, óva, a mit elrejtett és föltárva azt, ha az elrejtett és eltemetett föltárásának ideje érkezett, hogy megsemmisítse a hazugságot, megerősítse az igazságot és megdicsőítse Istent és Isten szavát.

Hordja bár még oly magasan is fejét, emelkedjék még oly hatalmasan, koronájával és jogarával, a hazugság és hitetlenség, az emberi gőg és tévtan: Isten a maga útjain jár és annak idején eléjük áll, a föld megnyílik, hogy a multnak tanuit és a jelen hazugságait elsülyeszszze: Isten utjai csodálatosak terveiben és műveiben s ezredéves rom-

ből és szendergésből tanukat támaszt, hogy bizonyosságot tegyenek művéről, a biblia igazságát és valódiságát, ennek a teremtsérről való elbeszélését, a teremtetést, bűnbeesést és az Irás előtti időt illetőleg, valamint Egyházának valódiságáról.

Egyedül nála van a legnagyobb türelem, elfogulatlanság, szellemszabadság, humanitás, általános testvérszeretet és a mások meggyőződésének tisztelete, valamint a természet kötelékeinek tiszteletbentartása és minden szellem, költészet és bölcsészet, végül csak benne lesz föltalálható az emberiségnek összes, mélyebb és bensőbb kedélyelete, a többi világ pedig nem lesz más, mint valamely műszerű, kereskedelmi szélmalom, melyben csak a legközönbösebb, legszárazabb és legsivárabb emberi lelkek lesznek képesek még kitartani.

Mely jobb ember, mely mélyebb kedély, mely munkás és törekvő szellemerő nem vágyna kifelé ezen teljesen üres és hiu üzelmű szív- és szellempusztaságból és hol találkozik ezek számára menedékhely, otthon, talaj és hatáskör a tevékenységre és munkásságra, ha ott nem, a hol egyedül gyakorolják még az emberiség nemesebb erőit és megőrzik fensőbb javait: az ősi, életerős, költői, érzelemteljes, a hit és alázatosság elveivel értelemre irányult a logforróbb vágyat egyesítő, önmagához állandóan és rendületlenül hű, mégis az idő és körülmények szerint alkalmazkodó, megújuló és tovafejlődő Anyaegyházban!

Fényes jel ránézve, ha minden ország legmagasabb osztályaiból, legnemesebb szellemeket képes lebilincselni és magához vonzani, minők, az utóbbi években, az igazság utáni őszinte kutatás és keresés útján, végre katholikussokká lettek.

Hol képes azonban a felekezetek valamelyike az egész világon, csak egy, igazán vallásos és őszinte, becsületes jellemű férfit fölmutatni, ki azért lett hűtelen a kath. hithez, mert igazság utáni szomját el nem olthatá?!

Maga az ész világosan bizonyítja, hogy a Krisztustól alapított Egyház az ő csodálatos kiterjedése, tündöklő szentsége és minden jóban való kiapadhatatlan termékenysége, a kath. egység és legyőzhetetlen szilárdság miatt hatalmas és állandó indító oka hitelességének és megdönthetetlen bizonyítéka isteni küldetésének.

A kath. Egyház — mondja maga egy protestáns tudós — biztosította a kereszténység történelmi kifejlődését és szellemi egységét, mely anélkül, számtalan felekezetekre oszlott volna és ismertető jegyeitől megfosztva, elvesztette volna erejét, hogy újra helyreállhasson.

Az ő alapvonásai, a mint azokat Krisztus tervezte és rendelte, állandóan ugyanazok maradnak és ezek képezik a hit és erkölcs alapelveit, mint az Egyháznak lényeges alakját. Állandóan Krisztus szelleme élteti őt, ki neki csálhatatlan segélyét ígérte, őt az igazság tanítójává, szent és szeplőtelen törvényének őrévé rendelte, mint ilyennek, még ma is megvan minden ereje, hogy a szellemi és erkölcsi romlottságot, melyben az emberi társadalom szenved, leküzdje és ez utóbbit meggyógyítsa. Ő a mély tiszteletnek és hódolatnak legfőképi iskolája. Ha ő nem adja a szentesítést a polgári törvényekhez, akkor a polgárok csak félelemből fognak engedelmeskedni. A társadalom egyedüli, biztos alapja ez az alapelv, mert ez változhatatlan.

Az embernek föl kell emelkednie a megismerés ama magaslatáig, hogy a kereszténység, mely hiszen a társadalom egyedüli támaszául ismertetik el, csupán a kath. Egyházban valósul meg teljesen és zavartalan tisztaságban. Csak az Egyház tette az igazság és erkölcsösség teljét minden ember közjavává, úgy, hogy minden ember, ki az Egyház befolyása alól magát ki nem vonja, minden emberi és isteni igazságnak, valamint erkölcsnek és jognak biztos és

teljes birtokában van, melyek, valamint egyeseknek, úgy az összeségnek is, céljok eléréséhez, szükségeseek. Ezen igazságtól vezettetnek magok a tévhitűek is, mert csak a kath. igazsággal való visszaélés által léteznek és csak általa gyakorolnak befolyást az emberi szellemre.

Miértis, az Egyházon kívül és anélkül, nincs valódi kereszténység. A kereszténység az Egyház és ez a kereszténység. Eszerint, amikor valamely állam a kath. Egyházat üldözi: önmaga alatt vágja a fát.

A kereszténység, úgy, amint az Egyházban él, képezi a megdönthetetlen isteni igazságot és mindazoknak, kik ezt, habár hibájokon kívül is, nem ismerik, számot kellend adniok Isten előtt, a világosság foka szerint, melyet nyertek; azoknak pedig, kik az isteni kinyilatkoztatás világosságában állnak, de szemöket elfordítják, szigorú, félelmetes számadást kellend adniok Isten előtt, adományainak vak megvetéseért.

Valamint a hold fénye, jöllehet szép és kedves is a maga nemében, de sem nem világít, sem nem melegít és a mily viszonyban áll ez a nap fényéhez, épen oly viszonyban állnak, minden más hitfelekezetnek vallásai, a kath. Egyház kereszténységéhez. Az utóbbinak tanában világosság és fönség, ígéreteiben és kegyelemeszközeiben hasonlíthatatlan melegítő erő van; az ő műveltsége legtöbboldalu és legtökéletesebb, a minő csak létezik; átöleli az összes lelki erőket és nem kevésbé terjeszkedik ki létünk örök, mint annak ideiglenes céljára; innét van helyes mindenoldalúsága és innét képessége az emberi lélek teljes kielégítésére.

E napfény azonban ama mulaszthatatlan kötelmet rója ránk, hogy benne, mint világos napon, járjunk és a sötétség műveivel föl hagyjunk. E föltétel, mely a ker. műveltségtől elválaszthatatlan, manapság is még fő indító ok a kereszténység megtámadására és a lehetőségig való kiküszöbölésére. Az érzékiségnek akarnak zavartalanul élni és

azért az ember örök rendeltetéséről mit sem hallani ; anyyira figyelmen kívül hagyják a legfőbb célt, hogy végre semmi más célt nem ismernek és nem hajhásznak, mint földi javat és érzéki gyönyört.

Két legfőbb tekintély van az emberi életben. Ez az ember természetéből következik. Az ember, mint ilyen, kettős lény : erkölcsi és társas és mint ilyennek, erkölcsi és társas szükségletei vannak és azt kívánja, hogy ezek ki-
elégíttessenek.

Idő folytán tehát két társadalmi csoport képződött, melyeknek célja, az embernek ezen erkölcsi és társas szükségleteit, kielégíteni és szabályozni. Ezen csoportképződés önmagától támadt, az ember részéről való tulajdonképeni hozzájárulás nélkül, mivel ez már a teremtetéstől így van természetünkben. Az Egyház és állam képezik e nagy társadalomcsoportokat, melyekre nézve, lassan-lassan, egy mintázatnak vagyis szabályzatnak kelle készülnie, mely a szükségleteket és kívánalmakat bizonyos ösvényekre terelte és bizonyos határok közé szorította, hogy így, a lehetőségig, minden oldalról javára szolgáljon az összeségnek. Az állam az anyagi, a földi jólétet, az Egyház az emberi lélek szellemi, erkölcsi, ideiglenes és örök szükségleteit tartja szem előtt és elégíti ki ; egyiknek tehát az ideiglenes, másiknak az örök jólét célja. Két különböző célhozjutásnak azonban, a cél elérésére, különböző eszközeik is vannak, jóllehet a két cél egyáltalán nem zárja ki egymást, hanem ellenkezőleg, egymást kiegészítik és egymásmellett kölcsönösen megférhetnek, sőt kezettfogva kell haladniok, hogy az embereket föladatuk eléréséhez, szellemi és anyagi jólétökhöz vezessék. Ezen egymást kölcsönösen támogató viszony, sok államban főnállt, míg különböző okokból más irányba terítettett. Mindkettőnek eszközeihez tartozik, egyike a legfontosabbaknak és legkiválóbbaknak : a tudomány. Az Egyház is mondja : a hozzám tartozóknak bizonyos mérvű tuda-

mánynyal kell birniok, hogy lelkök boldogságát, siron innen és túl elérhessék. Egyenlő eszközök, különböző célok elérésére — jöllehet azonban az eszközök csak látszólag egyenlők — bizonyos tekintetben mégis eltérnek egymástól; az Egyház tudományának tartalma ugyanis más, mint az állam tudományáé. Az Egyház azonban sajátos küldetést nyert Alapítójától annak tanítására, a mit Ez neki átadott és ezt csak ő nyerte és nem az állam, sem valaki más; következőleg esztelenség, ha az állam önkényüleg positiv főfelügyeleti jogot tulajdonít magának az iskolák fölött; ám legyen tagadólagosat, hanem ez is fölösleges, mivel ugysem ismer el az állam soha egy vallás-egyesületet sem, mely államveszélyes irányzatokra törekszik. Ezért, a szellemnek vallás elleni, számtalan tévedései között, egyik sem türhető oly kevéssé, mint az, mely az államot akarja az ifju nemzedék nevelőjévé tenni és neki megengedi, hogy azt, a család kizárásával, oktassa és saját módja szerint képezze. Az Egyház soha, de soha sem türhet meg tevőleges felügyeleti jogot, a hit és erkölcs tanai fölött, melyek neki és csak neki adattak át, hogy áthagyományozza, átszarmasztassa azokat a következő nemzedékekre; — az államnak ezen főfelügyeleti joga pedig nincs meghatározva, hogy hol kezdődik és hol végződik és mennyire terjed és mire terjeszkedik ki. A nevelés legfőbb alaptétele és elve az összhang. Minden tényezőnek egy célt kell szem előtt tartaniok és nem szabad egymásnak ellenmondaniok. Hogy lehetséges azonban ez ott, hol vallástanítók és állami tanítók különböző hitvallással birnak és vallásos nevelés egyenesen lehetetlen, mivel a hitelemző egy tantételt állít föl, melynek a tanító ellenmond. Az állam azt mondja: a vallás-erkölcsi nevelés képezi népiskoláink legfőbb alapelvét; hogy lehet azonban összhangról és egyetértésről szó ott, hol a legfontosabb neveléstárgyban egyenetlenség uralkodik?! Korunk haladáseszméi és

célirányai ugyanis, a nevelést illetőleg, ugyanazon pontban találkoznak, jelenségeik a kereszténység elleni, pokoli gyűlölet képében lépnek előtérbe, mely gyűlölet, magában a szentnek megszenteltségtelenítésében, megbecstelenítésében és meggyalázásában nyilvánul és elég világosan elárulja eredetét és végső pontját és legfőbb ideje, hogy a protestantizmusnak még félig-meddig hívő részei mulaszthatatlanul Péter sziklájához csatlakozzanak.

Épen így vannak ellenmondásban tartományegyházak az egy, oszthatatlan Egyházal, melyet az Úr Krisztus alapított. Cuius regio, eius religio, az alapelve, a kereszténység előtti pogányságnak. A vallásujítás óta, mind jobban és jobban, ugyanebbe esünk. Oly sokat pusztított, három századon keresztül, a pogánysághoz vezető nevelés — mely annál kereszténytelenebb, mennél magasabb a tanintézet, melyet elvégezni kényszerítettünk — hogy lehetetlen ezt ismét, legkevésbé pedig állami iskolákban, kevés évtizedek alatt helyrehozni.

A katolikus és evangélikus vallás egyenjogúsága Poroszországban, valamint minden német tartományban, a nyilvános jog egyik alaptétele. Népjogi szerződések állapították azt meg és a porosz korona becsülete van értelekötve. Ha azonban a katolikusok joggal birnak, hogy mint ilyenek létezzenek, akkor a pápa is jogosítva van, hogy ezek fejeként cselekedjék és következőleg Poroszország királya köteles őt, mint ilyen elismerni és vele mindafelől tárgyalni, a mi a kath. Egyház viszonyainak államjogi rendjéhez tartozik, mindefelől — egyébként pedig semmiről. A kath. Egyház követeli, hogy ő benső szövetségben az állammal, de teljesen függetlenül, az embereket békés együttélésre, Isten parancsolatainak keretében, az Istentől rendelt tekintély iránti engedelmességre és az állam segítségével végső rendeltetésökhöz, az Istenben való örök boldogságra vezérelhesse. A kath. Egyház nemcsak

sz. megőrzője a kinyilatkoztatott hitnek, hanem legnagyobb-szerű intézménye is a szeretetnek és irgalmasságnak, a minőt a világ mai napig ismer. Szeretetet és irgalmat fog ő gyakorolni a világ minden részén, midőn a modern emberbarátok annyi fáradság és költekezés közt, csak belekialtva egy inséges életbe, már régen elnémultak ismét és a szabadkőműveseknél hatalmasabb ellenfelek zuzzák össze fejüket a változatlan sziklán.

Ész és kinyilatkoztatáson alapszik ő és csak alapos tanulmányozás és valódi, szabad kutatás vezet ezen igaz Egyházhoz; a vallásnak ugyanis, mely a legiszonyubb kínoknak örömmel való elviselésére, hívőibe oly csodálatos erőt és oly emberfölötti bátorságot önt, igaznak és isteni-nek kell lennie. Ezen alapelveken nyugodva halad csak-ugyan az Egyház épülete mind tovább, mindenkor a korviszonyoknak megfelelő alaki kiképzés által, a mint sz. Pál is jelzi, hogy az Egyháznak, Krisztus eme titokszerű testének rendeltetése a tökéletes férfikorig, Krisztus teljes korának mértékeig eljutni. A Krisztusban adott példánykép szerinti hasonlatosság Istenhez a célja általában minden okos, emberi haladásnak.

Évezredek után egyedül áll ezen alkotmány a világon ifjai szépségében, mialatt minden hasonkoru és sok későbbi jelenségek régen eltűntek. Népek és nemzetek vonultak át a földszinén, trónok emelkedtek, királyságok és államok alapítottak és ismét összeomlottak mind. Eltemettetett az indusok és perzsák vallása, megszűnt a görögök és rómaiak istentisztelete, pogány elődeink vallása monda lett. Porban hever a zsidóság vallása; tagadás és halál a Jézus Krisztus Egyházától elszakadt felekezetek osztályrészé. Egyedül az Egyház élt tul és győzött le mindent. Európa összes államépülete összedült. Krisztus országa sirjánál állt és a modern Európa sirjánál fog még állni hervadhatatlan nagyságban és dicsőségben,

A pápa tanítói csalatkozhatatlansága.

Minthogy az állammindenhatóság a szellemeket is ter-
veinek eszközévé alacsonyítani törekszik, természetesen a
kath. Egyház akadályá e téren; nem engedi ez magát, a
protestantizmushoz hasonlóan, az állam szolgálójává alacso-
nyíttatni, mert nincs meg hasonlásban önmagával és nincs
felekezetekre szakadva, hanem mint az egységnek büszke
bástyája, egy fönségesen tömör hatalmat képez a külön-
böző nemzetek fölött. Több mint ezer év óta, a hol csak
valamely zsarnok létezett, ki nem elégedett meg azzal,
hogy a testet fogságba hajtotta, hanem még a lelkeket is
szívesen leigázta volna, mindig a kath. Egyház egysége
állt útjában. A felekezetekkel, melyek mint a fáról lehullt
száraz levelek ide-oda szállonganak, még minden kényur
könnyen játszott, azt tette velök, a mit akart; de nem
úgy a kath. Egyházzal. Ha azonban sikerülne a világi ha-
talomnak ennek egységét szétdarabolni, őt ugynevezett
nemzeti egyházakra szakgatni, akkor ő is az államminden-
hatóság rabszolgájává süllyedne alá. Sohasem tett utóbbi e
végből oly erőmegfeszítést, mint századunkban. Ekkor azon-
ban az Egyház is célszerűnek találta ennek ellenében, ter-
mészetes védelemképen, az egyházi egység fékeit szoro-
sabbra vonni. Az egyházi egység és hatalom hordozója és
személyesítője a pápa. Minden katolikust emlékeztettek
tehát, hogy csak a pápára tartoznak hallgatni és vallási
dolgokban csak neki szabad engedelmeskedniök.

Ez a rendszabály ép oly jogos volt, mint észszerű. A
pápa tanítói csalatkozhatatlansága nem mond egyebet, mint,

hogy, ha valamikor az Egyházban, hit és erkölcs dolgában, vita támad, minden katolikus köteles e pontban a pápa ítéletét mint csallhatatlan igazságot tekinteni és elfogadni. Ez a dolognak egész értelme. Minden állam bir ugyanis legfőbb ítélőszékkal, mely minden ügyet utolsó folyamodásban elbírál, melynek ítélete előtt a felek föltétlenül meghajolni tartoznak. Már pedig a pápa tanítói csallatkozhatatlansága csupán egy ilyen legfőbb ítélőszéke az Egyháznak hit dolgaiban és pedig távolról sem oly nyomasztó, mint az államé; ez ugyanis karhatalommal, végrehajtó és zsandár által erőszakoltatja ítéletének érvényesítését, holott a pápának nem állanak rendelkezésére poroszlók és senkinek nem görbiti meg hajszáját sem. Nem kell tehát úgynevezett ultramontánnak lenni, hanem csak félig igazságos és elfogulatlan ítélőnek, hogy belássuk, hogy a pápa tanítói csallatkozhatatlansága egészen észszerű és épen nem újítás, hanem oly régi, mint az Egyház és a katholicismus lényegéhez tartozik, hogy tehát minden lárma, melyet az államszolgák ellene csaptak, csak hazugságon, csaláson és szédelgésen alapszik. Az egész vita csak a lelkek szabadsága körül forog, melyeket az állammindenhatóság szintén rabszolgákká tenni szeretne, hogy tehát a pápa a lelkiismeret-szabadságot, természeti és emberi jogokat védi ezen állameszme ellen, a mint ez elméletben és gyakorlatban nyilvánul, mely állameszmével az Istentől alapított, a csallatkozhatatlan kath. Egyház hitében és erkölcsében tanított kereszténység föltétlen ellentétben áll.

Azt mondják, hogy csallatkozhatatlanság dogmája által a kath. Egyház megváltozott.

Mi is volt csak minden időben legnépszerűbb ismertető jele a róm. kath. Egyháznak? Már a név megmondja: épen eme egysége Rómával. Kutassunk föl minden könyvtárt és Luther, Kalvin és az Egyház minden más tetszésszerűt elleneinek iratait, mindezek arról tanuskodnak,

hogy a pápai csalatkozhatatlanságról szóló tan épen nem mai, hanem már akkor átment a nép testébe és vérébe. A katholicismus elleni minden támadásukban Róma ellen irányozzák lövegeiket, a pápa a sarkpont, mely körül harcuk foly. Ellene fenyegetőznek és harcolnak mint képviselője ellen mindannak, a mi nekik a katholicismus tanában nem tetszik; ők és koruk Rómában pillantották meg a kath. Egyház szívét és fejét. És valami mást akarnak ma a katolikusok? A pápai csalatkozhatatlanság dogmája épen nem mond semmi mást, mint, hogy a határozatok, melyeket a pápa mint az Egyház legfőbb tanítója hit és erkölcs dolgában hoz, minden katolikus által mint kötelezők fogadandók el. Más szavakkal: csak a pápával való egységben és egyetértésben lehet az ember katolikus. Nem volt ez minden időben világismerte tény? Tudnak talán elleneink a ker. időszámításban országokat vagy kort felmutatni, melyeknek más lett volna hit- és erkölcsstanuk mint Rómáé? Nem, nem tudnak. Nem szégyentelen-e tehát a katolikusoknak szemére vetni, hogy valami újat hoztak be, midőn semmit mást nem tesznek, mint katholicizmusukat, azaz az Egyház fejével való egyetértésüket nyilvánosan megvallják. Fölvilágosításképen szolgáljon az első ker. időkből való férfiak néhány mondása. Sz. Ambrus: Minden részben óhajtom a római Egyházat követni. Sz. Hieronymus: A ki Péter székével tart, avval tartok én is. Sz. Ágoston: Ha Róma szól, az ügy eldöntetett. Sz. Gergely: Reá bízott az Egyházzal gondoskodni és az elsőséget viselni.

Irenaeus, Tertulián, Athanáz, nazianzi Gergely a 4 első évszázadba tartoznak. A flórenci zsinat mondja: elhatározzuk, hogy a római pápa bírja az elsőséget az egész földön, hogy ő az apostol-fejedelmek utódja. Krisztus valódi helytartója, az egész egyház feje, minden keresztények atyja és tanítója, hogy ő sz. Péter személyében teljhatal-

mat nyert a mi Urunk Jézus Krisztustól, hogy az egész Egyházat legeltesse, kormányozza és igazgassa.

E kijelentések tehát kétségtelenül vannak olyan régiek mint maga az Egyház, épen úgy a pápa tekintélyének érvénye is és tanítóhivatala; az 1870. jul. 18-ki dogma tehát nem újítás, hanem csak a katolicizmus lényegének kifejezése. Minden korban hittek abban, annyira kinyomódva volt az, századokról századokra, az Egyház gyermekeinek érzelmeiben és cselekvésmódjaiban, hogy nem volt rá ok erről különös hitcikkelyi határozatot hozni. Csak napjainkban hitt föl erre az állammindenhatóság kényuralma, mely utóbbi minden országban egyedül akar uralkodni.

A Krisztus helytartója csalatkozhatatlanságának kihirdetése, közvetlen kifejtése a Krisztus és Egyháza általi üdvközlésről szóló kath. alapelvnek. Az Egyházalapító istenségéből következik az egyházfőnek csalatkozhatatlansága. A katolicizmus hitegységének rég óhajtott megkoronázása ez és minden beszéd ellene esztelenség azok szájában, kik a pápát Péter utódjának és Pétert a sugalmazott levelek szerzőjének tekintik. — Ha már a pápa Péter utódja, miért nem irhatna épen oly csalatkozhatatlanul sugalmazott bullákat és encyklikákat, mint Péter sugalmazott leveleket írt? Mi katolikusok azonban nemcsak a legfőbb erkölcsi hatalmat a földön szemléljük Rómában, hanem a legtisztább, legélesebb belátást is emberi dolgokban. A protestantizmus elfogadja a kánoni könyvek csalatkozhatatlanságát, más oldalról azonban következtelenül tagadja annak csalatkozhatatlanságát, ki azt kimondotta.

P é t e r valamennyi apostol fölött három előnyt nyert Krisztustól: „Csak ő a sziklaalap, mely a rajta nyugvó Egyháznak örök létet biztosít; csak neki adattak át a kulcsok és evvel rábízott az Úr háza, az Egyház mint egész; végre egyedül csak ő pásztora az egész nyájnak, míg a

hatalom oldani és kötni, vétkeket megbocsátani és megtartani, a többi apostolokkal egyetemben ruháztatott rá.“

A jeruzsálemi első zsinatra — noha isteni segély következtetésben csalatkozhatatlan volt — megjelent sz. Pál Antiochiából, hogy sz. Péter elnöklete alatt elhatározzák, hogy a pogányok körülmetélés nélkül megkeresztelhetők és hogy Mózes törvénye a kereszténység szellemében tovább él. Sz. Kelemen 2-ik zsinatjára megjelentek a korinthusiak, hogy egyes viszályokat rendezzenek, jóllehet e közben sz. János, a szeretet tanítványa még élt Ephesusban, mégis kikérték Péter tanácsát. Egyébként maga Pál különbséget tesz aközött, mit ő személyesen vél és aközött, mit az Ur megbízásából hirdet.

A katholicizmus, mely a pápai csalatkozhatatlanságban éri el tetőpontját, logikailag tökéletes, egyenletesen rendezett, minden részeit illetőleg a legbensőbbben összevágó, 1900 év óta gyakorlatilag sokszorosán kipróbált rendszer, mely a priori feltételezett hitet követel, mely katholicismus éppen azért, évszázadok tanusága szerint biztosan képes azt, a hol már egyszer megvan, a legjobban kielégíteni. Az eredeti kereszténységet, melynek tiszta, hamisítatlan visszaállításáról ostoba fecsegők oly sokat mesélnek, a kath. Egyház őrizte meg legtisztábban és mily hasonlíthatatlan, természetfölötti vonzó erőt is gyakorolme széke Péternek, magához vonzván országokat és nemzeteket és maga a hitetlen világ sem képes e vonzás hatása alól szabadulni. Bámulva látták, mily gyorsan választott magának az Egyház új főt, mint veti magát alá e főnek az egész kath. világ és mint hódol neki lelkesülten, miután az mondatott neki: Vedd e hármassal keresztelést ékített tiarát és tudd meg, hogy Te vagy a fejedelmek és királyok Atyja, a földkerekség kormányzója, helyettese Jézus Krisztusnak, kinek dicsőség és tisztelet mindörökké.

A pápaság és mindenkori képviselője az alapja minden

jogrendnek, ő egyuttal az állandóan megingathatatlan szikla a zivatarban, horgonya a hitnek és tükre a szeretetnek, erős szirtje és vezére mindeneknek, ő az, ki a csatatkozhatatlan igazság ellenállhatatlan hatalmát szegzi szembe győzelmesen az istentelen kórirány zivataraiival.

Ha Krisztus Egyházának egységgel kell birnia, azaz, ha a keresztény hívőknek egy testet, az összes keresztény községeknek egy nagy községet, egy Egyházat kell képezniök; ha az Egyháznak számtalan egyházacskákra és felekezetekre oszolnia nem szabad: akkor az egész földön szét-szórt községeknek szükségképen egy fővel, egy közös összekötő kapocscsal kelle birniök. Továbbá, hogy ezen egy, nagy községben végnélküli szakadások és rendetlenségek ne támadjanak, egy legfőbb ítélő bírónak kelle felállítatnia, kinek mindenki tartozik magát alávetni és ily főt, ily közös kapcsot, ily középpontját az egységnek, ily legfőbb ítélőbirót valóban rendelt is Krisztus, Simon Péter apostol személyében, mondván: Te vagy a szikla, melyre Egyházamat építem, úgy, hogy a pokol kapui sem vesznek rajta erőt, továbbá e szavakkal: „Legeltesd bárányaimat“, azaz, nemcsak a kicsinyeket, az alattvalókat, ez egyszerű hívőket, „legeltesd juhaimat“, azaz, az anyákat, az előljárókat, a lelki vezéreket, tehát az egész nyáját: ugyancsak ide vonatkozik, a mit Krisztus bucsubeszédében mondott és tett, hogy a gonosz lélek, a sátán és pártja a tanítványokat meg ne ronthassa. Az apostolokat, tanítványokat mind megrostálni kívánja a sátán: „Simon, Simon, ime a sátán megkivánt titeket, hogy megrostáljon, mint a buzát“. És mit tesz Krisztus, hogy az apostolokat, a tanítványokat közösen megóvjá? Könyörög Simonért, hogy ne ingadozzék a hitben és egykor megtérvén, a testvéreket a hitben megerősitse: „Én könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited, és te egykoron megtérvén, erősítsd meg atyádfiait.“ Azáltal tehát, hogy Péter hite nem ingadozik, a

pásztorok és hívő juhocskák, az egész Egyház biztosítva van a tévely ellen és mivel az Egyháznak fönnállnia kell az idők végéig, mivel sem az ellenség ravaszságának, sem erőszakos támadásainak őt meggyőzniök nem szabad, ezért van szüksége minden időben az egység középpontjára, egy csalhatatlan főre; az egység eme középpontját, eme csalatkozhatatlan főt birja a mindenkori pápában, mint sz. Péter utódjában a római széken. Innét magyarázható meg az egész mély boszu is, melylyel a pokol kezdet óta a szikla ellen tör, a törekvések, melyeket alkalmaz, hogy majd ravaszsággal, majd erőszakkal, az Egyház egységét megrontsa, a kath. keresztényeket a Rómával való egyesüléstől elszakítsa és véget vessen a pápa szellemi és világi hatalmának. A 263 pápa közül, kiket az Egyház sz. Péter után számol, 35-nek vértanui halált kelle Krisztusért és az Egyházért kiállnia és dicsőségesen ki is állották; ide nem számítandó a semmi esetre sem csekély száma azon pápáknak, kiknek Rómából való elűzetést, fogságot, vagy idegen helyen való önkénytelen tartózkodást kellett szenvedniök. Mindezen baj, megtámadtatás, üldöztetés, erőszakos elűzetés, fogság, halál, nem személyök, hanem a kereszténység és az Egyház miatt érte a pápákat, mely kereszténységet és Egyházat minden áron kiküszöbölni szeretnének a világból. E cél azonban bizonyosan soha el nem éretik, Krisztusnak Egyháza örök fönnmaradásáról tett ígérete soha sem szégyenül meg, minden küzdelemből győzelmesen fog kijönni az Üdvözítő szeplőtlen jegyese.

Protestantizmus.

A ki azonban szorgalmasan megfigyeli és megfontolja, hogy minő helyzetben vannak a különböző és egymástól eltérő vallásfelekezetek, az könnyen meggyőződhetik, hogy eme egyesületek közül sem az egyik külön, sem mind együttvéve, semmi módon sem képezik ama egy és kath. Egyházat, egyik sem az, melyet az Ur Krisztus alkotott, megalapított és melynek fönmmaradását akarta és hogy amazok semmi módon sem nevezhetők ezen Egyház tagjának vagy részének, mivel a kath. egységtől szemmeláthatólag elszakadtak. Mivel az ilyen egyesületek nélkülözik ama élő és Istentől alapított tekintélyt, mely az embereket a hit dolgaira és az erkölcsi fegyelemre különösen tanítja és őket mindabban, a mi az üdvre lényeges vonatkozással van, vezérli és igazgatja, azért e társulatok tanaikban folyton változtak és ezen ingadozás és állhatatlanság náluk soha meg nem szűn. Mindenki könnyen belátja, világosan és nyíltan elismeri, hogy a legfőbb fokban ellenkezik ez az Ur Jézus Krisztus által alapított Egyházzal, melyben mint örökségnek, mindig állandóan és minden változástól menten kell fönmmaradnia az igazságnak, mely sértetlen megőrzés végett adatott át ezen Egyháznak s melynek őtalmául ugyancsak ezen Egyháznak a sz. Lélek folytonos jelenléte és segélye egyszersmindenkorra megígértetett. Mindenki tudja azonban, hogy a tanók és vélemények eme meghasonlásából társadalmi egyenetlenségek is támadnak és hogy ugyanezekből veszi eredetét számtalan egyesület és felekezet, melyek a keresztény és polgári közügy kárára napról-napra mindinkább terjednek.

Bárki ugyanis a vallást mint az emberi társadalmi alapját tekinti, be kell ismernie és vallania, mily nagy befolyást gyakorolt a polgári társadalmra az olyan elveknek és egymás között viszálykodó vallás-egyesületeknek meghasonlása és egyenetlenkedése és hogy a tekintély tagadása — melyet Isten az emberi ész meggyőződéseinek és az ember cselekedeteinek vezérlése céljából, valamint a magán, úgy a társadalmi életben alapított — mennyire mozdította elő és élesztette a dolgok és idők ama nagyon szerencsétlen mozgalmait és zavarait, melyek majdnem minden népeket sajnálatraméltóan nyugtalanítanak és sújtanak.

A protestantizmusban ama hitszabály képezi a tekintélyt, hogy mindenki saját belátása szerint hihet, hogy mindenki önmagának pápája; a protestáns theologia, mely a bibliát már csak oly eszmetárháznak tekinti, melyből tetszés szerint válogatni és fölhasználni lehet és melynek szerepe abból áll, hogy a benne foglalt eszmékből mindenki azt fogadja el, mi izlésének megfelel, minden mást pedig, mi neki nem tetszik, elmellőz, mindez egyenetlenségre, hitetlenségre vezet. Azért ajánlotta Sue Jenő a protestantizmust és ennek előmozdítását, mert ez a legalkalmasabb út a hitetlenséghez. Mindkét fél erősíti a törvényszék előtt, hogy jog és törvény mellette szólnak és ha nincs bíró, ki ítéletet hozzon, soha sem lesz vége a pörnek. Ezt feledik a protestánsok vallási téren és egyik tévelyből a másikba esnek.

Alig vonult be ugyanis a 16-ik században e nagy tévtan a világba, azonnal előre látta mindenki, ki az eseményeket vizsgásgazemekkel fürkészte és az azokból származó következményeket fölismerni tudta, hogy hova vezet az egyes ember értelmének engedélyezett ama jog, hogy a sz. Írást saját véleménye szerint magyarázza és ma-

gának saját izlése szerint vallást alkosson. A midőn ugyanis az ész nevében tiltakoztak a kath. Egyház tanítói hivatala ellen, melyet oly sok évszázad elismert; melyhez annyi legjobb nemzedék ragaszkodott; melyet oly sok dicső siker megerősített, mi akadályozhatta még, hogy egy szép napon valaki, ki észszerűbben gondolkozott, föllálljon és ugyanazon ész nevében tiltakozzék a sz. Írás ellen is, mely titkokat tartalmaz, mely homályosságánál fogva megálázza az észet és kötelmeket szab elő, melyeknek teljesítése az emberi szenvedélyekre nézve terhes; hogy tiltakozzék maga Isten ellen, ki bizonyos jogokra tart igényt és az ő Fia Jézus Krisztus ellen, ki ezeket a világnak hirdeti. Miután az észet már a vélemények önkényének kiszolgáltatták, természetesen hiábavaló fáradság lett volna a bátor vitorlás elé Herkules oszlopait állítani, hogy azokon át ne evezzen. A hittartalom folytonos javítása következtében egész természetesen, a minden természetfölötti rend elleni föllázadás volt végeredménye a protestantizmusnak, miért is fogalma ama feleletben foglaltatott, melyet Bayle Péter Polignac bibornoknak adott: „Az a valódi protestáns, a ki minden vallás ellen tiltakozik.“ A protestantizmus oda jutott, hogy nála már nem az egyik vagy másik megtámadott igazságról van szó, hanem maga az alap, melyen kívül más nem tehető, ingattatik meg, nem azért, hogy a valódi értelem föltalálható legyen, hanem hogy tudni lehessen, hogy Isten egyáltalán szólott-e, nem, hogy miként akar imádatni, hanem, hogy egyáltalán van-e egy legfőbb lény, mely imádásunk és tiszteletünk tárgya lehet. A tagadás fegyverével lép föl és túlteszi magát mindenre, mi Istennek nevezete alá esik és Isten. Hajdan óta állandóan ismétlődő szokása az elesett emberiségnek, rosztira irányuló akarata szerint igazgatni saját belátását, az eredetileg tisztának teremtettt észet.

Igen, alapelvében a protestantizmus a tagadás és ellenkezés szelleme, minden eretnekségek legveszedelmesebbike és mint ilyen nem más, mint tagadása és elvetése egy vagy több, az Istentől kinyilatkoztatott és az Egyház által hirdetett üdvigazságnak; minden ellenkezés pedig ezen igazság és tekintély ellen, egyszerűen harc Krisztus és isteni műve ellen. Egyetlen egy, az Egyház által tanított hitcikkelynek elvetése, következetesen a tabula rasan át minden tevőleges kinyilatkoztatott igazság tagadásához vezet. Mi azonban nem birunk kiváltsággal, hogy azt, a mi nekünk jónak és fontosnak látszik, kiválaszszuk, a többit pedig elvessük. Nem birjuk egyszerűen az igazságot, ha annak egy részét nélkülözzük. Ha ezen rész hiánya saját választásunk eredménye, akkor éppen oly büntetésre méltók vagyunk, mintha elvetnők az egészet, mivel az igazság, mint egész jött az égből és mint ilyen kell, hogy elismeressék és tartassék. Ellen esetben Isten csallhatatlan tekintélye a saját véleménynek és személyes önkénynek rendeltetik alá és a kegyelemnek, a hit világának el kell homályosulnia ezen értelmi megismerés és fölfogás előtt. Azonban a tagadásnak ugyanezen szelleme a maga részére önkényüleg kiválasztott tárgyilagós igazságot sem fogja soká tűrni, semmi fölöslegeset sem szenvedhet ő maga mellett, az egész épület alapját alá kell ásnia és végül nihilizmusban végződik. Az ellenmondás e szellemének forrása pedig a gögből ered, a teremtetett szellem ama rendetlen öntúlbecsüléséből, mely tapasztalás szerint az Egyház főnállása óta, minden eretnekségek előidézője volt; mint megvetés elem társul ehhez az ellenkezés az örök, istenileg kinyilatkoztatott igazsággal szemben. Mi másként is küzdhetne az igazság a tévely ellen, ha valamely erő nem volna benne. A tévely ugyanis tárgyilagósan véve, annak tagadása, a mi van, valami semmis valótlan az és az igazsággal szemben meg nem állhat, a mily kevésbé mérkőzhetik az éji

homály a nappal világával: ellenben alanyilag véve a tévely az Istentől adományozott akaraterőnek fellázadása a Mindenható akarata ellen, melylyel mérközni merészel. A tévelynek — mely önmaga által akar létezni, holott önmaga által semmi — harca ez egy valaminek igazsága ellen, az ellen, ki önmagától van és akitől minden függ. Minden ellenkezés Istennel és az általa itt e földön fölállított tekintélylyel, hazugságban született és a hazugság atyjának sarja, a konkolymag gyümölcse, következőleg természeténél fogva ellensége az igazságnak, legmélyebb alapjában ellenfele Istennek és folyamatában ártalma a közjónak.

Ezért is, a jelenkornak világrendítő szellemharcai természetes folyamányai a 16-ik század ama szerencsétlen Egyházszakadásának; ha majd e harcok átküzdettek, ha majd a tévelyeknek az igazság szelleme felőli komor ábrándfelhői szétfoszlottak; ha majd a Krisztus Egyháza elleni konok ellenkezés vizözöne megszűnt, csak akkor fog ismét — mint hajdan — a béke szivárványa ragyogni a népeknek. Evégből azonban nem lehet a protestantizmus lényegét és teljesen semmis voltát eléggé bebizonyítani és önmagában való ellenmondását kimutatni, valamint, hogy hol keresendő gyűlöletének alapja, mely az egész protestáns és liberális tábort átható hadijelszavában nyilvánul és így szól: Inkább a nihilistákkal, mint a katolikusokkal tartani, ha minden rommá lesz is ez által, megmarad a vigasz, hogy emellett a kath. Egyház eltiportatik.

A protestantizmus történelemellenes és az ő konzervativizmusa, e protestáns képtelenség csak hamisítás; elveti a kereszténység történelmi elemét, az isteni hagyományt és kizárólag a bibliára támaszkodik. Reménynélküli vállalat; hajdan óta ugyanazon, a hagyománytól elszakított bibliából vették ugyanis bizonyítékaikat minden képzelhető, még a legeszelősebb tanok is. A magára hagyott bibliában

mindenki azt olvashatja a mit akar, eszének minden tévedését, szívének minden gonoszságát. Az igazságra, az eszmék eme életére nézve semmi sem veszélyesebb, mint a holt, írott szó; azért alapította Isten a legfontosabb igazságokat, a vallásiakat, nem valami iratra, hanem a sz. Lélekre és az evangelisták világosan kijelentik, hogy nem mindent jegyeztek föl, a mit az üdvözítő tett és mondott, hogy így a sz. Lélek kinyilatkoztatásának és a hagyománynak egymás mellett szabad teret hagyjanak. Jóllehet menthetők némely protestánsok a Krisztus országáért való fáradozásukban és mi tiszteljük ezt, mint a legnemesebb tekintetekből származó törekvést, de mégis csak mindenkor elhibázott ez. Hiányzik ugyanis a történelmi alap, mely nélkül az egész új-szövetség levegőben függ. Hiszen ez maga kijelenti, hogy ő csak beteljesülése az ó-szövetségnek. Miként magyarázható meg tehát ez amaz nélkül? Azonban az ó-szövetségnek is történelmi alapra van szüksége és ezt az ősz kinyilatkoztatásban bírja és az istenadta társadalmi eszme vizsgálatánál a történelmi folytonosság nyomán vissza kell mennünk ama napig, melyen mondatik: „És teremté Isten az embert az ő képére, férfivá és asszonynyá teremté őket. És megáldá őket és mondá: „Növekedjete!”

Igy jutunk vissza az egyházi hagyomány biztos vezérlése mellett hat évezredre, az ember társadalmi természetének minden változásain, küzdelmein, vereségein át az ősforráshoz, midőn Isten ezt kevés, de világos vonásokkal megjelölte. És innét kezdve, a jelen felé haladván, látjuk az ember méltóságát, kit Isten saját képmására oly fönségesnek teremtett, saját bűne és a szokatlan önzésnek mindig hatalmasabbá váló uralma következtében ingadozni, süllyedni, megromlani, míg végre az isteni képmás legmélyebb megbecstelenítéseig, a rabszolgaság iszonyáig, akár mint ur, akár mint szolga, egyforma mélyen süllyedett.

Ekkor azonban föltűnt a megváltás és benne az erő,

mely a társadalmi teremtés őseshelmét ismét éreztette és az évszázados harcok után, az életben, ismét meghonosította. Mindenesetre tökéletlen volt, eltorzítva, átlukgatva a bűn által, megmetykeztve a halál csirájától, de mégis, mint a napnak teljes, melegén világító tekintete tűnt föl az, mely a sötét földi életet megvilágította.

Bálaam, Mózes, Dávid, Salamon : a nagy és kis próféták ; a sok dologi és személyi próféták ígéreteinek teljesülési ideje érkezett, az jött meg, kibén a föld minden népei megáldassanak. Az ó-szövetség az ő árny- és élőképeivel bevégeződött és az új kezdődik. Mózes rendelései az evangéliumnak, a zsinagóga az Egyháznak kénytelen helyet adni. A zsinagógából származik az Egyház, emez telje, gyümölcse, koronája amannak. Mi katolikusok vagyunk a valódi Izrael, nem a testnek, hanem az ígéletnek fiai, mint az apostol mondja. A félelmet szeretet váltja föl, a szolgáltságot fiaság, Mózes helyébe Krisztus lép, a próféták helyébe a sz. Lélek, Dávid királysága helyébe Krisztus királysága az Atya jobbján. A főpap helyébe a pápaság, a szövetség szekrénye helyébe a tabernakulum, a véres és vér nélküli áldozatok helyébe Krisztus véres és hálaadó áldozata, a körülmetélés helyébe a keresztség, a sok tisztulás helyébe a töredelem szentsége és a kitéti kenyerek helyébe a szentségi kenyér lép. Krisztus Egyháza az új Izrael, az újonnan kiválasztott nép, Ábrahám lelki ivadéka és Krisztusban és az Egyházban, tényleg a föld minden népei megáldatnak. Nemcsak bizonyos nemzetségekre és emberekre avagy évezredekre szól a kereszténység áldása s ezekből nem elmuló jelenség ez, mint a bölcsék rendszere, mint e világ birodalmai, hanem minden nemzedékek-, idők- és nemzetekért alapított és e földi léten is túl terjed. Az Egyház áldása örökké tart a tulvilágon. Gyönyörrel fogunk meríteni az üdv forrásából (Isaias 12.) és ha az ő teljéből kegyelmet kegyelemre merítettünk, még mindig nincs ki-

merítve az isteni kegyelemnek és az üdv javainak oceanja : végtelen az. És támadják meg bár és üldözzék az új Izraelt, mint egykor a régít, hatalmas zsarnokok ; és mint egykor a zsinagóga, nyomassék bár el, aláztassék meg és hajtassék szolgaságba Krisztus Egyháza : az Ur, megemlékezvén irgalmasságáról, pártját fogja Izraelnek. A hatalmasokat letaszítja trónjokról és a gyengéket felmagasztalja. Meg fogja alázni a kevélyeket és az istentelenek szándékait meghiusítja. Népek támadnak és mulnak el ; királyságok tűnnek el és újak támadnak a romokból ; az új és igazi Izrael azonban nem semmisül meg, hanem örökké fönmarad.

„És megtudjátok, hogy én vagyok Izrael között és én vagyok a ti Uratok Istenetek és nincs több ; és nem szégyenül meg az én népem mindörökké.“ (Joel 2, 27.)

A protosztantizmus tiltakozás a ker. Egyház lényege ellen — egy romboló, keresztényellenes eszme. Ezen tiltakozással szemben nyilvánította ki, a vatikani zsinat, a pápa tanítói csatlakozhatatlanságát, mint az összes alkotó elemek alapját, az emberi társadalomban, mint egyesítő középpontot a közelgő szétbomlás folyamatában. A kereszténységnek eme önmagában való szétbomlása, t. i. a protestantizmus, csak átmeneti állapotot képez a kereszténységtől a modern kultureszmékhez, melyek a ker. művelődéseszmékkel a leglényegesebb pontokban, merőben ellenkeznek. Mind ez urak, a kereszténység fontos hitcikkelyeit mind nyilván kiküszöbölték, s hogy legalább egy utolsó, nyomorult maradványt, a kereszténység nevét megmentsék — hasonlóan a római hadvezérekhez, kik az elpusztított városok után díszneveket nyertek, ép így az evangélikusok is — azon hitcikkelynél állnak meg, hogy az általok félremagyarázott bibliai kifejezések és a modern kultureszmék összetákolt rongyai képezik az eredeti és valódi kereszténységet. Ebben világosan kimondatott a protestantizmus jelenlegi állapota és levonják az ő alapelvén nyugvó, ellenállhatatlan

erővel előtérbe nyomuló következmények. Nem lévén szükséges, a vallásujítók előtt, a látható Egyház által való üdvközlés, amennyiben az ember, a külső közbenjárás szükségének kizárásával, közvetetlenül a hit által, Krisztus kegyelmének részeséül jelentetik ki: közel volt a következmény, hogy a tagadás előrehaladtával, nem sokára, a Megváltó Jézus Krisztus által eszközölt közbenjárás is, Isten és ember között, közönbösnek, hogy Ő maga is adiaphoronnak tűnt föl. És így is történt, hogy a protestantizmus a ker. vallás egyedüli és első alapját, Krisztus istenségét, nem sokára nyíltan tagadta és, hogy Poroszország evangélikus egyházi főhatósága, Sydow ügyében, oly értelmű határozatot hozhatott, mely egy nyílt Krisztus és Istentagadónak a hithirdetést a tartományegyházban megengedi, miáltal aztán, mint előre látható volt, a tartományegyház hitcikkelyei önmagoktól gőzölögtek el. Isten igéje egy bölcs férfi u erkölcsre oktató tanának látszott, már pedig a predikátorok az „ige szolgái“-nak nevezik magokat, holott megengedtetik nekik, hogy ezen ígét nem másnak, mint hiu emberi ígének tekintsék. S így a protestans egyesület nemcsak türelik, de sőt inkább a kereszténység tulajdonképeni képviselőjének tekinti magát, ugyanynira, hogy kimondhatta: a kereszténységet a Krisztus istenségében való hitre építeni, nem mást jelent, mint annak oly alapot adni, mely már most mindenünnen inog és a jövő nemzedék folyamán teljesen összeomlik és dr. Strauss mondásának, a jövő eseményei felől, ama belátásra kell vezetnie, hogy becsületes emberek előtt a protestantizmus és a kath. Egyház között többé semmi közbeeső lépcső sincs.

Ezért is van ő tele ellenmondással, képtelenséggel, képmutatással, még egyházi beszédeiben is. Istennek intéző kezéről beszél, holott tagadja a csodákat, minek következtében tiltva volna, hogy az istenség tetszés szerint cselekedjék; hálát ad Istennek, ki a bűnös világ közepette, oly

szent és tiszta emberi szívet támasztott, mint a minő a kereszténység alapítójáé volt.

A vallásnélküli protestantizmus alapfölfogása abban öszzpontosul, hogy létezik kereszténység, egyetlen, megkülönböztető, ker. igazság nélkül, és sajnos, eme iránynak hódol az ugynevezett fölvilágosult protestánsok legnagyobb része.

Miközben egyedül a hitre alapít minden sikert, egyideűleg a képzelhető legnagyobb függésben, mindenféle sikert egy fejedelem szeszélyeire és jó vagy gonosz érzületére, egy mindenható miniszter támogatására vagy önkényére stb. biz; meghajol a világi hatalom előtt, lemond szabadakarataról. Eme, a mindenható államról való pogány fogalom és lealjasító szolgálalkúség mellett meggyőződésnek és jellemnek, szükségképen meg kell semmisűlnie.

A pápa és az Egyház tekintélyének tagadásától Krisztus isteni voltának, magának az istenségnek tagadásáig; a sz. Irás hitelreméltóságának tagadásától egészen a pantheizmusig, materializmusig és antikereszténységig jutva, mondhatta Strauss a protestánsok nagy részéről: „Mi nem vagyunk többé keresztények.“

Egyik oldalon azon ezreknek zászlója lobog, kiknek meggyőződése e férfiú nyílt vallomásában foglaltatik, a jelszó alatt: „Lesztek, mint Isten“ („Eritis sicut Deus“); a másikon kifejlik a római keresztény légiók lobogója s itt megharsan: „E jelben győzesz“ („In hoc signo vinces“).

A két zászló alatt a korlátlan szabadság és észszerű tekintély közti ősrégi harc vivatik. Csak egyik rész győzhet és csak egyik elvnek hódolhatunk; hogy a győzelem kié lesz, többé már nem kétséges.

Nemcsak a dogma megváltoztatását célozza a protestantizmus, hanem az eddigi egyházi alkotmány teljes átalakítását, az egyházi joghatóság eltörlését és egy ujnak teremtését, mint ilyent, világi főnhatóság alatt, nemzetegyhá-

zakat, melyek semmi egyebek, mint törekvés, mely az állam mindenhatóságot vallási térre kiterjeszteni és neki magát a lelkiismeretet alárendelni akarja. Rómától független, területi egyházat akar, mely külön, minden egyes tartomány szerint más és más szint ölt és a mérvadó személyek, fejedelmek és ezek theologusainak vagy állampapjainak alanyisága szerint, sajátosan alakul; — eme zászló, mely a lényegét eltakarta, vitetett elő 3¹/₂ századon keresztül és elrongyolódván, miként dogmái, nem képes többé elföldni iszapját és poshadását eme kiszáradt, megromlott, egykor élő víznek, mely az Egyház folyójából minden éren át áradott, e területi egyházintézmény által azonban elrekesztett és ha így tart, elszörnnyedve látják ők magok a kiszáradt, bűzös vízmedencéket önmagok után; a nép pedig, mely előtt az Anyaszentegyház főfolyójához vezető minden utat elzártak és számára, szándékosan, széttépett virágokkal és még zöldelő füzérekkel fölcicomázott, hamis utakat készítettek, unalommal szemléli az elszáradt cifraságokat, melyek sehova sem vezetnek, mint poshadt viztartóhoz. Vallás- és lelkiismeretnélküli vezérektől igazgattatván ez uton, fékét tépi és tömegesen lép ki e szomorú balházasságból, melybe képmutató állampapjai és ezeknek, egyházjavarok után sóvárgó és rablóindulatu fejedelmei és hatalmasai juttatták — ha csak már előbb tökéletesen közönbössé és hitetlenné nem lett.

A protestantizmus nem más, mint törvénytelenége és következetlensége egy vallási főnhatóságnak, mely ellenszegül Péter sziklájának és az apostoli hagyománynak. Jelenen érti ő minden tekintélynek, különösen a vallásnak mellőzését, ugyannyira, hogy a hitet és vallást a fejedelmek lábai elé dobta és, az oktatás által, az államnak kiszolgáltatta, miből az állami iskola-monopolium és iskolakényszer

fejlődött, az ő költségnélküli, állami oktatásával, az ő istentelen, erkölcstelen, és erkölcsrontó jellegével. Lázadó főnök ő, ki meghódolásra szól eredmény nélkül; a gyakorlatban nyilvánuló megvetés ugyanis semlegesíti elméleti engedelmességét és a kath. vallás gyakorlati megvetése által több féktelenséget és hitetlenséget terjeszt, mintsem némely kath. elvek, melyeket hangoztat, képesek volnának az ellen súlyozni. Minden protestáns, ki a kereszténységet nem bölcsélet-észtani álláspontból, hanem mint vallást védi, önmagát ítéli el, vagy elfogadni kénytelen a tekintélyt, az alapelvet. Hiszen a kereszténység éppen tekintélyen alapuló vallás és ezt veti el a protestantizmus.

A szabadgondolkozók közlönye Bostonban következőleg nyilatkozik: „A protestantizmus egy esztelen kísérlet, melynek célja, hogy összhangtalanságból összhangot teremtsen, tudatlanságot és ostobaságot az igazság ismérveivé tegyen, a férfiú által a szenvedélyt és szeszélyt dicsőíttesse. Hivatkozik a szellemi tunyaságra. Itélj — ugymond — akár ráérsz a megfontolásra, akár nem; itélj, akár bírsz képességgel, akár nem; itélj minden fölött, saját tetszésed szerint. Ezen örült, szellemi forradalomnak szerzője egy ledérfi, makacs ember volt. A protestantizmus nem egyházjavítás — és böszült önkény nem ajánlatos. Hol van szabadság? A hajlamok és ösztönök fölötti uralom erejében rejlik az. A kath. Egyház állandóan azon van, hogy az ember eme szabadságot birja és gyakorolja. A protestáns predikátor kényszerítve látja magát, hogy rendszerét a felekezetes tanoktól megvédje, mely az ilyen védelemre nagyon rászorul. És e téren önmagára és a biblia magánmagyarázatára van utalva, mely biblia háromszázféléképen fordítható. A kath. Egyházban azonban létezik tekintély, tanítók és hallgatók közti rangkülönbözet. A kath. pap valósággal pap és tudja, hogy mi ő. Micsoda ellenben a predikátor, ki

nem pap? Mit tud ő? Mire képes? Képes ő bűnöket megbocsátani? Neki nincs meg ezen előjoga, ezen hatalma. Szavának nincs tekintélye. Meglátogathat szegényeket és betegeket, de mit használ nekik? Nem osztogathat ki neki szentséget, nem az utolsó kenetet. Végez bizonyos szertartásokat, de mit jelentenek azok? Ellenben senki sem lehet egy kath. templomban a sz. misén jelen a nélkül, hogy tisztelet és sz. félelem ne szállja meg őt.“ Így beszél egy szabadgondolkozó! Értésünkre akarja adni, hogy a protestantizmus olyan, mint a dió-mag, mint a csésze lé nélkül, tartalom nélküli, hideg istentisztelet. Sajátságos, de úgy van! Nem volt a földön vallás áldozat nélkül. Nem volt pogány istentisztelet áldozat nélkül. A protestantizmusnak tartatott fön, hogy ama vallási avagy vallástalan örültséget kitalálja, hogy t. i. vallással birjon áldozat nélkül.

Nincs fogalma az Egyházzól, ennek tekintélyéről és állandóságáról és azért e baj egyesekkel az Istenembert tagadtatta, másokra nézve a végnélküli alanyiságnak lett alapja hitdolgokban. Szomorú jelenségek! Berlinben, az evangélikus tartományegyház középpontjában már az 1875. évben minden negyedik gyermek kereszteleetlen maradt és az összes polgári házasságkötések háromnegyed része az egyházi esketést mellőzte. Egy új pogányság van ott készüloben és Krisztustagadók vakmerősködnék az evangélikus szószékekre, sőt a protestans egyesületben azt indítványozzák, hogy az apostoli hitvallás kiküszöböltessék; meg-rabolják az evangéliumot természetfölötti tartalmától, köz-lönyeikben nyíltan tagadják a Krisztus istenségéről szóló tant, valamint a sz. Háromságban való hitet és ily tan mellett mégis ker. predikátoroknak nevezik magokat és viselik az evangélikus predikátori tisztelet.

Oly időben, melyben magok a vezetők és igeszoigák kijelentik, hogy az Isten kegyelméből való birtoklás iránti hit a népnel veszendőben van, midőn maga a ker. hit, a

positív kereszténység általok vallási hitregének nyilvánították; a katolikusok mint túlságosan korlátoltak és a vallási vakbúzgóság áldozatai, káromoltatnak; minden igazhívőnek kötelessége, hogy rámutasson a protestantizmusnak, mint hiányos és megcsontított rendszernek mibenlétére, szétzüllött, és zszszerűtlen és következetlen voltára, mely az embert nem annyira Istenre, mint inkább egy könyvre utalja, melyen boldogság iránti egyedüli reménye nyugszik és melynek valóságára mellett a babyloni kéjhölgyön kívül, mint ő a kath. Egyházat nevezi, más keze se nincs s melynek csodálatos sugalmazását ugyan elfogadja, de a melynek ép oly csodálatosan sugalmazott magyarázását, midőn kifejtéséről van szó, mégis elveti. A kritikának ugyan megengedi, hogy kísérletet tegyen rajta és hogy a hagyományos magyarázat szentségét és érínthetlenségét megsemmisítse, de ugyanazon kritikától megköveteli, hogy féluton megálljon és hogy a könyvnek, melynek magyarázásán művészetét megkísérrelheti, szentségét semmikép ne bolygassa. A mi azonban tisztán lehetetlen; a biblia szentségének egyedüli kezessége ugyanis épen az Egyház hagyományán alapszik; ha ez elesik, akkor kiszolgáltatuk a könyvet, szabadon és védtelenül mindenféle boncolgató támadásnak. Tényleg a saját fölfogó képességére utalt olvasónak is a vizsgálódás buzgalmában a számára biztosított gondolkozásszabadságtól serkentve, előbb-utóbb fel kell vetnie maga előtt a kérdést, hogy vajon eme könyv, a mint tanítják, az igazságot tartalmazza-e és hogy tartalma Istentől sugalt-e, vagy talán e hit nem egyéb teljes ámitásnál. Különben a sz. Írás magyarázását illetőleg a sugalmazás dogmája is sokkal több szabadságot ad a katolikusnak, mint a vallásújítók és minél inkább a biblia betűin nyargaltak ők, élükön Lutherrel, Melanchtonnal, annálkevésbé volt oka az Egyháznak, hogy hozzájuk csatlakozzék.

A protestantizmus részben elismer egy emberiesített Istent, elveti azonban az istenuralmi elvet, amennyiben pl. a sz. Írást Isten által kinyilatkoztatott igazságképen hiszi, de azt nem, hogy Isten egyszersmind eszközöket és módokat adott ahhoz, hogy az egészen homályosan megváltoztatva vagy hamisan ne magyaráztassék. Hiszi, hogy Isten eme bibliai igazságok letéteményezésére bizonyos időben embereket sugalmazott, küzd azonban ama állítás és az ezen igazságban nyújtott biztosítás ellen, hogy a sz. Lélek eme apostoli férfiak utódait vagy helyetteseit ugyanezen igazságba bevezeti és mindarra tanítja, a mit és a hogyan ő parancsolt, valamint hogy miképen értendő e tan és hogy rájuk ama köteletséget is róttá, hogy ugyanannak, t. i. az igazságnak, melyet kinyilatkoztatnia tetszett, tisztasága fölött őrkdjenek és mint ilyent megörizzék. Ezen sz. Lélek nélkül tehát nincs helyes megértés, sem arra hivatás, holott a protestantizmus mindenkit följogosítotttnak és hivatottnak tart arra, hogy saját egyénisége szerint magyarázza a gyakran nehezen érthető könyvet és elfogadja saját tetszés szerinti értelmezését.

Eme szétmálás következtében össze is omlik, ugyanezen kulturharci rajongás által, mely tulajdonképen csak a kath. Egyház ellen terveztetett, halálosan van találva a protestantizmus és teljes tönkrementetés fenyegeti, mielőtt összeomlik, ha az ősi tőkéből többé nem táplálkozhatik; kiváltképen a hitetlenség és erkölcsi pusztulás komor és terhes felhői függnék az akath. társadalom fölött és mindinkább elhatalmasodik a törvénytetlenség, fejetlenség, a minden fölsőbbiség eltörlésére irányuló törekvés, miközben azt eszközli, hogy a katholicizmus még jobban kifejtje erejét; természetesen a mi valódi és igaz, annak nincs mit félnie tűzpróbától. Pedig a protestantizmus egész csalási rendszere hamis és valóttlan és eléggé ki van mutatva és fejtve üressége, valamint az is, hogy hol van

egyedül igazság, szabadság és jog. A kath. Egyház dicső példája tiszteletet és remélhetőleg vágyat keltend benne maga után és szerető atyára lel az Egyházban, ha tékozló fiuként haza tér.

A protestantizmus lényegén alapszik a szabadság, mely szerint a biblia mindenkinek magánesze szerint értelmezhető. A protestantizmus az Irást rendeli alá saját akarátának, nem pedig önmagát az Irás tekintélyének, mivel azt hiszi belőle, a mit akar és így többet hisz önmagának, mint annak. Ha most egy keresztény szabadon vizsgálódván az írásban, ama meggyőződésre jut, hogy magát az Egyháznak teljesen alávetnie, azaz, katolikusnak vallnia kell; minő joggal tagadhatja meg neki egy protestáns tekintély azt, mi ennek saját elveivel oly nagyon megegyez. Olvastam a bibliát, tanulmányoztam és mélyen elmélkedtem fölötté, világosan megtaláltam benne Péter primátusát és a rája alapított Egyháznak csalatkozhatatlanságát; a sz. Lélek megvilágosított, hogy az Irás helyeit megértsem és mindenben azt látom, hogy nem üdvözülhetek, ha közösségben nem élek a kath. Egyházzal; miképen akadályozhat engem e lépésben a prot. tekintély, miközben ő maga hirdeti, hogy a sz. Irást saját vizsgálódásom szerint kell olvasnom és magamat azon értelemhez tartanom, melyet benne fől-találok és azon megvilágosításhoz, melyet a sz. Lélek ad. A legnagyobb és legsztelenebb ellenmondás ez, ha a szabadság, melyet a protestantizmus övének enged, csak odáig terjed, hogy a katolicizmus ne csak ne türessék, hanem eltiltassék, miközben a katolicizmus csak saját elvei szerint cselekszik, midőn minden más istentiszteletet tilt, mert azt tartja, hogy az igazság annak kizárólagos öröksége, ki az Egyház iránti meghódolásban él; épen azért nem tűrheti azt, a mi ezen tekintélynek nem hódol és csak az igazságnak van joga ahhoz, hogy szabad legyen, a mi a tévelyt soha sem illeti

meg. Azon körülménynek, hogy az összes keresztények veszedelmesen hibázhatnak, szükségképen ama következtetésre kell vezetnie, hogy Istennek alapítania kellett egy intézményt, mely az igazságot megóvjá, hogy el ne torzítottassék és mely az önhibázhatóságot veszélytelenné teszi.

A szólam: „Csak legyen hited, a többiről gondoskodik Isten“, a nevetséggel határos. Eszerint Istennek folyton-folyvást csalatkozhatatlanná kellene tennie minden jó akaratu, de együgyű cipészt, miért nem egyszersmind a jámbor nyájőrt és feleségét? De akkor már inkább hiszek a pápa, mint a cipész csalatkozhatatlanságában.

A protestantizmus azt állítja, hogy maga a sz. Lélek mindenkit, ki a sz. Írást olvassa, megvilágosít ennek valódi értelme felől. Ha azonban utánnézünk, azonnal tisztába jövünk, vajon valóban megadja-e Ő eme megvilágosítást. Azok, kik állítják, hogy ily megvilágosítással bírnak, a sz. Írás ugyanazon és pedig nemcsak homályos, hanem nagyon világos helyeit illetőleg is, százféle és egészen ellentmondó magyarázatra jutottak. Midőn tudni akarják, melyik az igaz hitnek fogalma, nem kérdezik és nem kérdezhetik az Egyházat, hanem saját képzelődésükre, saját vagy mások tudatlanságára vannak utalva.

Eme egyeseknek a sz. Lélek általi megvilágosításáról szóló állítás tehát egészen helytelen; nem is ígérte meg azt Isten soha, a tévtanítók találták azt föl és ezerszeres ellenmondásaik által bebizonyították, hogy tisztán képzelődés az, jóllehet ugyanazt még most is állítják. A dolog nagy szentsége mellett egyenesen nevetséges, hogy mennyire meghasonlottak a tévtanítók egymásközt, különösen mennyire eltérő és összeegyeztethetetlen nézetekkel és véleményekkel bírnak a legméltóságosabb Oltáriszentségről, miket mind úgy gondoltak ki, hogy csak az igazság elől kitérjenek.

Az ugynevezett vallásujítók egész építménye minden

idegen tekintély tagadásán nyugszik és azon tévelyen, hogy az ember maga magának papja és királya, esze pedig az ő egyedüli tekintélye és istensége. Midőn pedig ezen képzelt sz. Lélek nagyon is szabadelvű volt és fölbomlásra vezetett, akkor ugyancsak első, korlátlan függetlenségről szóló tételökkel ellenkezően, fölállítottak egy látható quasi-tekintélyt, az egyháztanácsot vagy sz.-széket. Ennek felelt meg a politikai protestantizmus. A király egyszersmind pápa is saját államában és annyi a pápa, a hány király van. Az egy, valódi pápa sok volt, ellenben a sok álpápa jobban tetszett nekik. A király tehát „uralkodjék,” még pedig két irányban is, „de ne kormányozzon,” azaz valamint ő, mint legfőbb egyházi bíróság, a „szabad vizsgálódás” elvénél fogva saját predikátorának semmit elő nem írhat, őt tényleg sem mire sem kötelezheti, mely alapelv aztán a protestansokat kell, hogy pártokra is forgácsolja ép úgy politikai téren is, saját tekintélyének szentsége dacára kényszerítve van az ellenkezést eltűnő, azaz egy pártkormányhoz alkalmazkodni. Eszerint megvan uralkodói neve és jelvényei, de nem kormányoz, tehát árnykirály. Eme egyházi forradalmat a jelenleg oly buján szaporodó sociáldemokraták tulajdonképeni tüzhelyeként is kell tekintenünk.

A protestantizmus az embert önmagára utalta, egyenesen felhívta, hogy az idegen tekintélyt elvesse és saját egyéni tekintélyére hagyatkozzék, szabadszelleműségre, a gondolkozás szabadságához vezette őt, mint alapjához ama álszabadságnak, mely az embert arra tanítja, hogy az isteni törvényeket lerázza és nem törődve joggal és igazsággal: földi elveknek hódoljon; következőleg az emberiség önmaga magának a Föltétlene, mely sem Teremtőre, sem ennek törvényeire nem szorul, a mi egy az ember istenítésével. A protestantizmus szabad vizsgálódást ígér ugyan, ezt illetőleg azonban mint hamisat, megelőzőleg elveti a

kath. Egyház tanát, már előre mint valótlanságot állítja oda az Egyház igazságát, gyakran torzalakban. Mily gyakran bukkan az ember az Egyház tanait illetőleg a legostobább véleményekre a protestánsoknál. Mily gyakran tüntetnek föl a katolikusok mint bálványimádók, babonás, buta emberek! Mily gonoszakaratulag torzítottatott el a legiszonyubb módon a bucsuról szóló tan, mint a mely megbocsátása volna magoknak a jövőendő bűnöknek; a szentek tisztelete mint Istenimádás; a pápa csalatkozhatatlansága mint isteni mindentudás és veszedelmes szellemigázás! A kath. Egyháznak a protestantizmus részéről való eltorzításai a hazugságnak és esztelenségnek oly zavarékát képezik már, hogy a legelfogulatlanabb értelemre nézve valóban majdnem ép oly lehetetlen, hogy tiszta betekintést szerezzen, a mint sisyphusi munka volna eme összekuszált hajfonatot rendbeszedni akarni; mindig az kelt gyanut maga ellen, a ki gyaláz anélkül, hogy bizonyítana és a gyűlölség, indulatosság, a hazug és mérget lehelő káromlások özöne éppen azt bizonyítják, hogy a fulánk, a találtnak lelkiismeretében sebet érintett, eltekintve ama körülménytől, hogy a kath. szerző hasonló értelemben a protestantizmus ellen soha sem irt.

A „szabad vizsgálódás“ alapelvének felállítása által az isteni tekintélynek nagyon veszedelmes versenytársát teremtettk meg a „szabad ész“-ben. A szabad bibliavizsgálódás ezen elve által minden egyházi rend megsemmisített. Az egyesek egyedül önmagára utalt és személyes méltóságának teljes érzetével bíró szellemének szükségképen számtalan vallási véleménykülönbségre kell vezetnie. Ehhez járult a gőg, az uralomratörekvés mások fölött és mint következmény a szabályelv: „A hatalom megelőzi a jogot.“ A protestantizmus története mutatja, hogy mi az emberiség Egyház nélkül és — mi az Egyház az emberiségre nézve.

A hagyomány által hisszük a sz. Írásról, hogy ez az ó-szövetség 45 és az új szövetség 27 könyvét foglalja magában, melyek valódiak, azaz azon szerzőktől és azon korból származnak, melyeknek tulajdoníttatnak, hogy hitelreméltók, minthogy a mit szerzőik előadnak, azt tudhatják és az igazságot közölni is akarták.

„Amit nektek hirdetünk, az az, mit hallottunk, mit szemeinkkel láttunk, mit biztosan szemléltünk és kezeinkkel érintettünk és ezt írjuk nektek, hogy örüljete és örömetek teljes legyen.“

A szerzők kijelentik, hogy azon nevezetes dolgokat, miket láttak és hallottak, beszélik el és hogy e bizonyosságért mindenről lemondtak, a mi csak becses a szívnek: rokonokról, hazáról, nyugalomról, élvezetről és mindennek alávetették magokat, mi az emberre nézve fájdalmas: gúnynak, megvetésnek, gyűlöletnek; meggyőződésükért eléje mentek a legborzasztóbb kínzásoknak és végül a leggyötrelmesebb halálnak; kijelentik, hogy a könyvek hamisítatlanok, sem akarva, sem akaratlanul elferdítve nincsenek; a ker. Egyház legrégibb íróinál ugyanis oly sokszor idéztetnek szóról-szóra, hogy ebből újra összeállíthatnók azokat, ha hirtelen elvesznének és így egy könyv sincs oly jól bebizonyítva, mint az új-szövetség; kijelentik, hogy e könyvek sugalmazottak, azaz, hogy a sz. Lélek serkentése és megvilágosítása mellett iratván, sz. Írást, minden könyvek könyvét, Isten levelét az emberekhez, a sz. Lélek jóságait képezik, melyek iránt hódolattal és hittel tartozunk.

A sz. Íráson kívül említi még sz. Pál a hagyományt, melyet megtanultak megtartani. Az öröklött tant, kinyilatkoztatott tant, melyet az apostolok utódai az Egyházban találtak, megtartották, a mit tanultak, azt tanították, mit az atyáktól hallottak, azt áthagyományozták a fiúkra. Atyától

a Fiúra, az apostolokra és jegyesére, az Egyházra szállt és innét az anya szívéhez, a gyermekek szívéhez jutott el.

Az apostolok még minden tetteit sem jegyezték föl Jézusnak, annálkevésbé minden szavait. Ján. 21, 25.

S o h a s e m h a s z n á l t á k ő k a sz. Írást mint tankönyvet, hanem csak mint eszközt, mely őket az általok hirdetett tanra emlékeztette.

A r r a n y e r t e k ő k u g y a n i s m e g b i z a t á s t, h o g y t a n i t s a n a k é s n e m h o g y í r j a n a k. Menjetek az egész világra, tanítsátok őket mindent megtartani. A nép sokkal fogékonyabb is a hallásra.

Sz. Ignác 106-ban Krisztus után az apostolok hagyományaihoz való ragaszkodásra int.

Sz. Irén mondja: „Az anyaszentegyházban megőrzött, az apostoloktól áthagyományozott tan a rendszerint következő püspökök által jutott el hozzánk.”

Origenes: „Bárki legyen, ki másként hisz, mint az egyházi hagyomány tanit, az eretnek.”

Lirini Vince: „Ki azt elveti (a hagyományt), Istent veti meg, nem az embereket.”

Sz. Ágoston: „Kinek Krisztus nem feje, nem mehet be az örök életre, hogyan lehet pedig Krisztus feje annak, ki nincs az Ő testében, mely az Egyház.”

Sz. Cyrián: „Nem lehet Isten atyja annak, kinek az Egyház nem anyja.”

Továbbá: „Magát az evangeliumot sem hinném, ha csak engem erre az Egyház tekintélye nem indítana.”

Az ó- és új-szövetség könyveit azon számban fogadjuk el, melyben azokat az Egyház tekintélye áthagyományozta.

A sz. Írásban nincs is meg minden tan, tehát csak a hagyomány útján jutott el hozzánk, mint pl. sehol sincs meg benne, hogy melyek a sz. Írás valódi, hamisítatlan könyvei.

Szájhagyomány nélkül tehát nem volna semmi írott igéje Istennek, nem volna biblia.

Hol is volt a vallás, mielőtt biblia lett?

Magoknak a zsidóknak szájhagyományai is, a Talmud, melyet ők a sz. Írás fölé helyeznek, bizonyítja, hogy nem mindent jegyeztek föl szertartásaikból és hitökből.

Nincs meg a bibliában, hogy melyik ennek helyes fordítása és mi a valódi értelme minden egyes mondatnak; csak a csalatkozhatatlan tanító, az Egyház, állapithatja ezt meg hagyománya útján.

Nincs meg benne minden dogma és imádság sem; semmi a gyermekek keresztségéről (a gyermekek keresztsége különösen ellenmond a lutherán tannak, mely t. i. csupán a hitet állítja föl az üdvözülés egyedüli eszköze gyanánt); semmi a vasárnap megüléséről, az eretnekek keresztségének érvényességéről; semmi arról, hogy vannak szentségek, hogy a lábmosás nem szentség, hogy szabad a megfojtott állat véréből enni stb.

A protestantizmus tanítja, hogy semmi más nem hiendő, mint a mi az Írásban foglaltatik. Pedig világosan benne van, hogy Jézus csodákat művelt és ugyanezt a jövőre szolgálainak is megígérte; az anyagi üdvözet: Malasztal vagy teljes stb.; a dicsének: Mostantól fogva magasztalni fognak engem minden nemzetiségek; az anya ajánlása Jánosnak; ennek, valamint a többi apostoloknak is, a bold. Szűz halálakor nyilvánuló mély tisztelete és szeretete, mikor is isteni végzés folytán az összes apostolok megjelentek Jeruzsálemben és a bold. Szűz leg-tiszteletreméltóbb testét zsoltárimák között eltemették, hogy tanui legyenek egyszersmind ama dicséneknek, melyet a mennyei seregek hallattak.

Az Isten-anya, Mária tiszteletének mellőzéséről és figyelmen kívül hagyásáról, a protestantizmusban, még beszélni, fölösleges. Csak ama tényre akarjuk fölhívni a figyel-

met, hogy magok a jobb gondolkozásu, hívő protestánsok belátják, hogy Mária tiszteletének ilyen mellőzése jogtalanság és némelyek az irántavaló, őszinte tiszteletet természetesen is találják. Mint illetékes örvend pl. tekintélynek a protestántizmus előtt a kath. tudósok közt legnagyobb szent, az angyali tudós, aquinói Tamás és sokszor hivatkozik ennek theologiai tudományára, mely az egész világot bámulatba ejtette; szándékosan mellőzi azonban emellett az ő nagy kegyeletét Isten Anyja iránt, ki előtte mint Szűzanya, a legbensőbb viszonyban tűnik föl a sz. Háromságnak és megtestesülésnek titkával; kiből a sz. Lélek műve a test és lélek szerint méltó befejezést nyert; e szent mondá, hogy minden ker. lélek születésétől, azaz a keresztségtől fogva, Mária gyermeke (*anima christiana naturaliter Mariae*).

A protestántizmus azt állítja, hogy a hit egyedül üdvözít, jóllehet az ilyen mondás sehol sem fordul elő. Krisztus pedig azt mondja: „Ha az életre be akarsz menni, tartsd meg a parancsolatokat: nem minden, a ki mondja: Uram, Uram stb. . . . Sz. Jak. 2, 26. Valamint a test lélek nélkül holt, úgy a hit is cselekedetek nélkül.“ Krisztusban az a hit érvényes, mely a szeretetben tevékeny; mert ha olyan hitem volna, hogy a hegyeket áthelyezném, ha szeretetben (tettekben nyilvánuló szeretet) nincs, semmi vagyok.

A szeretet végcélja minden parancsolatnak és a törvény teljesítése. Róm. 13, 10.

Azt mondja továbbá sz. Pál, hogy csak azon hit érvényes, mely a szeretet által cselekedeteket művel, és Koloss. 1, 24. Krisztus az, ki hiveiben él, szenved és megfeszítetik és szenvedéseit tagjainak szenvedéseiben kiegészíti.

Mily édes a hit, hogy az elviselendő fáradozások és szomorúságok, Isten előtt, becses ajándékot képeznek, mert

alkalmat nyujtanak a türelem, szeretet, alázatosság és önmegtagadás számtalan tényeihez, miáltal vezekelhetünk saját bűneinkért és életszentség és érdemek tekintetében gazdagabbak leszünk, följárva magunkat áldozatul, híven Krisztus ama parancsához : „A ki tanítványom akar lenni, vegye magára keresztjét és kövessen engem.“

A protestántizmus ellenben tanítja, hogy a parancsolatokat megtartani nem lehet, Krisztus pedig azt mondja : „A ki nem követ engem és nem veszi magára keresztjét, nem lehet az én tanítványom. Az én igám édes és az én terhem könnyű.“ Szt. Pál mondja : Mindent megtehetek Abban, ki engem megerősít.

A protestántizmus állítja, hogy a jó cselekedeteknek és azok gyakorlóinak nincs semmi érdemök, holott Krisztus azt mondja : „Örüljete és vigadjatok, ha az emberek szidalmaznak és üldöznek titeket és . . . minden rosszat mondanak ellenetek énért ; mert a ti jutalmatok bőséges leszen mennyekben.“ Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát és a többi mind hozzáadatik nektek ; mindenekelőtt törekedjete tehát arra, hogy Isten országát e földön megalapítsátok, oly intézmények által, melyek igazságosságra építvék, mely egyedül kedves Isten előtt, miáltal a föld valóban az ember legfőbb és örök rendeltetésének előkészítő intézetévé alakíttatik át, i. i. a tökéletes megszentülés intézetévé. A nyolcboldogságban egyenesen a jutalom által buzdít bennünket Krisztus, továbbá e kijelentéssel : „Cselekedeteik követik őket.“

Ellenben a protestántizmus tanítja : Az ember nem tartozik engedelmeskedni az Egyháznak, holott Krisztus mondja : „A ki az Egyházat nem hallgatja, legyen nektek, mint a pogány . . . és én küldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé, bárhova mentek, mondjátok : béke legyen veletek . . .“

A protestantizmus azt állítja, hogy az Egyház tévelybe esett. Krisztus pedig tanítja, hogy Ő az Egyházzal marad mindennap a világ végeig. „Meg ne szomorodjék szívetek, elmegyek, hogy elküldjem nektek a Vigasztalót, az igazság Lelkét, az megtanít benneteket minden igazságra“

A protestantizmusnak nem kell látható fő. Krisztus pedig megparancsolja Péternek: „Legeltesd juhaimat, legeltesd az én bárányaimat.“

A protestantizmus állítja, hogy a bibliát mindenki magyarázhatja és hogy maga magát magyarázva, képezi az a hit egyedüli szabályait; Krisztus pedig egy, a világ végeig tartó tanítói hivatalt alapított, melyet segélyével támogat és melynek engedelmeskedni tartozunk. Máté 28, 20. Péter II. 1, 20. Az ember nem hagyatkozhatik saját magyarázatára, sem nem hivatkozhatik arra, minthogy sokan saját romlásukra magyarázták az Írást. Maga sz. Péter mondja sz. Pál leveleiről, hogy némely dolgok nehezen érthetők azokban, miket valamint a többi iratokat, tanulatlan és könnyelmű emberek, saját romlásukra félremagyaráztak. „A ki eltávozik és nem marad a Krisztus tudományában, nincs annak Istene.“ Ján. II. 1, 9.

A sz. Írást, állítólag, mindenki magyarázhatja és mégis tilos e kiváltság sok ezer őszinte és hívő kereszténynek.

A protestantizmus szerzői mindazáltal sokszorosan hivatkoznak a hagyományra. Luther pl. azt mondja a brandenburgi örgrófhhoz, hogy veszedelmes és rettenetes oly valamit hinni, a mi ellenmond a kath. Egyház általános tanubizonyosságának, és tanának, melyet az kezdettől fogva több mint 15 évszázadon át megőrzött. Kálvin beismeri hogy az apostolok levelei csak arra valók, hogy bizonyítsák és megerősítsék azt, mit ők szóbelileg

hallottak és hogy rettenetes elvetni a hagyomány segélyét és csupán a néma Írással megelégedni.

Lessing mondja: Az új-szövetség nem képes bebizonyítani, hogy az apostolok a teljes ker. vallást benne letéteményezték volna, az első négy században mindig csak megvilágítottatott az és megerősítettett az Írás által.

A cselekedetek nélküli hit, tagadólágos módon, csattanóan nyilvánul a protestántizmusnak a kath. Egyház elleni gyűlöletében; minél hívebb egyházához a protestáns, annál nagyobb eme gyűlölete; e gyűlölet ugyanis lényeges alkatrésze a protestántizmusnak, mialatt a kath. tan csak megvalósítása ama hitbeli meggyőződésnek, mely az eltévedteket is szeretni parancsolja, ellenben a pietista azon tévelyben él, hogy minél inkább szereti Krisztust, annál jobban gyűlölnie kell a kath. Egyházat és követőit, úgy lévén meggyőződve, hogy egyedül csak a hit üdvözít, a tettekben nyilvánuló felebaráti szeretet nem szükséges.

Ama téves véleményben nevelik a népet, hogy a kath. Egyházat utálnia kell; katolikusnak lenni ugyanis annyi, mint csalárd, kegyetlen, vérszomjas gonosztevőnek, butának, vagy pedig politikailag: hazaárulónak lenni. Addig hangzottak füleiben pápistaság és rabszolgaság, miglen oda jutott, hogy a katolikusban minden alávalóságot, semmirevalót látott; a kath. vallás valami nagyon rossz, istentelen és veszedelmes; azt azonban elhallgatják, hogy 1500 év óta egyedül ez volt atyáinak vallása, hogy ez volt az egyedüli ker. vallás, melyet az egész világ ismert és, hogy egy másikra soha nem is gondoltak az emberek.

A kereszténység egész szelleme, mely tagjait folyton-folyvást, ismételten figyelmezteti, hogy az irgalmasság cselekedetei nélkül a menny el nem nyerhető, nemcsak azért egy, mert az új-szövetség számtalan helyei egyenesen kijelentik, hogy a hit szeretet, azaz jó cselekedetek nélkül

semmi, hanem végül Jézus Krisztusnak egész élete és tanítása is, tényleg oly példányképe minden kereszténynek, melynek követésére egyenesen felhivatunk: „A ki nem jő utánam, nem lehet az én tanítványom. Vedd föl keresztedet és kövess engem; az én igám édes és az én terhem könnyű stb.“

Ha meggondoljuk a dicsőséget és számtalan irgalmat, melyek a szegénységből, szenvedésből és halálból reánk háramlanak: kénytelen az ember bizonyos tekintetben Istent magasztalni, hogy megengedte az embernek ésését, hogy ismét fölkelvén, nagyobb erényre, érdemre és a szeretet magasabb fokára jusson. Ha édes lett volna békességben örönden Isten jótéteményeinek: akkor még édesebb lemondani mindenről, szenvedni és az életet a nagylelkű Atyáért fölláldozni, ki nekünk mindent adott. Erről ismer meg bennünket Isten, mint gyermekeit és mintha csak szive, efölötti örömében, nekünk ajándékozná magát, mindavval együtt, a mit bir. Az a lélek leggazdagabb, leg-hatalmasabb, legboldogabb itt e földön — legyen bár a világ szemében a legszegényebb, leghaszonatlanabb, legmegvetettebb és legszomorodottabb is — mely naponként szenved és meghal Istenért. Ez dicsősége a tevékeny és együttműködő léleknek; azért írja sz. Pál: „Betöltöm az én testemben a Krisztus szenvedésének mintegy elmaradott részét, az Ő testéért, mely az Anyaszentegyház.“

Hasonlóan az apostol ama mondásához, hogy a hit cselekedetek nélkül holt, szól tanítása a föltámadásról, mint az igaznak megjutalmazásáról, mely t. i. aránylag megfelel érdemeinek: „Némelyek fényleni fognak mint a nap, mások mint a hold, ismét mások mint a csillagok, és egyik csillag különbözik a másiktól fényben. Mindenki tehát a dicsőség azon fokában támad föl, a melyet többé-kevésbé sz élet által a világban jó cselekedetek által kiérdemelt.“

A protestántizmus eltörölte a jó cselekedetekről szóló hitcikkelyt, magához ragadta azonban, a legszönyebb ellenmondásban ezzel, a vallásos művészet alkotásait, jövedelmeket, intézeteket, alapítványokat, melyek épen a jó cselekedetekről szóló tan által termékenynyé tett talajból nőttek, telve gyermeki egyszerűséggel és jámborsággal, a szemlélődő imádság hevében. Jellemző és megjegyzésre méltó, hogy az egyházi intézmények tönállása, tisztán protestáns vidékeken, mai napig tanuskodik erről. A mit az Egyház teremtet, azt ellenséges módon ellene fordították.

„Küzdők vagyunk a futópályán“; hogyan lehetséges ez azonban, ha az ember a kegyelemmel való személyes együttműködése által a győzelmi babért ki nem vivhatja. Ha pedig csak a kegyelem mérvadó: miért nyerhetne az egyik dicsőbb koronát, mint a másik, vagy miért akadályoztathatnék a tunya által, hogy azt elnyerhesse?

Mindazonáltal a ker. megigazulás nem olyan, mint a mely az ó-szövetségi kívánalmakkal ellenkezik, hanem lényegében magasabb, mely ama kívánalmaknak kitűnő módon megfelel; nem csupán külső szentségben áll az, mint az írástudók és farizeusok igazsága, hanem megköveteli a lelkiület tisztaságát és nemességét, nem elégszik meg a természetes állásponton levő és természetes hajlamait követő embernek cselekedeteivel, hanem azok természetfölötti véghezvitelét követeli, mely e természet fölé emelkedik és egészen Ég felé irányul.

A protestántizmus elveti a képleteket és minden valóási mozzanatok közt legfontosabban az Urvacsorában, következetlenül minő ő maga, egészen jogtalanul jelképhez folyamodik, a helyett, hogy Jézus Krisztus valóságos, igazi jelenlétét, a legméltóságosabb Oltári szentségben elismerné; mintha Krisztus, a nagy csodatevő, az út, igazság, és élet, Ő, kinek — mint maga mondja — hatalom adatott

élet, halál és minden teremtetett lény fölött, eme, az utóvilágra legfontosabb pillanatban nem valóságos testéről és véréből, mint valóságos ételről és italról, élő kenyérről szólt volna oly gyakran; mialatt továbbá az apostoli időktől fogva az összes sz. Atyák, mint változatlan csillagot tartották szem előtt a sz. Írás magyarázásakor ama elvet, hogy ennek szavai mindaddig saját, betűszerinti értelemben veendőek, míg ez belső ellenmondás nélkül lehetséges és ezen esetben is a sz. Írásnak valódi testről és valódi vérről szóló, oly sokszor ismételt tanát — a legszorosabban ragaszkodva a szók és gondolatok összefüggéséhez — tulajdonképi betűszerinti értelemben vették és magyarázták.

A protestantizmus azonban, mely elvet képleteket és jeleket, azt kívánja híveitől, ostoba következetlenséggel, hogy Krisztust az Urvacsorában magok elé képzeljék. Mindazáltal Krisztus testét nem veszi az azt megillető jelentményben, hogy t. i. az valóságban eleven test; mit azzal bizonyít, hogy még a kelyheket is szükségesnek tartja. Krisztus azonban azt mondja: „A szellem az, mely meg-elevenít, a test nem használ semmit. Az igék, melyeket nektek szólottam, szellem és élet.“ Luther helyes hitet követel és minden érdemet eme, a Krisztusban való hitre alapít, s egy lélekzet alatt mégis tagadja annak lehetőségét, hogy Krisztus szavainak erejénél fogva, a hit csodálatos titkában, a legméltóságosabb Oltáriszentségben testével és vérével, istenségével és emberségével, testével és lelkével valósággal jelen van; megfelelkezik Krisztus fönséges ígéiről: „A szellem az, mely megelevenít, a test nem használ semmit.“

Egyébként, ha Luther csupán a Krisztusban való hitbe helyez oly nagy és természetfölötti erőt: micsoda tudatlanság vagy képmutatás kell ahhoz: Isten fölségéhez méltatlannak tartani, hogy saját ígéje, ígérete és világos megbízásánál fogva: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre“,

titokteljes módon a kenyér színe alá rejtőzik és testével és vérével, istenségével és emberségével igazán, valóban és lényegileg, testével és lelkével a pap hatalomszavára oltárainkra leszáll.

Ki tagadhatja ezenkívül az apostoli időktől fogva a mai napig folyton megújuló tényt, hogy millió igaz, kath. lélek állandóan az élet ama eleven forrásához vonzódik, hol az ég és föld mindenható sz. Ura, az Ő irgalomteljes leereszkedésében és lealázkodásában, mint a szeretet áldozata, a legméltóságosabb Oltáriszentségben a kenyér színe alá rejtőzik, hogy belőle az alázatos gyermeki hit minden időben, szerencse- és szerencsétlenségben, vigaszt és erőt, bátorságot és kitartást merítsen, melyek nélkül a lélek eltikkadna. Csalódás csak ez és üres képzelődés? Miért?

Ama evangéliumi asszonyt, ki csak ruhájának szegélyét érinté és meggyógyult — „erő. méne ki belőle“ Luk. 6, 19. — azt is csak csalódás vagy képzelődés szállta meg? Ha pedig az ilyen érintés a testi egészséget visszaállította: minő erő árad szét Jézusból az emberi szívébe, ha ez az ő szívében nyugszik és hol erősödik meg jobban a szeretet, mely nélkül szellemi élet egyáltalán lehetetlen: „Ha nem eszitek az én testemet, nem lesz élet bennetek“ — mint a gyakori sz. áldozásban; mi másként volnának mind megmagyarázhatók a hitnek, szenvedéseknek és kínoknak előttünk megfoghatatlan hősi cselekedetei, melyeket a sz. vértanúk Krisztusért elviseltek, mint ama bebizonyított tény által, hogy ők naponta Krisztus legszentebb testével erősítették meg magokat, sőt nem mentek soha veszélybe anélkül, hogy az Ur asztalánál magokat előbb meg ne erősítették volna. Mire való — kérjük — e komédia, ha a protestáns dogmának ostobasága, hogy t. i. a lélek nem életele a testnek és sem képességei, sem hajlamai, sem

ereje sém erkölcsi szabadsága nincs, a valóságnak csak látszatával is bírna?! Mire való e bohóság, ha a protestáns tan szerint az embernek benső megszentülésre és a bűntől való megtisztulásra irányuló törekvése visszaszár és hiábavaló dolog? Mire való ezen előző megerősítés, ha az ember még sem tehetne szert semmi sajátos, benső megigazulásra? A ki az Egyházat nem hallgatja, legyen nektek mint nyilvános bűnös.

Minő ellenmondás! Sz. Pál azt mondja, hogy a méltatlannak is Krisztus valóságos teste és vére nyújtatik a sz. áldozásban. A protestántizmus pedig azt tartja, hogy az, a ki képzei, hogy az eleven Üdvözítőt veszi magához, azt is veszi; következőképen a ki ezt nem képzei, az csak kenyeret vesz. Hogy azonban igazán és valósággal test- és vérről van szó, ismételten bizonyítja sz. Pál mondása, Kor. I. 11, 27—28.: „Aki tehát méltatlanul eszi e kenyeret, vagy iszja az Ur kelyhét, vétkezik az Ur teste és vére ellen“, tehát nem a kenyér és bor ellen.

Mi tartja vissza a protestántizmust annak elfogadásától, hogy mindama katolikusok, a kik Krisztus érdemei felőli vallásos meggyőződésükben és az ő istenségében való bizalomteljes hitükben az évszázados apostoli hagyomány szerint az örök élet zálogát lehetőleg méltó buzgósággal és szeretettel fogadják, Jézusban vannak és Ő bennök, hogy ők az Üdvözítő kijelentése szerint sok gyümölcsöt teremnek Ján. 15, 5., hogy Ő egészen adja magát nekik ép úgy, mint Ő nekik Istentől bölcsesség, igazság, megszentelés és váltság lett Kor. I. 1, 30., hogy ők valóban Isten fiai — ahelyett, hogy becstelenítik, babonáskodás- és bálványimádásról vádolják őket. Valóban, ha a becsületesességnek és őszinte igazságszeretetnek még csak egy szikrája is volna egy ilyen igeszolgá-

ban, akkor az ilyen keresztényeket egyenésén mintaképen kellene szegény elámitott hivei elé állítania, még azon veszély mellett is, hogy ezáltal ezek Krisztusnak igazi, valóságos és lényegileg való jelenlétéről a sz. Urvacsorában meggyőződjenek.

Krisztus személyesen van jelen az utána élő embereknek is, kiknek Ő legnagyobb gyönyörűségök és boldogságuk. Tudta Ő, hogy állandó személyes jelenléte nélkül a mi hitünk mindig csak a multban időznék, a jelenben pedig nélkülöznie kellene az élő támaszt és menedéket, azért akarta a megváltás gyümölcseit minden emberre alkalmazni. és mivel mi gyöngék és erőtlenek vagyunk, eltikkadnánk, éhenhalnánk, ha nem táplálna bennünket, azért akarta még ezenkívül, hogy Őt személyesen bírván, átkarolván és testét és véréét élvezvén, boldogok legyünk és így az élő szeretet birtokában levén, arra indittassunk, hogy Őt viszont szeressük, üdvünket és boldogságunkat szeretetének e nagy, fönséges, megfejthetetlen titkában fölleljük. Így tartózkodik Ő, az Isten, szeretetével a siralom-e völgyében, társ lesz száműzetésünkben, részes szenvedéseinkben, vigasztaló, ki a boldogság után epedő szívet erősítő reménynyel üdíti föl, hogy az ember fiainak elviselhetővé tegye földi vándorlásukat, nehogy szertelen türelmetlenséggel itt keressenek békét és örömet, hol csak a csalódás és fájdalom lelhető.

Épen ily hamis és elvetendő a protestáns felfogás a mindkét szín alatti áldozás szükségességéről és egyenesen nevetséges gúny az apostoli kath. áthagyományozott fölfogással szemben; miután ugyanis a protestantizmus az Urvacsora dogmájával Krisztus szavait a fölismerhetetlenségig félremagyarázta és meghamisította, meghódol az általa ujonan teremtetett, elnyűtt kétszín alatti áldozás dogmájá-

hak, miközben oly sajnálatosan eltorzította az egyszín alatti áldozásnak kétségtelenül helyes fölfogáson alapuló hitét.

A két részben való szentelés pedig egyedül és tényleg csak az érvényes áldozat megalapításához szükséges, mert csak a két alakban való szentelés alkalmas arra, hogy Krisztusnak a kereszten történt véres áldozat-halálát és vérének testétől történt elválását megjelenítse. Csak az áldozathoz szükséges mindkét alak, amennyiben a két alaknak egymástól való elválasztásában Krisztus titokteljes halála érzékítettik meg és az állítatják élénk, a mi a kereszten történt, a hol is a halál szintén a test és vér elválásával állott be; az áldáshoz azonban, az apostol szavai szerint, elégséges egy szín és az Egyház fontos okokból rendeli, hogy mindnyájan — egyháziak és világiak — ha csak a sz. áldozáshoz járulnak, a kenyér színe alatt vegyék azt; mert Jézus mondja: „Én vagyok az élő kenyér“, ha pedig a test élő, akkor nem lehet vér nélkül; továbbá: „A ki ezen kenyeret eszi, örökké él“ és ha ezt elérjük, megelégedhetünk. Emausban csak „kenyér törés“-t látunk és fölnyiltak szemeik. Sz. Pál pedig ezt írja: „A ki e kenyeret eszi, vagy a kelyhet iszszá“ és „egy kenyér, egy test vagyunk sokan, mindnyájan, kik az egy kenyérben részesülünk.“ Az ó-szövetség előképi áldozatában is csak ettek, még pedig csak testet és sohasem itták a vért; Mózesnél mondatik a vérről: „És én azt (a vért) nektek adtam, hogy az oltáron azzal tisztítsátok meg lelkeiteket és a vér a lélek engesztelésére legyen.“

Azért is a kath. Egyház, az apostoli időktől fogva, kenyeret és bort áldoz, a sz. miseáldozatban, melyek a szentelés által Jézus Krisztus legszentebb testévé és vérévé változnak, következésképpen ama protestáns állítás, mintha az Egyház csak önkényesen hozta volna be az egy szín

alatti áldozást, ismét csak tudatlanság, vagy durva rágalom.

Az egész mózesi szertartástörvénynek semmi köze sincs a protestántizmushoz és a benne fölállított előképeknek a protestántizmusban való teljesüléséről egyáltalán nem lehet szó. Sőt ellenkezőleg, ha e szertartástörvény isteni, akkor nem lehet ez a protestántizmusban. E törvény igazsága és teljesülése egyedül a kath. Egyházban van és így, a mennyiben az ó-szövetség az ő messiási előképeivel és jövődöléseivel nem csupán általában a kereszténység isteni volta mellett tanuskodik, ép úgy bizonyítja egész határozottan a kath. Egyház isteni voltát is.

Mivel a protestántizmus megfoghatatlan titkokat hinni nem akar, ezért következetlenségében érthetetlen tévelyeket kénytelen hivőleg elfogadni, minthogy a képtelenség, melybe esik, tarthatatlanabbá lesz rá nézve, mint az igazság, melynek fönségétől megijed, mert minden állítás, mely a megvilágított hit igazságába ütközik, általában véve hamis, mivel a való semmiképen sem mondhat ellen a valónak. Épen ezért a protestántizmus hamis érveinek semmis volta azon körülményen alapszik, hogy bármely bizonyíték hozatik is föl az isteni Íratok tekintélye ellen, ha még oly fogós is az, legfőlebb csak az igazsághoz való hasonlóságával csal, de maga soha sem lehet igaz.

A halálküzdelmet, mely a protestántizmusra — mely nem más, mint porosz tartományegyház — nehezedik, minden katholikussal régóta élénk részvéttel figyeli, valóban minden látszata nélkül a kárörömmel, mely az örök kath. világegységhez biztos és fönséges hajóján az ilyen kórtűnetekkel szemben helyet nem foglalhat — kárövendeni ostobaság volna, mert valóban nem a mi érdemünk, ha az Egyház óva terjesztheti ki még hazánk fölött anyai karjait; ámitás volna ez, minthogy

a romboló, ki a hívő protestántismust megsemmisíti, az Egyházat és hű követőit is hatalmasan szorongatja és csak Isten csalhatalatlan ígéréte és a csodálatosan bölcs szervezet, melyet az Egyháznak adott, képes ezt megótalmazni, miután a föld minden hatalmai magára hagyták — nem, sőt inkább a szerető testvérsziv fájdalmával szemléli, hogy a protestáns egyháznak és alapjainak szemmel látható hanyatlását, sőt bukását már tagjai is rég föl nem ismerték, kik még habozva és tétlenül állnak, nem tudva, vajon visszatérjenek-e és mikor, anyjoknak, az Anyaszentegyháznak kebelébe; miután eme az Egyház fájáról letört ág három évszázad óta nedv és erő hiányában fonnyadoz, sem új leveleket és virágokat nem hoz, sem a régieket táplálni és megtartani képes nem volt: csak arra való, hogy, mint elszáradt ág, tűzbe vetessék; a megsemmisülésnek hitetlenség, Krisztusgyűlölet, világra szóló önhittség és hatalomvágy által készített tűzébe.

Valóban nagyon elszomorító azon tény, hogy oly számtalanok, kik a szt. keresztség által az Egyházhoz tartoznak, nem saját, hanem az elődök vétke vagy szerencsétlensége következtében megfosztanak az egyedüli üdvötől, mely az embernek adatott, hogy boldog legyen. Aggodalommal és szomorúsággal, de örvendetes reménységgel is látja a hívő kereszténység, mint teljesülnek Isten ítéletei és mint ítéli el a történelem a három és félszázados gonoszságot és gyengeséget, valamint a bűnsulyt, mely ezekből az idők folyamán származott.

Hogy a protestantizmusban nincs következetesség, ugyanezt bizonyítják a nyilvános antiszemita nyilatkozatok; merő képtelenség ugyanis ugyanegy időben a katolikusban a történelmileg egyedül jogosult kereszténység és emellett a zsidóság ellen küzdeni és nem régen az értelmiség vá-

rosában, a művelt közönségre nézve nem volt nagyobb dicsőség, mint ha a ker. hit és ker. erkölcs egyes nyilvánulásait nyilvánosan gúnynyal illették; minél vakmerőbben történt ez, annál nagyobb tetszésben részesültek. Az irodalom, színészet, a nyilvános élet minden mozzanata, az ugynevezett „előítéletnélküli keresztények“ zajos vagy csendes örömujjongása közt, a kereszténység lealacsonyítására használtatott és az általánosan ismert bigott, klerikális, ultramontán szólamokkal mindazt megjelölni szerették, a mi korlátoznak, együgyűnek vagy gyűlöletesnek tűnt föl. Zsidóhajszáék mellett, irigy gyűlölettel párosult menthetetlen előítélet, kezetfogva tör minden ellen, a mi katolikus; emellett eme fölvilágosult korban a kath. tant illetőleg, ugyanazon tudatlanság és merészség észlelhető, mint a minő a 16-ik század ugynevezett vallásujjítóinak irataiban oly undorítólag nyilvánul. Mindenütt találkozunk a pápaságról; emberi intézményről, szentek imádásáról, önmegigazulásról, jó cselekedetek gyakorlásáról, az önérdekben és jó cselekedetekben való bizakodásról, Isten tiszteletének és Krisztus érdemeinek mellőzéséről, zugmisékről, bálványimádásról való szólamokkal. Mai utánimádkozóik nagyon is gyakran használják ugyanezen beszédmodot a régi Egyház ellen, nem törődve az ezerszeres tiszta és valóságos cáfolatokkal és fölvilágosításokkal, sőt egészen új könyvekben és iratokban olvassuk, hogy a Luther föllépte előtti időben az evangelium, főleg a valódi kereszténység a keresztény népekre nézve meglehetősen elveszelődött; állítólag a biblia ismeretlen könyvvé lett (holott tényleg Luther előtt csak németül nyomtatott biblia 14 létezett); a ker. népnevelés még csak benső értéknélküli külsőségekben állt; a töredelem szentségének kiszolgáltatásánál nem volt többé szó töredelemről és életjobbulásról és sem nép, sem papság nem tudta, mi a bűnbocsánat.

A protestantizmus eme szomoru következetlensége ma-

gyarazza meg, hogy közülök nem régiben, már sokkal többen, mint amennyi eset tényleg előfordul, vagy eljutottak az Egyházhoz, vagy atheisták lettek. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a föltalált igazság elismerése vagy nyílt megvallása is és az igaz vallás hívő elfogadása közt oly űr van, melyet egyedül emberi erő és bölcsesség áthidalni képtelen; a hit tényéhez, tehát az egyedül igaznak elismert Egyházba való lépéshez, Isten kegyelme szükséges. Miért nyeri ezt az egyik, illetőleg miért követi a kegyelem vonzását, a másik pedig nem — ez reánk nézve itt e földön titok marad, mely csak a tulvilágon lepleztetik le.

A kereszténységnek minden rágalmazása vagy csak bírálgatása is, a történelemellenes protestántizmus általi hamisításból vagy gyalázásból ered és azért csak benne koholtathatott ki az épen oly jogosulatlan, mint semmitmondó követelés is, hogy az őskereszténység visszaállíttassék, mi bizonyítja, hogy jelenben minden élő támasza hiányzik. Történelemellenes törekvései abban érvényesülnek, hogy a teljes isteni igazságból, ad usum Delphini, kiszakítani merészel a maga részére alkalmas részeket a helyett, hogy híven és tántoríthatatlanul az Egyházra és ennek ősi, hagyományos bölcsességére támaszkodván, csupán a történelmi folytonosság által vezéreltetve, tehát valóban konservatív módon, egy jobb jövőnek készítené utat és megoldaná a minden egyéb módon megfejthetetlen társadalmi kérdést. Csak az Egyház bír a hagyomány konservatív szellemével.

A protestántizmus gyűlöli az Egyházat, mert létezése az Egyház elleni jogtalanságból keletkezik és e nem tiszta érzet folyton készíti, hogy igazolja magát oly formán, hogy az Egyház részéről kohol jogtalanságot maga ellen. A katolikus hű tagja lehet Egyházának anélkül, hogy a protestántizmus létezéséről csak tudna is. De nem így

megfordítva Isten azáltal biztosította kinyilatkoztatási művét, hogy a sz. Lelket igérte az Egyháznak, ki ezt minden igazságba beavassa, az igazság Lelkét; míg a protestántizmus ezen sz. Lelket az egyesnek szavaiban és lelkében működteti. Nem követeli ő magának a jogosultságot, mint egyedül üdvözítő, miként a kath. Egyház teszi. Hol van tehát az igazság? Nem meri magáról állítani, hogy ő az igazi Egyház, másrészt a legnagyobb következetlenségbe esik azáltal, hogy kereszténységnek tartja magát; mert a protestántizmus szelleme a kereszténységnek természetes ellensége. Ha valaki tehát még a kereszténység mellett megmaradni akar, annak a katholicizmushoz kell fordulnia, mely a kereszténység eszméjének megfelelően, minden dogmához következetes szigorral ragaszkodik. Vagy katolikus, vagy nem keresztény. Ál-kereszténynek nincs jogosultsága.

Dacára az igaz hit erejének — ugymond egy protestáns — nem vagyunk képesek magunkat föntartani a hitetlenség, nem Róma hamis hite ellen — valóban rosszul állunk a mi evangélikus hitünkkel! A művelt országok melyikében ment át csak egy félig vallásos ember is — kit általánosan becsületes és erkölcsös jelleműnek ismertek és tisztelték — a protestántizmushoz? Csak olyanok, a kik a pozitív vallásban hajótörést szenvedtek, vagy anyagi tisztátalan csáboktól elvakítottak, kaptak a pillangó után; hanem ugyanakkor tényleg megerősítették az épen oly régi, mint elszomorító tapasztalást is, hogy a szentélyből kilépettek, azon ügynek megtámadásához, melyet elhagytak, oly kiválóan ügyes kézzel és bátorsággal rendelkeznek, a milyennel a világi sohasem bír.

Gondolkozás- és érzésmódjára nézve egy keresztény nem lehet igazságtalan és nagylelkűtlen, az evangélikus egyház lényegét pedig, szemben a kath. Egyházzal, épen ez jellemzi, mely sajnálatraméltó jelleget majdnem általánosan tapasztaljuk Isten Egyháza ellen, úgy, hogy a legki-

válóbb protestánsok egyike így szól: „ha a világ ellenkező helyzetben feküdnék, mint a hogyan fekszik, akkor félelmetes volna Róma“; vagy, mint a hivatalos énekkönyv mondja: „tarts meg bennünket Uram igéd mellett; küldj halált a pápára és törökre“; nem említve az általán ismert protestáns áldást: „töltsön el benneteket Isten a pápa iránti gyűlölettel.“ *Deus impleat vos odio Papae.*

A család éle természetszerűen azon hatalom ellen irányul, mely a politikai protestántizmus előtt szükségképen a leggyűlöltebb, t. i. az Egyház és sziklája ellen Rómában, mint legfőbb erkölcsi hatalom ellen a földön. Az Egyházat illeti meg mindenekelőtt, hogy a minden jogéletnek alapját, Isten tiz parancsolatját képviselje, a politikai protestántizmus pedig ezen az Egyházban megőrzött alappal való folytonos ellenmondásból keletkezett, fejlődött és innét magyarázható meg a politikai hatalom ellenkezése, sőt gyűlölete Rómával szemben.

Mennyire másként jár el a kath. Egyház, mely gyermekeinek ajka által, naponként részvétteljes szeretettel könyörög ezeknek eltévedt, elvakított és tévhitű ker. testvéreikért és valamennyinek mindent megbocsát! Valóban az üdvnek szegletköve ez, melyről Urunk mondotta: „Arról ismerjék meg, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.“

A protestántizmus magát védendő, ama megmagyarázott, vagy önmagától érthető feltevésből indul ki, hogy a római tanépület, azaz a kath. vallás, minden értelem és jelentőség nélkül, csupa képtelenségek zagyvaléka, vagy a sátánnak hitvány műve. Önkényes azonban és természetellenes minden ilyen föltevés és azt eszközli, hogy megsemmisít minden bizonyíték és mende-monda iránti bizalmat, melyeket vele összeköttetésbe hozni szeretnének. Megsértése legalább is minden józan észnek és úgy az emberre, mint Istenre nézve fölötte lealacsonyító azt elfogadni, hogy

egy olyan rendszer, minő a róm. kath. Egyházban élénk táru, a legdicsőbb és legnagyobb alkotmány, melyet a világ valaha látott és mely a kereszténység kebelén jött létre, az éig emelkedett s a századok hosszú során át az egész földet átölelte, végre még sem volna egyéb, mint egy iszonyu, ördögi hazugságnak hitvány szövédéke, melynek a világ nélkül, hogy tudta és látta volna, évezredekben át kiszolgáltatta volt és még tovább is kiszolgáltatta lesz; egészen eltekintve az isteni Alapító ígététől, hogy az Egyházzal fog maradni, mindennap a világ végéig és hogy a pokol kapui nem vesznek rajta erőt; eltekintve attól, hogy ezen egyház minden egyes, még oly iszonyu üldöztetés, szorongattatás után is, mindig főségesebben és üdébben újra kifejlett és épen ez idő szerint, a szenvedett éktelelégek és üldöztetések által, majdnem az egész földkerekségen újra, még jobban megszilárdulva és megerősödve lép föl és működik mint valaha, mialatt a vallás-ujítóknak szánalomraméltó fattyuegyházai alig állanak és előbb-utóbb még szomorubb, rövid, negatív tengődés után, majd csak romjaik kereshetők.

Hogyan is volna megmagyarázható másként Isten bölcsesége, igazságossága és szentsége, ha valamikor megengedhette volna, hogy az emberi nem magva-vaszságnak essék áldozatul, mely oly ügyesen volt kieszelve, hogy az ember képtelen volt rájönni csalására, vagy legfőlebb a sötét tévelygés 1500 éve után egy megugrott barátanak nagyon is gyanus és kétes bölcsesége által álcáztathatót volna le az?!

Az Egyház azonban bir isteni ígéretekkel, küzd, tűr, könyörög, remél és soha el nem enyészhet. A sz. adventi időben, az egyedüli mennyei Szabadítóban való reménye oly szent, édes és tántoríthatatlan, hogy attól semmi el nem térítheti, földön és föld alatt, miként ezt az Úr böl-

csőjénél nyilvánuló, túlaradó öröme oly meghatóan bizonyítja. Mily kedvesen és szentül ünnepeltetik ezen idő, az Egyház vezetése mellett, a kath. családok által és mily mélyen benső könyörgő fohászokkal fejeztetik be e sz. idő, hogy előkészítsen bennünket a fönséges karácsonyi időszakra.

Mily semmitmondó a protestántizmusnak megemlékezése a mi Urunk és Üdvözítőnk halála napján, ellentétben a kath. Egyház élő, mélyen átértzett és ünnepélyes szertartásaival ; mily nagyszerű a legmeggyőzőbb tény, a dicsőséges föltámadás, nagyszombaton, mily gyermekiek imái és a megragadó isteniszolgálat, közvetlen a föltámadás előtti napokon ; valóban csak rossz akarat zárkózhatik el eme ünnepélyesség meggyőző igazsága elől. A katolikusok Istenháza a mennynek előudvara a földön. Mindent egyesítve talál itt az Egyház gyermeke, a mi jogos kívánalmait illetőleg, időben és örökkévalóságban mérvadó ; itt gyul meg ugyanis a legszentebb engesztelőáldozat, melyért minden jó adományt nyerünk és erőt, hogy minden fájdalmat a mennyi javak zálogává változtassunk ; itt tartózkodik a kenyér leple alatt, Az, Ki, mint mindenható, az Atya jobbán ül, egyetemben a sz. Lélekkel ; Ki előtt minden térd meghajol mennyben, földön és föld alatt és Kinek akarata nélkül egy hajszál sem esik le fejünkről. Hol van ezen örökké dicsőített Jézus, a Kin kívül nincs név, melyben üdvözülhetünk ? Bizonyára nem a protestáns imaházban !

Mily üres és ki nem elégítő azonban a protestáns istentisztelet és ha a karének még oly általános is, soha de soha sem megfelelő és kimerítő istentisztelete az az Istenség fölségének dicsőségének, méltóságának és mélységének. Minő érzete az elárvultságnak, lelki sivárságnak és szárazságnak leng felénk már templomaikban és lehetetlennek látszik, hogy a protestántizmusban talán még élő, keresztény szellem tudatában nem volna ezen, a saját házá-

ban levő ürességnek és ne vágyódnék vissza ama jó után, mely tőle elvétetett.

Mindenünnen elégedetlenül kell távoznunk ezen egyházban, mindenütt hiányokra találunk, mindenütt elhagyatott szívvel állunk, távol az Égtől és kincseitől. Semmi mást nem találunk benne, mint száraz, a szeretet minden életképességét előlő erkölcstant. Mirevaló a szentekegyessége, mirevaló e hitvallás? Minek a szentek naptára? Hol vannak a prot. egyház szentjei? Mirevaló a farsangi és karnevalmulatságaikban nyilvánuló következetlenség, ha ezen egyház alapelve szerint minden sanyargatás, következőleg a böjti idő, valami fölöslegesnek tekintetik? Minő hazugság hitvallásában: szentekegyessége ugyanis annyit tesz részesülők a szentek érdemeiben, holott az egyház tanítja, hogy a szentek és közbenjárás babona.

A protestántizmus hitvallása nagyon észszerűtlenül szól: hiszek egy szent, közönséges Egyházban; és mégis oly sok, különböző felekezete van, hogy lehetetlen egy Egyházzal beszélni; ugyan ő állítja, hogy az Egyház láthatatlan, a mi azonban egyenesen ellenmond Krisztus igéjének, Ki azt mondja, hogy az Egyházat hallgatnunk kell, — az Egyháznak szentnek kell lennie, miközben egyik a a másokra annyi mérget és epét önt, mint a lutheránusok a kálvinistákra és megfordítva és ismét, mint az előbbieket (lásd Luther iratait) a kath. Egyházra és követőire.

Az Egyháznak egyetemesnek kell lennie és mégis, minden egyes tartományban, más, különös hitvallás van, mely a másiktól lényegesen eltér. Ezen egyház egysége, valamint szentsége és egyetemessége nem a valódi s mert következésképen nem Egyház, azért a protestántizmus nem bir egyházfővel, nincs benső egysége, nincs szilárd tartósága, nincs munkássága és termékenysége. Valódi istentisztelet helyett semmi mást nem mutat, mint szélsőségeket és

ál-prófétaságokat mindenütt, minden fokozataiban és árnyalataiban.

Elhagytak engem, élő víz kutfejét és magoknak beomladozó kutakat ástak. Jerem. 2, 13.

A protestántizmus kivetköztette a kereszténységet egyetemességéből és államintézménynyé alacsonyította, megfosztotta azt az élet minden viszonyaira való élő befolyásától, szét tépte a történelmi köteléket, mely az újabb társadalmat az előbbi évszázadok kereszténységével és minden idők isteni kinyilatkoztatásával összeköti, megfosztotta a kereszténységet költészetétől.

Mintán az askesist és annak központját, a papi nőtlenséget kiküszöbölte, föl adta tulajdonképen a kereszténység legbensőbb magvát és ennyiben attól való elpártolásnak tekintendő. Hasonlítsd össze Máté 19, 11. Luk. 20, 35, 37. Kor. I. 7—11. 25—40. Thess. I. 4, 3. Ján. I. 3, 3. Titk. jel. 14, 4.

A protestántizmus mint vallás, mire sem képes a kevélyeket illetőleg és politikai alapelve: a német-református dicsőségről való ábrándja, gyalázatosan meg van világítva egy Strauss szabadkőműves iratai, valamint Hödel és Nobiling sociál-demokraták által, kik még ehhez ugynevezett jámbor evangélikus családból származtak. Ez magától érthető; mert azon elméletének, mely szerint az egyes ember, vallási subjektívismusaiban, följogosíttatik, hogy a bibliát teljhatalmulag, függetlenül tekintse és magyarázza, megfelelő az államfőnség is. A szegény nép, mely eddig hívő elődeinek egyházi maradványain élődött, rettentően szomorú helyzetben van. Most bosszulja meg magát mindenfelé. a kath. megigazulástantól való elpártolás; a protestáns tan, egészen magánhiten alapulva, száműzi a bűnbánat és elégtétel cselekedetét, valamint a bucsut, mindinkább enyész a hit mindenütt és ha nem is tagadjuk, hogy találhatók a pro-

testántizmus kebelében hívő emberek, de annál inkább megmarad a szomorú tény, hogy a nagy tömeg romlott.

Hol van egy őszinte vezeklő, kit a protestántizmus térített volna vissza hitetlenségből és bűnből? Bűnbánati és bucsubeszéddek szolgáltak egykor okul a Rómától való elszakadásra, míg korunkban ezek volnának az egyedüli eszköz, mely még megmenthetne, azonban magától értetődik, protestáns felfogás szerint nem alkalmazható; jóllehet egyedül csak ezen eszköz volna képes, az ész és kedély megindítása által, az ember akarására hatni és ez által nemcsak a művelt bűnösöket, hanem a kereszténységtől már elidegenített népet is magához vonzani és Istenhez vezetni; — ez azonban katolikus volna, pedig az egész protestáns és liberális tábor által kiadott és terjesztett jelenlegi jelszó: inkább a nihilistákkal, mint a katolikusokkal tartani, ha mindjárt minden tönkre megy is, hiszen épen az a mi vigasztalásunk, hogy a kath. Egyház eltiportatik — tehát inkább óhajt minden bajt, mintsem katolikus lenni.

A kath. sötétségről, a katolikusok butaságáról stb. táplált balvélemény még kisért a csőcselékben, mialatt minden jóakaratuak elméjében, kik a kath. lángelme és erény elől el nem zárkoznak, kezd világosodni; mert az út, melyen az igazság szellemei felénk tolulnak, többé el nem zárható.

Az ember lelke magában hordja az igazság égi eledele utáni vágyat és ki nyujthatná ezt neki, miután a protestántizmus elvetette az igazság tekintélyét? Miután a szabad vizsgálódás elve felállítatott s így a vallási dolgok fölött ítélni egyesek véleményére bízott és a protestántizmus annyira meghasonlott magában, hogy immár a hány fő, annyi vélemény. Az ember lelkének azonban természetfölötti erőre és kegyelemre van szüksége, hogy a ker. erkölcsiség eszményére törekedjék és azt magában lehetőleg

megvalósítsa; föltalálható-e azonban e szükséges kegyelemelőtt, hol — mint a protestántizmusban — magok, a kegyelemnek forrásai ugyszólván bedugultak? A hol nincs töredelmi bíróság, hol van ott kezesség a lélek számára, hogy megbocsáttatnak bűnei? Tapasztalhatja-e a lélek ama mennyeiileg forró érzéseket, ha élénken áthatva nincs a legméltóságosabb Oltáriszentségben igazán, valósággal és lényegileg jelenlevő Istenben való hittől? És főleg a betegágy és az út az örökkévalóságba, mily nehéz, mily aggasztó mindkettő a sz. kenet kegyelmének erősítése nélkül. A protestántizmusnak nincs papsága, eme szakadatlanul megmegújuló küldetése Istentől az emberekhez, eme látható közvetítése ez élet és a tulvilág között; neki nincs papsága, mert hiányzik nála a szentséges áldozat, mely által magának Isten tetszését megnyerhetné. Mily szegények, mily semminélküliek és nyomorultak vagyunk ugyanis és micsoda elégtételt adhatnánk napról-napra, Isten legszentebb, szigorú igazságosságának személyes hibáink- és bűneinkért, ha csak Jézus Krisztusnak, az örök Főpapnak kelettől nyugatig naponként ezerszeresen megújuló vérnélküli áldozatát nem, hiven meghagyásához: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ Mily szegénynek, gyöngének és elégtelennek érzi az alázatos, töredelmes lélek, bűnadóssága nyomasztó terhének tudatában, saját személyes elégtételét és minden imáját a nagy, szent, igazságos, fölséges, megfoghatatlan és mérhetetlen Istennel szemben és mily vigasztalannak és jelentéktelennek az összes emberek ajkának és szívének dicseretét a szent mise szentséges és fönséges áldozatával szemben, melyben magát Jézus Krisztus, az örökké magasztalt, magának a menny és föld Ura igazságosságának a világ minden oltárain minden szempillanatban föláldozza, a mi vér nélküli áldozat ugyan, de ismétlése ama, a Golgothán bemutatott véres áldozatnak ezen kincsesel szemben, mely-

lyel drágalátos vére által Egyházát gazdagította és melyben szentjeinek érdemei által mi is részesülünk.

Valamint a kath. istentisztelet, a protestáns istentisztelettől való lényeges megkülönböztetésül, tárgyilagos jelentőséggel bír: úgy a kath. istentiszteletnek legmélyebb alapja és végcélja mindig és mindenek előtt titokszerű, az embernek Istennel való egyesülése imádás és kegyelemajándék által; amaz Istenhez emeli a lelket, ebben Isten száll le az emberhez; mindkettő egyesül azonban minden teremtménynek végső és közös céljában: hogy Isten legyen minden mindenben.

Mindazáltal vannak a protestántizmusban is jó és rossz szándéku elemek. Némelyek keresik Istent és törekszenek Őt megismerni és vele egyesülni, mások gyűlölik Őt. Végre azonban az egész emberiségnek be kell látnia — miután a jelenben minden e megismerésre látszik törekedni — hogy egyedül a kath. Egyház bír szilárd tartóssággal, mialatt körülötte minden elenyész, elhal; hogy tehát neki a legfölségesebb Ur örök művének kell lennie, csodálandó bölcsesség művének, mely az emberi viszonyokat illetőleg isteni példány a követésre, hogy intézményeiben egyedül van életerő, egyedül bír képességgel az emberi törekvéseket tartós jóra fordítani és csak benne található üdv és áldás a népekre nézve, hogy Krisztus csak az egy, igaz, szent, róm. kath. Egyházat választotta és rendelte kegyelmeinek kincstárossá vá és gondviselési eszméinek és terveinek ügyvivőjévé, mely célt oly találóan fejezi ki sz. Pál e szavakban: „Ez tudniillik az Isten akarata, a ti megszentülésetek.“

Az igazság napjának át kell törnie egyszer az ámitás és előítéletek ködén; a hazugságnak és csalásnak bár-

mennyi fátyola vettessék is rá, sugarai föltartóztatlanul hatolnak keresztül, utat törve magoknak és a kath. hit világossága és istenisége megvilágít némely, eddig sötétségben sínlődő, de fény és megvilágítás után epedő szívet.

Az Egyház ismételten és nagy gonddal megkísérlette a tévelygőket Krisztus igazi nyájához ismét visszavezetni és IX. Piusnak, 1868. szept. 13-ki atyai fölhívása szerezettel teljes közeledést tartalmaz a szavakban: „Iam vos omnes“ stb., melyekben minden protestánst és akatholikust az Anyaszentegyház kebelébe való visszatérésre szólít föl, melyben elődeik az élet üdvös legelőjét élvezték és melyben egyedül őriztetik és hagyományoztatik át Jézus Krisztus tanítása tisztán és osztogattnak a mennyei kegyelem titkai.

Ezen az igazsághoz és az Egyház közösségéhez való, fölötte kívánatos visszatéréstől függ leginkább, nemcsak az egyes embernek, hanem az egész keresztény társadalomnak üdvé és az egész világ nem élvezhet igazi békét, míg egy akol és egy pásztor nem leszen.

Egy katolikus sem teheti azonban, bármennyire óhajtja is, hogy csak egy hit és egy szeretet fűzze valamennyit egymáshoz, hogy az igazság rovására a protestánsok rokonszenvéért kunyoráljon. A legjobb és legbelátóbb protestánsok valamint katolikusok megegyeznek abban, hogy az igazság illetén kockáztatása nélkül is lehetséges megegyezés és egyértelműleg hangsúlyozzák minden pozitívhiány elem szorosabb egyesülésének szükségességét, a ker. érdekek megvédését.*)

Vajha a titokteljes isteni igazság, az élő Isten, menny és föld Teremtője és Királya, ki emberré lett, ki minket bűnösöket vére által megváltott; a sz. Lélek, ki az összes

*) Lásd az előszó megjegyzését.

Egyházat, minden megkereszteltek eme községét, megszenteli és kormányozza, míg a hit látásba megy át és a világítélet az örök boldogságba, katolikusokat és protestánsokat egységgé fűzne össze, mely ezen egységes hitvallás értelmében közös cselekvésre és annak az egész világ előtti megvallására hí fől bennünket.

Haszonnal csak azzal vitatkozhatni, kivel egy alapon áll az ember, ha tehát a legfőbb egység mély, tág, örök alapján történik az.

Valamint Krisztus születését az Üdvözítő utáni epedés és várakozás hajnalpirja előzte meg : úgy száll az emberiség jelen újjászületése felé, az egy Egyház után, mindazon nemes szellemek sóhaja és várakozása, kik sok évszázados idegen bűn által az egy Egyháztól elszakítva, Rómára tekintenek, Rómához visszavágnak.

A protestáns és anglikán egyháznak nemes lelkei Németországban, Angliában és Amerikában, harcba keveredve lenni látják a világot, mely bizonyítja, hogy a támadó nem az igazságot és igazságosságot szereti és hogy a megtámadott csupán Isten maga, csak Istennek titokszerű teste, a római Egyház, melyben egyedül van letéteményezve minden üdv és minden kegyelemkincs. A világ egy harcot lát, melyben a vad erőszak az oltár ellen támad és melyben a megtámadott csak imádkozik, csak áldoz, csak megbocsát, de nem — vág. Az Ég letekint e harcra és vigad ; a pokol fölliheg e harcban és lelkesíti és vezeti harcosait és a kigunyolt és megszenségtelenített oltárokon átkot szór az Ég felé.

Az Egyházba való visszatérés mindenfelé a legnagyobb arányokat ölti és mihelyt jó akarat foglal helyet a protestánsoknál és nem hivatkozva szuronyokra és győzelmekre, az államhatalom részéről a kath. Egyház akadálytalan fej-

lódése lehetőségessé tétetik, akkor a mi ügyünknek is végre sikert aratnia kell.

Mint midőn egy gyermekkori álom lelkünk előtt néha megjelen, vagy mint a távoli estharangocska az eltévedt vándort utbaigazítja — körülbelül úgy ébred, figyelmeztetve, itt-ott a protestántizmusban is, az eredeti kereszténységnek jobb érzete. Nagyon mélyen érzik, mily nagy szükséglete a szívnek a gyónás és azért hozták be, némely helyeken, a gyónásnak bizonyos nemét. Betegápoló nőket képeztek ki és alkalmaztak; sok jobb érzelmű protestáns, miután az Isten Anyja, Mária tisztelete elvetésének és figyelembenemvételének horderejét megértették és jogtalanságát belátták, egészen természetesnek találja Mária, az Ur Anyja iránti tiszteletet, ki mint szeplőtelen Anya, isteni Fiának szívével elválaszthatatlan összeköttetésben levén, az elfajult kor természetfölötti gyógyító szereként tűnik föl és más egyéb dolgot is behoznának még a protestánsok, ha nem volna az „nagyon is katolikus.“ Hogy azonban hova jutott és hova kell még szükségképen jutnia a protestántizmusnak az igazság elleni küzdelmében, megtaníthatná erre őt, vagy legalább ugynevezett igeszolgáit a szomorú kép, mely az ő, minden hitágazattani igazságot egyformán lerontó sarjadékaiban élénk tárul. A mi óhajunk Bossuet mondásában összpontosul: „Nem hihetem, hogy egy olyan bölcs nemzet a gyűlöletben, melylyel sz. Péter széke iránt viseltetik, melytől a kereszténységet nyerte, állandóan megmaradjon. El fog mulni a bosszu és csalódások ideje és Isten meghallgatandja szentjeinek sóhajait.“

És Tertulliánnal mi is fölkiáltunk: „Nincs semmi üdítőbb és a mi nagyobb vidámságot és örömet szerezne, mint az Ur, Atyaistennel való kibékülés kelleme, mint az igazság föltárása, mint a tévely beismerése, mint oly sok elkövetett bűnnek vigaszteljes megbocsátása. Ezek a keresztények örömei, ezek szent, szakadatlan színjátékaik.“

Mily dicső diadalokat ül az Egyház a pokol legiszonyubb erőlködései közben. Csak a keresztről árad szét a világ: üdvé, az emberiség, Isten és az Ő Egyházáért való újjászületésének termékeny esője.

Oly protestántizmusnak tehát, mely a keresztény ki nyilatkoztatás positiv talajában gyökerezik és a ker. hit és erkölcstan tekintélyét tiszteli, végre is Péter sziklájához kell csatlakoznia; nem is szenved kétséget, hogy az egész mostani világáramlat Jézus Krisztus evangeliumának megerősítésére irányul; hogy, jóllehet a hazugság százada ez, a népek általános öntudatában mégis tért foglalt az igazság, hogy azután uralomra jusson. Még szenved és tűr az igazság, de jól ismeri az magát és érzi fönséges méltóságát és tudatában van előjogainak.

Az emberi szellem önmagával küzd, nem tudva, vajon föltétlenül alávesse-e magát az isteni szellemnek és aláztatosan ismerje-e üdvét a keresztben, vagy pedig önönmagában tisztelje Istenét; az emberi társadalom két nagy táborra van oszolva, melyek a minden viszonyainkat átható és már áthidalhatatlan ürré szélesedett erőszakos szakítás folytán, döntő harcra várakoznak; de mégis kétségtelen, hogy sokaknak előítéletei elfognak tűnni és az Egyház, mint a szellemszabadság egyedüli menedéke fog elismertetni; mert csak ő képes az újból való egyesülést eszközölni és elzárni a mélységet, mely az összes állami és társadalmi rendet, amennyiben még az életképességgel bir, megsemmisüléssel fenyegeti. Eme fönséges hivatásának változatlan hűséggel szolgáló üdvintézménynek nem sokára nagyobbyszerűen kellend kifejtene tevékenységét, mint valaha és mint győzelmes falanx, minden tévely és jogtalanság ellenében, diadalmasan fogja visszaverni a viharokat, melyek hiába és kétségbeesetten, alapja ellen zúdultak.

Luther és az ugynevezett vallásujítók.

Valamint Árius, ki az egyház belső szervezetében főreg módjára iszonyu pusztításokat okozott és, mint sűrű köd a nap följöttevel, elmúlt, úgy hogy rövid idő után neve is, tana is elhangzott: úgy tűnt le Luther is, a megugrott, hitszegő barát, ama veszedelemnek szerzője, mely Isten engedelmével Németországot és oly sok más országot sújtott, midőn az egyház-szakadás az országokon keresztül vonult.

Eretnekség egyszerűen annyit jelent, mint valamely nagyon fontos, sőt legfontosabb pontban sajátos nézetet táplálni. Az eretnekség arra törekszik, hogy az Ur testét, melynek mindig tökéletesnek és egésznek kell lennie, szétszakgassa; bárki ugyanis a ker. hit valamely lényeges részét nem hiszi vagy legalább tagadja, az nem keresztény, mert nincs Krisztus Egyházában. Nem Atyánk többé Isten, ha megszüntünk az Egyház gyermekei lenni. Akik Noé bárkáján kívül voltak, mindnyájan elvesztek.

Az eretnek az oltár ellensége, Isten ellen fordítja fegyverét, küzd az Ő rendelései ellen, pártot üt Krisztus ellen, engedetlen szolga, kegyeletnélküli fiu, szeretetlen testvér amennyiben mellőzi a püspököket és Istenének papjait megveti; vakmerően más oltárt épít, valamely más könyörgés szenteletlen igéivel áldoz és hamis áldozattal szentségtelelni meg az Ur igazi áldozatját. Így ír sz. Cyprián és miért ne lehetnének e szavak manapság is épen oly igazak? Sz. Ágoston mondja, hogy egyáltalán lehetetlen jogos alap

a kath. Egyháztól való elszakadás mentségére, innét nincs mentség azok számára sem, kik valóban el is szakadtak.

Ki volt azonban különösen szerzője a legnagyobb szakadásnak, elpártolásnak és eretnekségnek és mi jogosította föl őt, hogy ugynevezett vallásujítói szándékkal föllépjen?

Luther egy tulzó, vallási rajongó volt, tulesapongó gondolkozás- és életmóddal, kétségtelenül beteg testiszervezettel, nagyon ingerlékeny természettel, ami bőven bebizonyított saját, többszöri vallomása által; nyelve, mely pártjára nézve hangadó volt, oly mocskos és erkölcstelen, hogy azt ismételni borzad az emberi szív, nyersesség és cynismus tekintetében jóformán páratlanul áll a történelemben és tisztelőinek ellenvetése, hogy nyers természetű, egy sajátságos lángész volt ő, ki a mindennapias életben mozogni nem tudott; hogy kora igazolja őt stb. — mindezek üres, értelemnélküli, sőt hazug szólamok az ő mentegetésére; ki merészkednék pl. azt mentegetni, midőn asztali imájában az ördöghöz könyörög?

Általában a lutherán vallásujítók történelmének egészen más alakot kell nyernie, ha majd olyanok írják meg, akik Luther iratait valóban olvasták. A vallásujítás történetirodalmának jelenlegi állapota szerint úgy tűnik föl Luther, mint a 16. század legismeretlenebb írója. Mint maga mondja, képtelen volt az érzéki kéj, harag, gyűlölet és irigység hatalmas kísérteteit legyőzni, ő volt az első, a ker. Egyház alapítása óta, ki fölállította a tant, hogy az ember rabja a nemi ösztönnek stb.; ő legyőzetett ez elleni küzdelmében, kétségbeesve a következmény fölött; míg a természettől fogva nagyszerű jelleme, mely kiváló természeti és szellemi tehetségekkel volt fölruházva, mindinkább átengedte magát a szenvedély hatalmának és heves vérmérsékletének és végre egészen elvetett minden önmegtagadást, minek következtében egyik tévedés a másikat kö-

vette, melyek megtartották őt öncsalódásában; mit is jelentsenek mást a végsőig vitt vallási nézetei, ideges zsembelődése, gunynyal, gyalázattal és megvetéssel telt pizkolódása, szidalmazása és káromlása elleneivel szemben, különösen a pápa és Egyház ellen, melyek gyakran az örültséggel voltak határosak? Innét magyarázhatók meg szörnyű és számtalan ellenmondásai, melyekbe keveredett és melyekkel halomra dönté rendszerét s mi által teljesen fölforgatta a teremtés, megváltás, eredeti bűn, kegyelem és megigazulás valódi fogalmait. Belső lelki állapota és lelkiismeretével való meghasonlása, érthető módon, nem sokára komor kedvtelenségbe és vigasztalan csüggedésbe ment át, melyet azonban ismét dacos elbizakodottság és túlhajtott hiu képzelődés váltott föl. Mint maga megvallja, lelki állapota gyötrelmes volt, mely őt, a csalóka önelégültség rövid mánora után, a kétségbeesés és félelem mélységébe taszította, melyet bűnbe való visszaesései által önmaga idézett elő. Eme benső meghasonlása és lelkiismeretmardosás elviselhetetlenné vált végre rá nézve és hogy e fulánkot egészen megsemmisítse és letörje: fölállított egy sarkigazságot, egy bölcsészeti rendszert, melylyel lelkiismeretét elhallgattatni és jövő tetteit igazolni iparkodott; a történelem és vele a legszellemesebb protestáns hittudósok régen világosan és forrásokra támaszkodva kimutatták, hogy Luther sem bölcsész, sem logikus nem volt és erre határozottan a legcsekélyebb hivatással sem birt. Beteges hiuságában, nagyzási ábrándjában azonban egy új Pállá, csodatevővé és a csaló Mohamedhez hasonlóan, Isten egyedüli és valódi küldöttévé magasztalta föl magát, sőt csalatkozhatatlanságot tulajdonított magának, úgy, hogy nagyzási ábrándjában a legfőbb hitet helyezte abba és másoktól is követelte, hogy azt is, ami logikailag önmagának ellenmond, szintén igaznak és bizonyosnak tartsa az ember; minek következtében kell, hogy a keresztény nyakát tekerje az észnek, szemeit kiszúrja és e bestiát megfojtsa (saját szavai), más-

részt mégis ragaszkodott saját bölcészeti rendszeréhez, hogy Isten maga lényege minden dolgoknak, melyek Istentől folytak, Isten lényegéből kiváltak, következésképp az ember teste és lelke, értelme és szabadakarata isteni lényegűek; hogy Isten az, ki az emberben gondolkodik és akar, az ember csak gép; hogy az ember értelme többé nem önálló, hanem Isten gondolkodik abban, hogy az ember akarata sem jó, sem rosszat többé nem tehet, miután Isten teszi azt; hogy következésképpen nem létezik az isteni parancsnak tudva és szabadakaratulag való átlépése — vagyis bűn, egyszerűen, hogy a lélek nem élelve a testnek és sem tehetségei, sem hajlamai és általában képességei nincsenek, nincs erkölcsi szabadsága. Az első ember szabadságpróbájáról, eredendőbűnről, a megváltás szükségességéről stb., mint magától értetik, többé szó sem lehetett — ezzel minden összedőlt. Világ- és egyháztörténelem előtté komédia volt — és mindezt érezte Luther maga józan pillanataiban, ki is mondotta és bevallotta, hogy ő maga sem hiszi azt, amire másokat tanít. Ily nagyzási ábránd nyilvánul a tébolydákban és azokon kívül a legfélszegebb mondások- és ellentmondásokban és üldözési ábrándban; ez ugyanis nem tűr ellentmondásokat — és mégis az értelem nyilatkozatai Isten nyilatkozatai, miután az embernek akarata is Isten akarata. Luther, hogy nagyzási ábrándjában magát megvédje, hazugsághoz, tettetéshez, képmutatáshoz, a fogalmak elferdítéséhez stb. kénytelen fordulni, érdemeket tulajdonít magának, melyeknek csak látszatával bír, néha azonban remekel ebben, mire nézve az akkor uralkodó nemzeti szellem és nagy tehetségei segélyére voltak. Ő ugyan nem volt vallásujító, hanem igenis szikra ezen nemzeti szellem puskaforos hordójára nézve. Épen ilyen eszeveszett volt további következtetése is, hogy az embernek benső szent-

ségre és a bűntől való megtisztulása utáni törekvése fonák és hiábavaló, mivel ugyanis Isten az embernek, ki semmi saját benső szentségre jutni nem képes, Krisztus által szerzett kész megigazulást nyújt, melyet az embernek a hit által csak el kell fogadnia s ezáltal az tulajdonává lesz. Eszerint bármit tett, szenvedett Krisztus, azt mind helyettem tette és tűrte, hogy én magam ismét tesse Istennek és csak az a tenni valóm, hogy e véghezvitelt most már a hit indulata által (a hithez azonban szabadakaratra van azükségem) sajátommá tegyem. Csak is a hit által igazul meg az ember.

Ilyen eszelős és jól megfontolva, teljesen hihetetlen, összehalmozott ellenmondásokból állott Luther új evangéliuma. Örült nagyzásának mily kiáltó bizonyítéka ama állítása, hogy az ember nem megerőltetés és munka, bűnbánat és jobbulás által, nem, hanem könnyű és kényelmes módon, csupán a hívő elfogadás ténye által igazul meg és lesz örök üdvéről bizonyos; a legkiáltóbb ellenmondásban van ez Krisztus igéjével: „Nem minden, aki nekem mondja: Uram, Uram, megy be mennyeknek országába, hanem aki Atyám akaratát teljesíti,“ azaz a hit jó cselekedeteit gyakorolja. Amint sz. Pál is, kit Luther minden alkalommal, ahol izlésének megfelel, idéz, kiről pedig senki sem akarja állítani, hogy nem birt volna ezen hívő elfogadással és a lutheri beszámítással Isten előtt és mégis fölkiált: Nem tudom, vajon szeretetre, vagy gyűlöletre vagyok-e méltó. Egyedül Luther kiálthatott fel kiállhatatlan dölyfösségében: „Én nyilván Isten különös választása és meghívása által választattam ki, mely meghívás engem ezen örömuzenet hirdetőjévé és visszaállítójává tett; mert senki sem tudta előttem, hogy mi a teremtés, megváltás, megigazulás; mi az ember testből és lélekből álló alkatrészeiben, mi Krisztus, a keresztség, mi a tizparancsolat, mi a Miatyánk, mi

az ima, szenvedés, vigasz stb.; szóval: mi épen semmit sem tudtunk abból, mit egy kereszténynek tudnia kell.

Mindazáltal a tetszés és öröm kifejezésével szemléli ama harc iszonyu vérontását, melyet ő a parasztok fölbujtása által előidézett; igen, ő mindazokat, kik a püspökségek elpusztításában és a püspöki kormányzat eltörlésében segédkeznek, Isten kedves gyermekeinek nyilvánította és alig hallotta meg a parasztok leveretéséről szóló hirt, már is új iratban a fejedelmeket intette, hogy a parasztok közt irgalmatlan vérfürdőt idézzenek elő, „most ugyanis nem türelem és irgalom ér valamit, hanem a kardnak és haragnak ideje van, mindenki vágjon, fojtson és szurjon és egy fejedelem jobban kiérdemelheti most a mennyet vérontás, mint mások imádság által.“

Taníthat-e így ép, egészséges eszű ember? Taníthat-e így, ha csak nem örvült gunynyal és ezzel járó üldözési dühvel? Luther nem volt rossz, hanem igenis egy beteg, lelkileg zavart ember, ki itt beteges érzelmeinek szabad folyást engedett. Mily szépen és igazán beszél ő asztalfölötti beszélgetéseinek és egyházi beszédeinek sok helyén a szüzességre, felebaráti szeretetre stb. vonatkozó helyek kifejtésében. És miért beszél itt ellenkezőleg? Honnét magyarázható meg e szemmel látható ellenmondás? A ki itt a lelki zavart föl nem ismeri, az lélektanilag tudatlan és vak, az nem ismeri az embertan sötét oldalát.

Az ember nem tarthatja lehetségesnek, hogy oly férfiú, aki, mint Luther, írásban és szóval, oly hallatlan lelkiismeretlen módon, „a régi rendet megbontotta és ellene dühöngött (V. köt. 401. 378. old.) — csupán szellemére és benső érzésére hivatkozva“ — képes volna a még gondolkozó emberek vallási irányának alapját képezni, miután oly módon írta ő meg önön ítéletét, mint később iratában „A mennyei próféták ellen“, Karlstadt, Münzer Tamás és má-

sok ellenében föllépett, kik csak az általa kikiáltott, a sz. Irást, mint egyedüli hitforrást illető, szabad vizsgálódás alapján más tant hirdettek, mint a melyet ő hirdetni jónak talált: „Isten nem bontja meg régi rendjét egy új által, ha csak nagy jelekkel nem támogatja azt. Azért senki sem hihet, a ki saját szellemére és benső érzésére hivatkozik és külsőleg Isten közönséges rendje ellen dühöng, Ő ugyanis csodajelekkel támogatja ezt.“

Az ilyen örült nagyzás az eszeveszettségen is tulmegy és mi hivatkozunk az egészséges emberi értelemre, hogy vajon bizatott-e egyáltalán valaha ily kezekre valamely kevésbé fontos és kiható dolog fölött itélni? Itt azonban épen a positive megmérhetetlenül magas, sőt, időt és örökkévalóságot illetőleg, az emberiség legmagasabb javairól volt szó és ki fogja állítani, ha csak nem beszámíthatatlanul, hogy az örök, mindenható Úristen, mély bölcseségében és szentségében, egy olyan aljas, szenvedélyes és erkölctelen embert, sőt határozottan gonosztevőt, aminőnek, egész jellemében, tényleg, lélektanilag és tudományilag Luther bizonyult, kiválaszthatott volna, hogy kezével az Egyház ama dicső természetfölötti épületéhez nyuljon, melynek alapját az örök Atya örök Fia vérével megpecsételte, melyet állandóan Jézus Krisztus szelleme éltet, Ki annak egyszerűsmind csalhatatlan segélyét megigérte az idők végeig, őt az igazság tanítójává, szent és tiszta törvényének őrévé rendelte s mint ilyen, még ma is, minden erővel rendelkezik, hogy a szellemi és erkölcsi romlottságot, melyben az emberitársadalom szenved, legyőzze és utóbbit meggyógyítsa.

Egy rögeszmében szenvedő, minden más időben nyilván eszeveszettnek kijelentett férfiú ily önkényes, beteges

fölfogásától függött tehát ezen új megigazulástan, mely egyuttal ama ismervet is képezte, mely szerint ő és utána, évszázadokon át, szenvedélyvakította követői, vastag tudatlanságukban, minden d o g m á n a k é r t é k é t é s e l v e t e n d ő s é g é t, a k a t h. E g y h á z e r k ö l c s t a n á t, s z e r t a r t á s a i t é s i n t é z m é n y e i t m e g i t é l t é k. Ilyen kezekre bízta örök üdvösségüket.

Érdemeit a bibliát illetőleg és isteni férfiakként magasztalása, mintha a bibliát, melynek elterjedését, állítólag, az Egyház szándékosan akadályozta, Luther tette volna hozzáférhetővé a népnek: régi hazugság követői részéről; mert történelmileg teljesen kétségtelen, hogy már 1518 előtt 15, m o n d d t i z e n ö t h e l y e s b i b l i a f o r d í t á s l é t e z e t t u j - f e l n é m e t é s ö t a l n é m e t t á j n y e l v e n, s i g y a z i s a l a p t a l a n, m i n t h a L u t h e r v o l n a a z u j - f e l n é m e t n y e l v m e g a l a p í t ó j a. A legrégibb bibliakodexek közt, melyek a Vatikánban találhatók, van egy német biblia is, melybe Luther Márton sajátkezűleg egy verset irt!

És mily nagy és kellemes a bensősége és kedélymélysége eme ó-német bibliafordításoknak és minő az ott előforduló elbeszélési hang a sz. evangeliumokban és a „12 sz. követek“ tetteiben, bizonyítja egy, a legújabb időben megjelent ismertetés, mely a Vulgata szövege mellett a mi 14. és 15. századbeli, régi, német katolikus fordításainak kidolgozását tartalmazza. Épen oly igaztalanul mondják azonban Luthert az új egyházi ének megteremtőjének is, mivel nagy számmal léteznek régi, német, — gyermeki hittel és kellemes bájjal teljes — egyházi énekek Urjövetre, karácsonyra, husvétra, pünköstre. Az „Egy erős vár“ azonban felekezeties.

Nem azért, hogy a kath. Egyház szentségét bebizonyítsuk, hanem, hogy Luthernek és alkotásának hihetetlen semmirevalóságát és j e l l e m t e l e n s é g é t okiratilag bebizonyítsuk, idézünk néhányat utólagos mondásaiból.

Tizenegy évvel elszakadása után, midőn a köd, mely-

lyel a szenvedély és gőg szellemét sürűen elborította, ritkult, következő vallomást tette: „Az Egyház nem hazudhatik, sem tévelyt nem taníthat, még csak egyetlenegy részben sem. Az Egyház szava, Isten szava; mivel Isten nem hazudhatik, ép úgy az Egyház sem. Megvalljuk, hogy a pápaságban sok, keresztényileg jó, sőt minden keresztényileg jó van és háramlik ránk belőle; megvalljuk, hogy a pápaságban van a helyes szent Írás, helyes tanítói hivatal és helyes katekizmus; ha tehát a kereszténység a pápaságban van, akkor annak valóban Krisztus testének és tagjának kell lennie, ha pedig az Ő teste, akkor bírja a helyes szellemet, evangeliumot, hitet, keresztséget, szentségeket, kulcsokat, tanítói hivatalt, imát és mindent, amivel az Egyháznak birnia kell.“ (Luther iratok VII.); Luther irat. IV. k. 320.; továbbá az Egyházzal való fölfogását lásd fölebb, a brandenburgi örgrófhhoz intézett iratában.

Ezek ama végtelen gőgös szentek, kiknek kezeire az emberek örök üdvöket bízák, kik az Egyházat fölforgatni akarták, mert itt-ott egyik tagja szennyfoltot hord homlokán; önmagok azonban legbensőbben meggyőződve érezték, mily méltatlan tagjai voltak ilyen Egyháznak, kik aztán sutba dobták az Istennek tett szüzességi fogadalmat, hogy testöket, mely ugyan az egyházi rend által még megszentelve volt, érzéki kéjvágyban, aszszonynak vessék oda. Szegény, szánandó, elámított emberek!

Ilyenek a vallásujítók is, e szellemi törpék, szemben azokkal, kiket megrágalmazni elég vakmerők és szemtelenek voltak; ilyenek azon szentek, kiket az egyenjoguság-

nak bizonyos köteléke fűz egymáshoz, t. i. a közös cél, párosulva a tannal, hogy a jó cselekedetek mit sem használnak; hogy mennyire áthatva voltak ennek igazságától, mutatja életük; — céljok vala fölforgatni a római széket, elűzni és legyőzni Péter helytartóját, hogy egyidejűleg, önnön személyökben, méltóbb utódot rendeljenek Róma ellen. — És ezek kezébe teszik le az emberek örök üdvösségöket és valamennyien szerte tévelyegnek, miként a pásztorkat vesztett juhok.

Mily nyomorultak, silányak és szánalomraméltók egy embernek ilyes gyászos tévelygései, hozzá még egy állítólag „istenkiválasztotta drága férfiú“ részéről, és meg nem fogható, mennyire ellenkezik a természetes és tételes erkölccstannal ama még szomorubb tény, hogy voltak és vannak még szerencsétlenebb emberek, kik őt, természetfölötti küldetést tulajdonítva neki, lelki vezérököül választák és mily menthetetlenül elveszett, Istenétől elpártolt, valóban szánandó vala szükségképen ama nemzedék, mely oly esztelen volt örült erkölccstanok eme zagyvalékát helyeselni és azt vélni, hogy e hitvány eszközzel, melyet gyűlölete hevében, vakon követett, még örök célját is elérheti.

Luther a modern racionalismusnak és hitetlenségnek is atyja; miután elveté a sz. hagyományt és az Egyház nyilatkozatait s egyedül a sz. Írást ismerte el hitszabályul és mivel minden hitcikkelyt eszerint ítelt meg: csoda még, hogy a tanítmányból, melynek lerontására oly hatalmasan közreműködött, mégis oly sokat megtartott; a magasztalt vallásujítás egyáltalán csak bevezetésül szolgált a hitetlenséghez és nemcsak elpártolás az igaz vallástól, hanem egyúttal minden forradalomnak is forrása.

A vallásujítók fölszabadítottak ugyan bennünket az Egyháznak és hagyományainak járma alól — panaszkodik Lessing — de ki ment meg bennünket a betűnek elviselhetetlen nyögétől? Ki hozza meg végre számunkra ama

kereszténységet, melyet maga Krisztus hirdetett? Hogy egy zsidóbarát ejt ily panaszszavakat, az ép oly jellemző, mint ama fölületesség, melylyel Lessing, az ész hatalmas embere, ostoba szellemi gögijében, a gyűlölt Názárethi összes tanítmányának elveit fölfogja és megítéli. Igen, az Egyház igája ugyanaz az iga, melyről Urunk és Üdvözítő Jézus Krisztusunk mondja: „Jőjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok és terhelve vagytok, mert az én igám gyönyörűsége és az én terhem könnyű.“ Máté 11, 28. 30. De mi hát a betűnek igája? Szabadság az, mely oda irányul, hogy elszigeteljék és elszakítsák a sz. Írást a szóhagyománytól, hogy mindenki azt olvassa, ami neki tetszik, hogy eszének minden tévedését, szívének minden gonoszságát, vagy végül vallásos meggyőződését is, a sokszorosan ellenmondóknak bizonyult, modern tudományok álokoskodásaira alapítsa; — meddő vállalat ez, mely régtől fogva szolgáltatja mindenféle, még a legbolondabb tanok bizonyítékait is, mert hiszen semmi sem veszedelmesebb az igazságra nézve, melyből az eszme életét meríti, mint a holt, írott szó, ezért alapította Isten is, az igazságok legfontosabbikát, a vallás igazságát a sz. Lélekre és nem valamely iratra.

Ama egyházatyáknak és püspököknek, kik az apostolok korában éltek s a vallási tanokat az apostolok ajkáról önmagok hallották, minők voltak Kelemen, Ignác, Polykarp stb., legjobban kellett tudniok a szavak értelmét és jelentményét, melyeket az apostolok hirdettek és utánok legközelebb azoknak, kiknek ők ugyane tant áthagyományozták és így tovább az Egyház minden századán keresztül napjainkig. A vallásujítók elvilg semmi más elől nem hátráltak meg, mint a sz. Írás bizonyos szövege elől, melyet azonban ők magok magyaráznak; az írás ugyan Istentől való, de ők magok értelmezték azt és ha az első századok tanítására vonatkozólag nehézségeik támadtak, vagy zavarba

jöttek, merészen hangoztatták, hogy a tan igazságát nem a sz. atyákból és ősi hagyományból, hanem egyedül a sz. Írásból kell megítélni, holott minden dologban elkerülhetetlenül szükséges és a legbiztosabb mód, amennyire lehetséges, az egyetemes Egyház hit és fegyelmi nyomdokain haladni lelkiismeretesen.

Egyébiránt már rég belátták a protestáns fejedelmek, hogy a protestántizmus életerejét veszítette és minden nagyobb ellenállás nélkül, képesek voltak, erőszakosan, annak ellenséges, mert meghasonlott részeit, a lutheranizmust és kálvinizmust, egy országos egyházzá olvasztani az unióban. Mindkettő elvesztette vallása alapelemeinek öntudatát, így tehát, mint élettelen anyag, könnyen egyesíthetők voltak. A katolikusoknak is be akarták kötni szemüket s őket is el akarták áztatni. De föleszméltek kábaságukból s végre kigyuladt a kulturharc, mely lábbal tiport minden jogot, minden kegyeletet. A püspökségek, plebániák, iskolák, egyesületek, rendházak s minden, a mi keresztény jellegét homlokán viselé, pusztulásnak esett áldozatul; számos püspököt, mert hívek maradtak Egyházokhoz és kötelmeikhez, üldöztek, bebörtönöztek és száműztek, magánvagyonukban megraboltak és szegénységre juttattak; a jezsuitákat elűzték, a kolostorokat beszüntették, a körmeneteket betiltották, az összeköttetést Rómával megszakították, a papnevelést megrontották!

Valamint a 2. században keservesen panaszkodik Athanagoras, a ker. hitvédő, hogy, noha a keresztények, az üldözések alatt, minden érények mintái valának s közülök egyetlen egyre sem volt rábizonyítható valami bűntény, mégis, csupán ker. nevök miatt, megvetést és üldözést szenvedtek, elűzettek, bíróság elé hurcoltattak és reájok a legkeményebb és legszigorubb büntetések mérettek, mialatt minden más vallás, még a legészellenesebb

is, megtűretett és mindenkinek megengedve vala bárkit is tetszésszerint Isten gyanánt tisztelhetni; ellenben a kereszténység szigorú erkölestörvénye és a tulvilági visszafizetésre vonatkozó fenyegetőzése miatt örüléssel határosan gyűlöltetik, mert igaztalan a gyűlölet, ha az oly dologra vonatkozik, mit nem ismerünk; tehát a tudatlanság a kereszténység lényegét illetőleg, képezi főindító okát minden ellenségeskedésnek; — épen így, napjainkban is, semmi ellen sem kelnek ki oly igazságtalanul, mint a kath. Egyház és hitvallói ellen, semmi felől sem beszélnek és ítélnek oly aljas és megvető módon, nagyobb tájékozatlansággal és vastagabb tudatlansággal, mint a kath. intézmények és tanok felől, úgy, hogy gyakran egész parlamentjei az ugynevezett művelteknek nem tudnak derűltség nélkül kath. dolgokról beszélni, vagy hallani, elég dőren azt vélvén, hogy szellemi korlátoltságukkal észellenes voltát bizonyítják ama igazságnak, mely fölött mulatoznak.

Nekünk, katolikusoknak, kik az egész föld kerekségén élünk, változhatatlan és rendíthetetlen hitünk az egy, szent, egyetemes és apostoli Egyházról abban áll, hogy meg vagyunk győződve ennek örökre lehetetlen elenyészhetéséről. Az Egyház azon napon született, melyről a mi hitvallásunk, az apostoli hitvallás mondja, hogy „Jézus Krisztus az Atyától minden idő előtt született, Isten az Istentől, világosság a világosságtól, igaz Isten az igaz Istentől.“ Az Egyház mindörökké nem ismer enyészetet, megszűnést, halált. És ha majdan a föld s az egész teremtés parányokra porlad szét, az Egyház tovább is megmarad még, mint egyessége a boldogultaknak, kiknek földi vándorlásuk alatt megszerezte örök üdvösségüket; — az Egyház az összes teremtésnek célja általában. Ebben rejlik végtelenül magasztos méltósága s egyszersmind pusztá létezésének és legcsekélyebb ténykedésének jogosultsága. Ki ezt felőle nem hiszi, ki nem ily formán hisz benne, ki nem

tekinti egyuttal minden emberi méltóság, jog, szabadság, becsület és boldogulás alapjának, az előtt, mindenestre, önkényének tárgyát képezi, játékszere az önkényü rendszabályoknak, parlamenti togasoknak, diplomáciai cselszövényeknek, aljas, személyes becsvágynak a nyílt vagy alattomos kulturharc folyamán, előtte az egyházi személyek, mint emberek, mindnyájunk ügyefogyott szegénysége, szemben az isteni intézménynyel, birhatnak ugyan valami érdekel, értékkel és jelentőséggel; de előttünk, k a t h o l i k u s o k előtt, kik tudjuk, hogy mi az Egyház valójában, nem!

Liberalizmus és szabadkőművesség.

A tagadás és csalás szelleme, mely a protestántizmusban magként lőn elhintve, hatalmasan fölburjánzott és pártot ütött a háromszemélyű Egyisten ellen, el akarja tőle hódítani a földet, melyet Ő teremtett, az emberiséget, melyet megváltott és az Egyházat, melyet megszentelt és romlásunkra befejezni a harcot, melyet a paradicsomban kezdett meg; és különös bosszantásul éppen eme, az egész hosszú örökkévalóságra nézve oly fontos pillanatban ide lopózik egy harmadik, a ki Istent és az ördögöt egyszerre szeretné megcsalni — a világi uralomvágy, szövetkezve az ál-liberalizmussal, Isten trónjának romjaiból s a sötétség fejdelmének székéből ülést vél magának összetákolni, mindkettőjüket a harcterről leszorítani és a kormány kegyelméből való államegyházat minden nép fölé emelni, de azt egy protestáns világhatalom számára szilárd alapul fölhasználni; pedig menthetetlenül veszve vannak, kik elszakadnak az Egyháztól és minden népnek, mely az Egyház éltető befolyása elől magát elszigeteli, önmagában kell szétmálnia, mert vallás nélkül „a jog, kötelesség és szeretet“ szent nevei csupán üres szók, melyek gyakorlati jelentőséggel nem bírnak. Kiváltképen vonatkozik ez ama vallásra, mely a kath. Egyházban él. Mert hiszen ez nem csupán Isten kinyilatkoztatásán, hanem egyuttal megtestesülésén is alapszik és tartalmát nem csupán a kinyilatkoztatott, hanem egyuttal az örök, személyes isteni Ige, maga a Fiúisten képezi. A kereszténység, úgy a mint az Egyházban lehető, alapja az egész társadalmi rendnek és jólétnek.

Ezen Egyházal való ellenkezésből, az egyházszakadásból származnak a mai sokszerű, folyton növekvő társadalmi, kóros állapotok, melyeknek megszüntetésére történt ugyan már sok jószándékú javaslat és részben fogatosított is, melyek azonban csupán az Egyházzal karöltve haladva vezetnek célhoz. A mint ellenkezésbe jönnek Krisztussal és az Egyházzal: hatásukat veszítik vagy épenséggel vészthozókká válnak.

Megdönthetetlenül áll, hogy ha nem léteznék az egyházszakadás, következményével, az ál-liberálizmussal, nem volna a társadalmi kérdés sem mai, állampusztító hatalmával. Belőle fejlődött ki társadalmi és gazdasági téren a kapitalizmus, industrializmus, pauperizmus és végre a radikális szocializmus. Természetesen a későbbi siralmas események, melyek tönkretettek bennünket, közvetve vagy közvetlenül szintén mind a reformatioban birják alapjokat, mert a kereszténység duzzadó élettereje épen az államegyházak ólomsulya alatt volt kénytelen utat törni magának és épen ez szülte a különféle felekezeteket, szociálistákat és kommunistákat.

Ellenben az Egyház gondoskodott kánonjogában, mely azonban a pogány római jog és későbbi származékai által föntartó és alkotó befolyásától megfosztatott, hogy a munkagyümölcse a munkásosztályok számára megmaradt, most ellenben mindinkább megvonatik tőlök a mesterségesen jövedelmező tőke birtokosainak javára, minek folytán szegény és gazdag között ama tátongó űr támadt, melyet még hozzá ki nem egyenlíteneek többé a vallásos jótékonyági intézmények, minőket a zárdák, egyéb foglalkozásaik mellett, gyakoroltak. A reformatio elvetette csiráját ama pusztulásnak, mely a gazdasági élet minden organumán immár teljessé vált és ettől fogva képtelenné vált az Egyház a munkásoknak még csak életét és egészségét is megóttalmazni. Ily ótalmul szolgáltak egykor az ünnepek s a reg-

geli és déleesti harangszó által szabályozott munkanapok. Az egyházatyák régi, ker. nemzetgazdászataiban, mely az Egyházban szakadatlanul gyakorlatban van, fekszenek alapvonásai egy jobb jövőnek és azon időnek, mikor majd — hála a sokféle találmánynak — a gépek, szerszámok és a gőz öregbíteni fogják az emberi munkaerőt.

Rég bebizonyított dolog, hogy a ker. erkölcestant a modern, liberális gazdaszat-rendszerrel összeegyeztetni egyáltalán nem lehet; mindazonáltal kibékíteni iparkodik a liberálizmus a haladás eszméit a kath. alaptanokkal; neki, az evangelium világánál, jogosultaknak és időszerűeknek tűnnek föl századunk törekvései. A szabadelvű katholicizmus — mondá IX. Pius — mely hivatva volt hatalmas erőt képezni a forradalom dühös támadásai ellenében, legádázabb és legveszedelmesebb ellenségévé lőn Isten Egyházának; azon fárad, hogy észrevétlenül a legbensőbb szentélybe lopódzzék, káprázatba ejti a különben tisztán látókat és megmérgezi az őszintén gondolkodó lelkeket, mihelyt csak kételkedni is kezdenek a pápai tekintély iránti hitökben. Kifejezéseiben kisebb-nagyobb mérvű bizalmatlanságot árul el az Egyház tekintélye iránt, az egyházi fegyelmet zsarnokságnak s az Egyház jogaihoz és alaptanaihoz való ragaszkodást makacsságnak és veszekedési szellemnek bélyegzi; ellenben ábrándoz az állami törvények fönségéről az Egyház törvényeivel szemben, szóval, magasabb belátás tudatában ringatja magát, melynek csalhatatlan ítélőszéke elé idéz mindent és az egyházi előljárók jobb tanácsadójaként szeretné magát föltolni. Mindezekből bensőképen kiveszett már az Egyház tekintélye iránti gyermeki odaadás és a tagadás ösvényére léptek, kik végül teljesen elpártolnak, minek végcélja az ember istenítése. A liberálizmus, a szabadságnak e meddő apostola, leveté lassan álarcát; neki nem kell szabadság, hanem erőszak. Először fönnen hirdette, hogy választassék el egymástól a két hatalom, de távol

attól, hogy csakugyan szétválassza, ma már voltaképen saját kezében akarja összpontosítani mindkettőt, hogy a kötelezővé tett antikereszténység alakjában egy új államvallást erőszakoljon a népekre. Ránk akarja azt parancsolni saját iskoláiban és temetőiben; sőt reméli, hogy, ha egyszer az alkalmas pillanat itt lesz, még saját templomaiban is ránk fogja erőszakolhatni. Neki már nem elég a szó-, sajtó- és tanszabadság, a korlátlan csapongás a művészetben és színpadon. Kizárólag csak maga akar szabad lenni és vegyen fel bármily alakot és nevet, mindenütt teljes valójában, a zsarnokság ijesztő képében jelen meg; az állam fegyverével igyekszik ugyanis magát fölövezni, hogy érvényt szerezzen annak, mi különben nem érvényesülhetne és száját tömjé be annak, ki nem úgy gondolkodik, mint ő.

Különösen Svájcban üzhette a jelenleg pusztulóban levő liberálizmus, évek hosszú során át, a törvény örve alatt, úgy szólván akadálytalanul, mérsékletet és kiméletet nem ismerve, legdurvább hatalmi visszaéléseit.

Ha elérhetné is célját, mi, a világtörténelem tanúsága szerint, már nem egyszer történt, azért győzelme mindenkor csak ideig-óráig tartana, mert a kereszténység emlőin nevelkedett népek, hosszabb ideig, meg nem tűrhetik a zsarnokságot.

Mindenütt, hol ő hatalmaskodik a polcon, a nép nemesebb elemei kezdenek öntudatára ébredni szerves egységöknek s miután a nép tapasztalatból megismerte céljait, megundorodott e sivár, hangzatos, erőszakoskodó és zsarnok liberálizmustól.

Alapját azon, már gyökerében hamis elve képezi, mely szerint már előre is számonkivül hagyja a társadalomnak szinte életforrását képező alapelemét, amennyiben a család vagy házi élet helyére inkább az egyedet állítja. Pedig az államot nem egyedek, hanem családok alkotják, melyek

egyedül éltetik és tartják fön erejét. Az egyed fogalmából sohasem juthatni el a családra, ellenben a családban gyökerezik eredetileg az egyediség és közösség, melyben mind-egyik elfoglalja az őt megillető helyet.

Föl nem foghatja, hogy a népeket összefűző erkölcsi rend fölbonthatatlan egységet képez, melyből, hosszabb időre, egyetlen részecske sem hiányozhatik, anélkül, hogy veszélyeztetve ne legyen az egésznek biztonsága, legkevésbé távolítható pedig el, ami alapját és egyuttal zárkövét képezi : Isten.

A liberálizmus megtámadja Istennek természetfölötti kormányzatát az emberen és oly szabadságot követel, mely Isten fölöttünk való uralmával meg nem fér.

Pedig a valódi szabadság nem abban áll, hogy tetszésünk szerint cselekedjük a jót vagy rosszat, hanem abban, hogy önként és szabad választás útján tesszük azt, amit tennünk kötelesség, máskülönben visszaélünk szabadságunkkal.

A mai liberálizmus teljesen elvesztette politikai jelentőségét. Politikailag merő szolgálisságá és meghunyászkodássá fajult. Megszavaz hadiköltséget a törvényhozás több időszakára; töröl az alkotmányból egyes pontokat, melyek útjában állanak a kormánynak ; vonakodik fölvenni az alkotmányba a nép legelemibb jogait ; törvénybe iktatja a tanúsági kényszert ; kivételesen egyes törvényeket bocsát ki, melyek a legveszélyesebb természetűek ; a kormánynak épenséggel ellenőrizhetetlen hatalmat ad kezébe és kész Persi bálványát akkor is örömujongva üdvözölni, ha ez bosszuságában a kormányra ráförmed. Akkor keletkezett ez, midőn a 17. és 18. századnak a protestántizmus segélyével korlátlan uraságra vergődött fejdelmek semmivé törpültek és joggal mondá a liberálizmus : ha uralkodóink csupán kifosztani akarnak bennünket, nem pedig számunkra emberi méltóságunkat megillető, szabad cselekvési kört biztosítani, akkor ideje, hogy ügyeinket sajátkezüleg intézzük.

Semmiféle történelmi, monarchikus, vagy arisztokrátikus intézmény sem lőn föntartva, hogy a lelkek mélyéből megannyi kis zsarnoknak legalább legszélsőbb kihágásaik ellensúlyoztattak volna ; alig volt organikus, politikai vagy társadalmi intézmény, melynek fölforgatásában és megsemmisítésében a liberáliszmus ne érvényesítette volna romboló ösztönét ; teljes erejével és gyűlöletével közvetlenül az Egyház megsemmisítésére, sőt minden vallás- és hitbéli meggyőződés lerontására tört. A legdurvább módon szakítottak az apostoli követséggel ; szétrombolták, vakmerő kézzel, a püspökök, plebánosok és segédlelkészek elűzésével, az Egyház szervezetét ; a mérges radikalizmus erőszakhoz nyult, melylyel elűzte azon férfiakat, kik a hadsereg nyomában jártak, hogy a harc mezején, halálmegvetéssel nyujtsák a haldoklóknak az utolsó vigaszt ; elűzte ama sz. életű nők seregét, kik apáca alakban, valódi angyalokként, fölszedték és ápolták a sebesülteket ; kik a mételyezett tábori kórházakat felebaráti szeretetök és önmegtagadásuk illatárjával töltötték meg ; kik mennyei rózsákat fűztek a földi nyomor közé. Mely gúny !

A liberáliszmus nem egyéb, mint a protestántizmus észszerű fejlődménye, mindenesetre ellentéte a pozitív fölfogásnak és már csupán vallási felekezetet, jobban mondva vallásnélküli vagy, miként magát szépítgetve nevezi, felekezetnélküli pártot alkotva, mely száműzi a világból Istent és az emberiség tulajdonképeni célját, minek folytán erény és bűn üres szókká válnak. Benne minden elem egyesül, mely a személyes, mindenható és végtelenül igazságos Isten ellen, bármily alakban, kételyt, vagy tagadást zár magában. És e vallásellenes elvnek határozott következménye van a népgazdászat terén is. Ha ugyanis, földi ténykedéseinkben és mulasztásainkban, nincs mit tartanunk az isteni igazságosságtól, akkor az egyes ember legfőbb célja nem lehet egyéb, mint önnön, lehető legnagyobb foku jóléte e földön,

tekintet nélkül az eszközökre és módokra, melyekkel hozzá jut, s reá nézve teljesen mindegynek kell lennie, hogy mellette embertársai elvesznek-e, vagy nem. Az egyedüli, mi a darvinizmus elméletének gyakorlati érvényesítésében akadályt gördíthetne még utjába, a polgári törvény; innét megfeszített törekvése, hogy kezébe ragadja a törvényhozást, mert hiszen akkor teljesen a saját szájíze szerint hozhat törvényeket. Hogy mi mindenre képes ily esetben a liberálizmus, a lehető legvilágosabban megmutatta azt uzsora- és egyéb, hasonló szabadságaival.

A liberálizmus, mely teljesen mint nemzeti, szabad-elvű önkény hatalmasodott el, nem is képes arra, hogy valódi, kath. szellemben fogjon föl valamit; mert ehhez nevelés szükséges, azaz kell, hogy a kath. szellem egész teljében és az Egyházzal való benső közösségben élő részt vegyünk, hogy valamely életmozzanatát megérthessük. Aki csupán külső viszonyban van vele, az mindent félre fog magyarázni; be fogja csempészni abba saját fölfogását, a világ szellemét. Minél inkább kivonta tehát magát korunk a ker. gondolkodás, érzés és cselekvés szoros köréből: annál inkább idegen és érthetetlen lett előtte az egyházi élet és jelenségei; hogy IX. Pius „Non possumus“ és XIII. Leo békés szellemű igéinek ugyanegy az értelménye, azt nem látja be; nem veszi észre, hogy egy és ugyanazon, változhatatlan, ker. alapgondolatot fejezik ki, hogy t. i. a kereszténység erkölcsi kalauzolása föltétlen tényezője az államok, népek, az egész emberiség főnállásának és boldogságának.

A liberálizmus nyíltan és minden tartózkodás nélkül, propagandát alapítva egy protestáns államhatalom számára, lassanként magához ragadta az összes hatalmat és ez előnyös helyzetét természetesen harcra használta föl leggyőltebb ellensége, Róma ellen. Erre nézve ürügyül szolgált neki, hogy kétségbe vonta a katolikusok hazaszeretetét s

minthogy a tényeket tagadnia nem lehetett: piszkolta azok indokait; másrészt nevetséges módon hadonászott, mintha a haza páratlan mintája volna a tökélynek s kormánya és törvényei fölülmulhatatlanok bölcseségben; mintha minden, jólét és műveltség, erény és tudomány, aranykorát érte volna. Igen, annyira ment vakmerőségében, hogy a hazát egyáltalán minden létezők legfőbbjének nyilvánította és törvényei számára föltétlen engedelmességet követelt.

Midőn természetesen a katholikuskok, a hazának illetén éigigemelásával, megbarátkozni nem tudtak, minden körülmények közt szilárdan ragaszkodva ahhoz, hogy Isten törvénye a haza törvényeinek föltötte áll, ily gonoszságon a szabadelvűség főpapja annyira fölháborodott, hogy még csak ruháját kellett volna tépnie és fölkiáltania: ime, most halljátok magatok! Vétkezett a haza ellen! Kell-e ennél még több bizonyíték!

A liberáliszmus a reformationnak köszöni létét és egyzersmind csak főága a szabadkőművességnek, mely három és fél század óta trichinszerűleg fészkelődött be felekezeteiben és a protestántizmusban, melynek a deismussal, materializmussal és a szabadgondolkodás tanával együtt gyümölcsét képezi, ármánykodó, érzelgős és bárgyú emberekben kifejlődésre jutott — kiváló tökélyű emberek társasága ez, kiknek nincs szükségök törvényre, mert teljes mértékben tudnak uralkodni önmagukon; rend kormányzat nélkül, mert minden egyes önmagát képes kormányozni; oly férfiak ezek, kik fölülemelkedtek a népség előítéletein és pontosan tudják, meddig terjednek hazafiság és erény; kik nem hódolnak amá vallás előítéleteinek, mely őket szülte; kik nem fogadják el, hogy mindennek szükségképen igaznak és jónak is kell lennie, a mit abban ilyenül megismernek; kiknek nem egyéb a céljok, mint hogy a kereszténység uralmát, mely náluk babonaszamba jó, a föld színéről eltöröljék és helyét azzal pótolják, mit ők az ész és természet uralmának

neveznek, ha mindjárt az isteni kinyilatkoztatás félreértése és megvetése folytán ellenkezésbe jönek is úgy a józan észszel, mint a természettel. Mivel pedig a kereszténység csupán az Egyházban bír teljés életerővel, azért is mindenek előtt az Egyház az, mely ellen az idő és körülményekhez képest alattomban, vagy nyílt erőszakkal küzdenek, mely célból szívesen szövethoznak az Egyház mindenféle ellenségeivel, bármely tannak hódoljanak is azok. Összes érvök, melynek alapján az Egyházat megtámadják, minden kinyilatkoztatás tagadásában áll, a mennyiben a kinyilatkoztatás elferdítésével és csalárd, emberi utánzataival az ugynevezett tudomány és haladás álkinyilatkoztatásával tagadják a valódi kinyilatkoztatást, dacára a tények félremagyarázhatatlan bizonyosságának, melyek nyilvánvalóvá teszik annak isteni jellegét. Épen úgy járnak el, mintha valaki az emberi ész tagadná és bizonyosságul ennek tévelyeire és botlásaira hitvatkoznék. Oly tan, mely csupán tagadáson alapszik, nem méltó a tudomány nevére, mert hiszen ennek állítania kell valamit és pedig nemcsak kétértelműleg, olyformán, hogy ez állítás a végén mindig valami tagadással záródjék, miként ez Isten ellenségeinek szokása.

Mindenki tudja s a legtöbbben mindjárt a kezdetén sejtették is, hogy a harc végcéljában egyuttal minden törvényszerűség életgyökere, általában a jogérzet és az emberek összes erkölcsi viszonyainak alapja: a vallás ellen irányult; ha ugyanis még élne a régi protestáns gyűlölet, a mint élt sokáig, akkor a leghivőbb evangélikusok a „művelődés vitézei“-nek első sorában harcoltak, a zsidók pedig és hitetlenek vállatvonva távolmaradtak volna, mivel e „családi villongás“ nem érdeklé őket. Most azonban szövethoztak az utóbbiak a kereszténység, a vallás ellen, megtámadják azt közvetve és közvetlenül, üldözik, megrabolják, számüzik, fogsággal sujtják a papokat, jogfosztott rabszolgákká, politikai szabadalmaik fölázdozása mellett lecsapott

állampolgárokká teszik őket; földülják a vallásos intézeteket, vagy elfojtani, megrontani, elnémítani iparkodnak azokat a még alattomosabb kulturhareban, olyképen, hogy a papság kötelezné magát, hogy politikai vagy közügyekbe nem avatkozik, lemondana azon jogairól, melyek minden állampolgár számára biztosítvák s egyszersmind elősegítené vagy elnézné, hogy a szellemi romlás minden alakjában befészkelje magát a nép lelkiületébe, széttépje ebben az erkölcsi, szent félelemnek minden kötelékét és így alkalmassá tehesse minden küldetésre, még a királygyilkosságra is. Hasonlítsuk csak össze a kulturharc független korszaka előtti büntények számát a mai büntények számával és megdöbbenve bámuljuk azok példátlan szaporodását és fokozott gonoszságát, valamint a rohamosan szaporodó merényleteket.

A tekintély iránti tisztelet kiveszett s mélyreható, benső pusztulása észlelhető; ehhez járul az iskola elkereszténytelenítése, a művészet és irodalom elaljasodása, a vallásos élet kiveszése e rajongásig vitt kulturharc folytán és ennek eredménye, hogy ritkán lakolt nép beléletének ily mély sülyedésével a nagyságért, mely neki külső sikereket szerzett.

A leggyászosabb válság fog beállni, melyet föl nem tartóztatnak sem nyomtatott szólamok, sem törvények, sem hadsereg, legkevésbé pedig oly hadsereg, mely az általános védkötelezettség elvén alapszik.

Ugy tapasztaljuk, hogy a népek többé nem kormányozhatók, mert magok a kormányzók fosztották meg őket az önkéntes engedelmesség indokától, azt hivén, hogy hatalmokat növelik, ha azt Istennel megosztaniok és Ötöle származtatniok nem kellene. Erőszakkal és egy párt aljas szolgálatába szegődve, mely párt egyaránt ellensége oltárnak és trónnak, száműzték a vallást az iskolából s így

már jó korán a gyermekek szívéből is, valamint a politikai, társadalmi és gazdasági életből; innét van az embernek egymással való érintkezésében az igazságosság és szeretet hiánya; innét, hogy nincsenek többé sz. napok, Istennek, a benső magábaszállásnak és ünnepi nyugalomnak szentelt napok; az éhség ostora s az erősebb önhaszonlesése szüntelenül üznek egy elvadult népséget, lélekölő élvezetből lélekölő munkára.

Paqueron Kolonel, századunk állapotát ecsetelvén, azt írja, hogy a fölöslegeseiből bőven kijutott neki, a szükségeseiben meg hiányt szenved. Kifelé tudomány, művészet, ipar, nagyszerű műveltség — befelé elvtelenség, semmi józan érzék, irodalom igazság nélkül, kincs halomban, de kenyér nincs.

Mennyi a zsibárus, kik avult rongyokkal adják a miliomost. Legyen tudomány, legyen művészet, legyen kereskedelem, igenis kívánom én mindezt, de mindemellett és mindenekelőtt adjatok nekem kenyeret és éhezem én az élet kenyerét is!

Számtalan visszaélés történt a kulturharc folyamán, melyekre a kormány hivatalos sajtója utján az Egyház azon ellenségei ragadtattak, kik hivatalos állásokban alkalmaztattak. Egyes hivatalos lapok, melyek hivatalos közleményeiknél fogva katolikus és egyéb közhatóságok által előírásszerűleg tartandók fön, a legbotrányosabb szidalmakban fakadtak ki minden ellen, a mi egy keresztény, egy katolikus előtt drága és szent. És ily szennylapok költségeinek fedezéséhez adófilléréivel kelle járulnia a kath. népnek, sőt megfizetnie kellett még külön az előfizetési díjat is és megszenvednie, hogy Egyházának és önszemélyének legyalázását saját házába hordják. Hogy mennyire ellenkezik az ily eljárás egy keresztény-monarchikus hatalom méltóságával: könnyü belátni. A pápa legfőbb tanítói tekintélye és joghatósága ellen intézett támadás csak be-

vezetésül szolgált; a felekezeti törvények azonban, melyek annak további folyományát és változatát képezik, a protestántizmus tökéletesen ellentett fogalmából magyarázandók ki, mely szülte a kulturharcot és amelynek vallásellenes szelleme az utóbbiban nagyon is kirítt. Azért mégis győzött, szellemileg, Isten Egyháza már azáltal is, hogy közelebb vonzotta magához a protestántizmus azon elemeit, kikben még keresztény szellem él, a többinél pedig kivétel nélkül tiszteletet és csodálatot aratott, habár látható teste szenvedett is. Világosság és sötétség, tiszta buza és polyva különválnak egymástól.

A kulturharcnak, mely a Krisztus, — maga az Isten elleni harcot rejti méhében, szükségképeni következménye az emberi társadalom alapjának megrázkódása és idővel annak végpusztulása. Ez okból látjuk az erkölcsi érzéket az ördögi gonoszsággal egy színvonalra süllyedni; ezért látjuk minden, nemcsak isteni, hanem emberi tekintélynek is hanyatlását azok táborában, kik, a romlott korszellemnek hódolva, a sátán zászlója alá esküdtek; aljas gyűlölet mindaz iránt, a mi isteni; erkölcsi rothadás és minden valódi tekintély megvetésével párosult, elvetemedett szolgálkúság — ezek észlelhető jelenségei eme iránynak.

Az is ismert, bebizonyított tény, de különben egészen természetes is, hogy a forradalomnak, mindenféle fölforgatásnak és fejetlenségnek férfiai soha sem voltak katholikusok, hanem oly egyének, kik a kath. Egyház legelkeseredettebb ellenségeihez számítandók és, irányukat tekintve, részint protestáns, részint pedig pogány talajon állottak; mindkét rész megtámadta az Egyház által hirdetett tekintélyt, úgy a politikait, mint az egyházit. Belőlök és a szabadelvű katholikusokból toborzódtak össze, legszorosabb szövetségben

az „Alliance Israelite“-tel, a kőműves testvérek, kik mostanában szándékoznak épületek zárkövét betenni.)*

Europaszerte, csaknem mindenütt, vagy az ő kezökben van a hatalom gyepölője, vagy úgy tudják bénítani elleneik erélyét, a közönyösek munkáját oda tudják terelni, hogy akár működnek, akár nem, önkénytelenül is az ő ügyöket szolgálják. Majdnem minden kormánytanácsban e szövetkezet befolyása vált uralkodóvá vagy pedig megakaszt és megbénít minden működést, mely ellene irányul. A parlamentekben vagy föltétlen többségben uralkodik, vagy ha kisebbségre szorítottatott, minden a nép javát célzó intézkedést zátonyra visz s így aláássa elleneinek hitelét. A sajtó az ő embereinek kezében van, vagy megvesztegetve a termelő osztályokból kiszarolt arányaival, kizárólag az ő szolgálatában áll. Sőt magát a ker. felebaráti szeretetet is, lealacsonyítva azt az úgynevezett humanizmussá, saját érdekeire használja föl és még azok is, kik ellen eme aknaharc intéztetik, félrevezetve hazug szólamaik által, legnyiltabb, halálos ellenségeik diadalszekerei elé fogatják magokat. Támadásai kiváltképen a kath. államok ellen intézvék, minek célja, azok aláásásával trónt és oltárt ledönteni; ott keresik fel ők ugyanis a lerontani szándékolt tekintélyt, hol az még leginkább található. A kommunizmus soha sem fog egy katolikust sem hálójába keríteni s a kath. Egyház, a társadalmat fenyegető mindennemű veszélyek közepette, mindenkor elég erős lesz dacolhatni oly általános támadással, mely ellene és tulajdona ellen irányul. A legnagyobb botorság és gonoszság éppen az Egyházat zaklatni annyira a kulturharcral vagy üldözéssel, mely egyedül képes a kommunizmus ijesztő réme ellen szí-

*) Akik még nem ismerték föl a nyilvánvaló veszélyt, mely az Egyházat és királyságot fenyegeti, azok számára egy, csak nem régiben megjelent füzet: „Mit űznek a szabadkőművesek?“ Rövid útmutatás világiak számára, Gütersloh, Bertelsmann 1881., bepillantást nyújt e nemzetközi szövetkezet törekvéseibe.

lárd és hathatós gátat emelni; és nem találunk szót a Gondviselés céljainak ilyenén fölfogására, mely mély sóhaja — és vallás utáni segélykiáltásában saját nyomorult voltát bizonyítja és szánandó eszközként szerepel Isten és örök végzéseinek kezében, hogy lázas munkájában kényszeröltönyt vessen mindazokra, kik e szót „vallás“ már nem értik, másrészt, hogy az új és eleven kulturharci rajongás, vagy a durva Egyházüldözés szentesítésével erőszakosan aláásva lásson minden tekintély iránti tiszteletet, mely élő gyökere minden törvényszerűségnek és jogérzetnek, aláaknázva lássa általában minden állami kötetlek egyetlen alapját; így aztán minden vallásos hit elveszett.

Pedig a jog fogalma és minden igazságosság elenyésznek azon pillanatban, amint eltekintünk Istentől, a legfőbb király és törvényhozótól. Az igazságosság azon erény, mely minden körülmények között a jog tiszteletére kötelez bennünket. A jog pedig az erkölcsi hatalom azon tulajdona, melynél fogva valamit, mint sajátját birtokolhat, vagy valamit megtehet, vagy elhagyhat. Erkölcsi hatalomnak meg azt nevezzük, mely összhangzásban van a lelkiismerettel, mint a jó erkölcs és erkölcsösség zsinormértékével. Isten mindenekelőtt alapja a jogrendnek, valamint végoka minden élő lénynek.

Az emberi törvények, föltéve, hogy valódiak, az örök törvény kifolyásaként tekintendők. Azáltal, hogy valaki a törvényhozói és birói címet önkényüleg magának tulajdonítja, még nem lesz törvényhozóvá és bíróvá.

Valódi igazságosságnak csupán az mondható, mely visszfényre az örök igazságnak. A törvényesség semmi esetre sem azonosítható a joggal, mert amazt emberek kölesönzik, ez utóbbi pedig istentől ered, azaz minden jognak örök zsinormértéke Isten akarata; ennél fogva csak akkor bír valamely törvény jogerővel, ha nem ellenkezik az a joggal,

Az állam törvényei sem jogosak csupán azért, mert az állam hozta, hanem ilyenekké lesznek, ha megfelelnek az igazságosság örök törvényeinek, melyeket Isten szívébe oltott minden halandónak. A törvényhozó testületek határozatai tehát, még ha tökéletesen egyetértőleg hozattak is, csakis az isteni törvényben birhatják és kell birniok legfőbb zsinórmértéköket, melytől el nem térhetnek, anélkül, hogy a jogosság jellegét el ne veszítsék.

A törvény ne a papíron lelje erejét, csupán azáltal, hogy törvényes közegek által, mint olyan, kihirdettetett, hanem gyökerezzen az a nép öntudatában. Legyen meggyőződve a nép arról, hogy jogos és igazságos, hogy a törvénynek engedelmeskedjünk; ha pedig e meggyőződés egyik-másik törvényre vonatkozólag hiányzik, akkor kell, hogy mélyen megsértődjék és meg is sértődik a nép igazságérzete és csupán az Egyház, mely, mint a kereszténység egy és igaz Egyháza, egyuttal az erkölcs valódi és teljes mértékét is bírja, melyben föltételét leli minden jog, — képes, hatalmas erkölcsi eszközeivel, elejét venni és elejét is veendi minden körülmények közt a törvény elleni nyílt lázadásnak, az államszervezet azonban, az ily állapotok folytatódása mellett, velejében megrendül és elpusztul.

A jog, szabadság és kötelesség fogalma, következtetés útján, csakis az igazságból fejthető ki, mely ismét egyszerűen Isten létezésében éri el tetőpontját; ez alapon azután nincsenek azok mindenféle ingadozásnak és támadásnak kitéve, hanem, mint hű képmásai az örök, változhatatlan Istennek, magok is rendíthetetlenek, változhatatlanok.

Istennek e tiszta, sz. törvénye, az isteni jog, újból és minden viszonyok közt kötelezőnek nyilvánítandó ki az emberiségre nézve, mert befoglaltatnak abban egyuttal az összes emberi jogok is; és ha megjavíthatja még valami lazult és szétzüllött társadalmi állapotainkat; a k k o r

első sorban csakis a kinyilatkoztatott vallás az, mely, mint alapja az erkölcsnek és fegyelemnek, csálhatatlanul segíthet; csakis a kath. Egyház képes erejét venni a méregnek, mely szétbomlasztja és szélylyelmarja a társadalmat és csakis ez szerezheti meg ismét a szükséges elismerést és hatáskört a vallás számára.

Világosan bizonyítja ezt a legujabb kor szegény Irhonban, hol a rettenetes társadalmi lángbaborulás fenyegeti Angolországot. Vajon ki az, ki a forradalommal való szövetkezést megakadályozza és ennek segédkezését meghiusítja? Csakis az ir-egyház. Ismét csak a régi igazsággal találkozunk, hogy mily megbecsülhetetlen értékű az államra nézve a feladatának magaslatán álló sz a b a d kath. Egyház; ez egyedüli ótalma a trónoknak, a koronák szentségének és tiszteletének, valamint alapja a polgári együttélésnek.

Modern tudomány és anyagelviség.

A tudomány, dacára minden támadásainak, még eddig semmit sem hozott föl a bibliai sz. iratok igazsága és valódi volta ellen, a mi megállná a próbát; és dacára abeli meggyőződésünknek, hogy Isten igéje, ép azért, mert Isten igéje, mindörökké el nem mulhat, ha ég és föld elmulnak is, napjainkban a hitetlenség mégis mind mélyebbre és mélyebbre ereszté gyökereit a nép között és oly általánossá vált, hogy mind szorosabb kötelességévé válik mindenkinek, a kinek szava van, kikiáltani az utakra, utcákra s az idő zajába, hogy nem mind hiú haszontalanság, ami létezik, hogy van még egy örök igazság, melyet neki a kor szédelgése által elkábított és megzavarodott tömeg szemei előtt tehetőségéhez képest ragyogtatnia kell.

A modern tudomány követelménye szakítani egyrészt Istennel, szabadulni a vallás jármától; sürgeti a szabad kutatás, szabad tudomány, szabad nézet-nyilvánítás jogát, valamint az alanyi álláspont legkörlátlanabb szabadságát ott, hol ennek címén az Istenben, túlvilágban és visszafizetésben való hit megtámadásáról és kiirtásáról van szó, hogy helyébe tulajdon „Én“-ünk bálványozott fenségét állíthassa; másrészt egy philologiko-humanistikus és naturalisztiko-realisztikus áramlatot szított a szellemekben, mi a hirhedt reformatiora vezetet. Alig hinné az ember, hogy a fölvilágosultság századában lehetséges, hogy olyan emberek ostoba állítása, a kik fölfuvalkodottságból vagy egyéb jellemtelen, piszkos indokokból üres szólamokban vitatják, hogy az ő tudományos fölfogásuk egy isteni kinyilatkoztatásban hinniök nem

enged, hogy személyes meggyőződésök, tudományos álláspont-jok egy személyes Isten létezését el nem fogadhatja — ily túlbizakodottság iránt csak némi figyelmet is kelthessenek, szerezhessenek valaha és mégis tömjénezi őket a gondolkodni rest, gyülevész többség, sőt a személyes meggyőződés e joga iránti csupa tiszteletből bizonyos hódolattal adózik nekik, tulajdonképen pedig sátáni örömből és azon esztelen hiedelemben teszi ezt, hogy ezáltal talán csorbát ejthet Isten fölségén. És mégis kizárólag a kereszténység képezi végső és legfőbb zsinórmértékét minden földi viszonyoknak, ez próbaköve és bírása minden valódi kritikának, ez ama végső és legfőbb pont, melyhez a tudománynak, a miként abból kiindult, úgy visszatérnie is kell; és csupán a hit menti meg tévelyektől az észet, biztosítja azok ellen és ruházza föl különféle ismeretekkel; mert a legfőbb bölcsesség ismerni Krisztust, a megfeszítettet; csupán Krisztus, maga az isteni erő és bölcsesség, kiben a bölcsesség és tudomány minden kincsei rejlenek, csupán Ő ujjáteremtője egyszersmind az emberi tudományoknak.

Életszentség és tudományosság pedig csakugyan lehetségesek, amint ezt magok az Egyház ellenségei is megvallják, kik csak itélettel rendelkeznek, Aquinói sz. Tamás bölcsészettét és tudományát illetőleg.

Csupán azon tudomány fogja Istentől kitűzött célját, az igazságot elérni, mely változatlan szilárdsággal ragaszkodik a ker. elvekhez, melyek elvei egyuttal a józan észnek is, de a mely tudomány azt is jól tudja, hogy ama legfőbb eszmények, egy elvadult, mélyen sülyedt korban, nem érhetők el közvetlenül, egy ugrással, hanem csak fáradságos és tövises, kerülő utakon.

A tudomány nevében eltiltják Istent az eseményekbe való beavatkozástól, mint a kinek nincs többé helye a társadalomban; a büszke függetlenség nevében száműzik Őt az oktatásból, a szabadság nevében az erkölcsből. A zsidók

ama kiáltása: „nem akarjuk, hogy ez fölöttünk uralkodjék“ még soha sem hangoztattatott ily fönen és ily szemtelenül a világon. A modern, hitetlen tudomány nem átallja, ha még oly gyalázatos módon is, önnön testére sütni a szégyen bélyegét. Egész valójában nyilvánul itt az emberi szellem ügyefogyott volta, mely elveté a kinyilatkoztatás világát s az Egyház tekintélyét, minek folytán ismét a sötétségbe és a tévely legborzasztóbb örvényeibe hanyatlott vissza.

A tudomány hatalom. Ez egyedüli és legfőbb célja a modern kornak; hit dolgában nincs semmi fölfogása, szerinte hinni annyit tesz, mint egyáltalán semmit sem tudni s e fölfogás szerint a hit lealacsonyítaná az emberi észet. Ez szörnyű, ez a legvastagabb tévedés és balmagyarázata e szónak: „hinni“. Hinni annyit tesz, mint valamit másnak bizonyosságára igaznak tartani, világító szövétnek a hit és ahol ez hinti fényét, ott a kétségnek és sötétségnek oszolnia kell. Eszerint tehát minden tanult ember utalva van a hitre, mert lehetetlen magának mindenről személyes meggyőződést szereznie. Így, jelesen a történelem hiten alapszik; de különben is semmiféle tudományban sem történhetnék haladás, ha mindenkinek, ki magát arra szentelte, nem fogadván el a korábbi kutatás eredményeit, elülről kellene kezdenie. Az emberi tudásnak csak kisebbik része alapszik saját kutatáson és bizonyára senki sem fogja józan észszel elválasztani a hitet a tudástól, mert hiszen a hit csupán egy neme a tudásnak. Tudás és hit szükségképen összefüggő két tényezője a tudománynak, melyek egymást kiegészítik. És megis irtózik a modern tudomány a kath. értelemben vett tudás világától, vagy azt képzei, hogy kerülnie kell ezt. Innét a szörnyű tudatlanság mindenben, ami katolikus, innét szándékos, rendszeresen űzött elferdítése a történelmi tényeknek, miközben ő maga csupán fegyverül szolgál egy párt kezében, amint bizonyítják ezt az Egyház ellen intézett szerfölötti támadások, valamint dicsői-

tése mindannak, ami evvel ellenséges állásponton van, mire nézve csak Gusztáv Adolfot és a 30 éves háborút hozzuk föl példa gyanánt. E hazugsági rendszeren, melyet előszeretettel hirdetnek a modern tudomány szüleményeként, az újabb pártatlan buvárlatok hiteles bizonysga gyógyíthatatlan sebet ejtett s a hős egyszer s mindenkorra lebukott a polcról, melyen kérkedve, csaknem hihetetlen hazugsággal, szívtelen kegyetlenséggel és azon undok képmutatással trónolt, mely szüntelen ajkán hordta az evangéliumot, midőn vas-uralmának megteremtéséhez eszközre volt szüksége, hogy t. i. tervét megvalósíthassa, a német császári koronát megszerezhesse.

Egyáltalán azon csalóka dicsfény, melylyel egy célzatos történetírás, a hirhedt, modern történethamisítás, a reformátorok fejét, a vallás, különösen pedig az iskola és nevelés körüli érdemeikért körülövezte, az újabb történetbuvárok, mint Janssennek, Kloppnak alapos és igazságérzet-től vezérelt kutatásai folytán, teljesen szétfoszlott. Ama gyászos wittembergi eset, mely az összes egyesült német nép közé a visszavonás üszkét vetette; mely előidézett egy fékvesztett forradalmat; mely kilobbantotta a leggyászosabb háború lángjait és a népművelődés ügyét sok évtizeddel visszavetette: egész, ijesztő horderejében és gyógyíthatatlan rombolásaiban le van leplezve.

Valamint azonban nem homályosulnak el a nap sugarai, ép úgy soha el nem enyészhet az igazság és jog fénye sem, s ha ravasz elferdítés, századokon át, homálylyal leplezte is, mégis újra utat tör az magának és a hazugság, bármily ügyesen legyen is szöve, mint a kilőtt nyílveessző, Istentől irányítva s az Ő perzselő tüzeit hordva, önmaga ellen fordul vissza és magát a vadászt találja.

Eszerint a radikális törekvések, egyetemben a 16. század egyházi forradalmával, azon gonosz szellemben gyökereznek, mely körülbelül 1450 óta vett erőt Európa né-

pein, hadat izent a ker. tudománynak és világnézetnek, eszményképül tekintett egy finomult, ujkori pogányságot; a „szabad kutatás“ jogát, vagyis az alanyiságot, függetlenséget, a tekintély megvetését és a forradalmat minden alakjában emberi jognak kiáltotta ki, hogy a kath. papságot és népet elszakítsa az Egyháztól és Rómától s egyáltalán a hívőket felszabadítsa az Egyház tanhatósága alól, mely célból minden eszközt megkísérlett. Csak említeni kell pl. e szókat: babona, fölvilágos ultság, kulturállam, sötétség-kedvelő sötétenc, haladás, szabadság, szabadelvű, világosságbarát stb. és azonnal látjuk, mely teljes változáson mentek keresztül mind e kifejezések és fogalmak. Korunk fraseológiája és tagadási kórsága valóságos kötél-táncot űz e szavakkal.

Ép oly mélyre sülyedt másrészt korunk az anyagelviségben és durva érzéki gyönyörökben. Óriási léptekkel siegett a művelt világ az általános romlottságnak eléje és a nép erkölcsi állapota, e modern, művelt államokban, nagyon hasonlít a római birodalom erkölcsi viszonyaihoz a császárok korában. Bizonyos tekintetben még sokkal súlyosabb azok bűne, kik újra fölelevenítik egy Nero és Heliogabalus korát; mert azok Krisztus nevére keresztelvék, míg ama századok emberisége a pogányság sötétségében sinlődött. Honnan remélhető segély, a rohamosan terjedő erkölestelenség ellen ott, hol rendszeresen foly a munka az erkölcs buzogó életforrása, az Egyház ellen, hol ezt szolgálóvá alázzák s papjait fekete rendőrökké alacsonyítani akarják, vagy az uralomra jutott pártérdekek, avagy idealis pártirányzatok szerint csak kegyesen megtűrik vagy épen üldözik.

Jaj azonban a kornak, melynek népei valami nemes földadatot nem ismernek; ha nem lelkesítették volna a kereszties hadmenetek, a fegyverdicőség ama kor erőveltelmes és tettszomjas férfait a kereszténység elnyomatása ellen, ha nem lebegtettek volna szemeik előtt nemes célokat, akkor egymás ellen fordultak volna kardjaik.

Pénz és életöröm — ezek eszményei az emberek túlnyomó többségének, mely elvesztette Isten és az Ő ki nyilatkoztatásában való hitét; ezekben összpontosulnak összes vágyai azoknak, kik nem hiszik lelkünk halhatatlanságát és halálunk után annak további életét; az életnek ily anyagi, vigasztalan fölfogásával és megítélésével ugyanis legszorosabban karöltve jár s belőle tulajdonképen önként foly a kereszténységtől való elszakadás; de egyuttal legfőbb oka is az az erkölcsösség és vallásosság rohamos sülyedésének.

Eme arcátlan anyagelvűség kezdettől fogva a szégyentelenség útját egyengette és az élet élvezésének keresztényileg fölfogott elvét az ellenkezőre csavarta el s eme, kizárólag csak az élet örömeire irányuló, telhetetlen vágyával kiölt minden magasabb, eszményi fölfogást; szövetkezve a modern tudománnyal, elhomályosította és eltorzította az ember eszményképét s a magas tudományosság mezébe bujtatott, legészellenesebb szörny-véleményeivel, az ember eredetére vonatkozólag, oly sok főt vezetett félre, csalt meg és hozott a legszánandóbb zavarba.

Pedig alapiában véve senki sem követel ám több hitet, mint épen az anyagelvűség, mely magában véve semmi, amennyiben föltételeit bebizonyított igazság gyanánt állítja elénk. Soha, de soha sem levén képes földeríteni az anyag eredetének végső okait: csupán a tünemények fölszínén uszik nevetséges módon; előtte ugyanis ismeretlen a parányok Szerzője, mert, tudvalevőleg, tagad minden természetfölötti befolyást a természet és az emberi élet rendjében és e tagadását, hamis módon, e csillogó szóval akarja kifejezni: haladás. Szerinte az anyag teremtetlen, örök, sem kezdete, sem vége. Minden élő lény a parányok véletlen összecsoportosulásának eredménye s így előáll az anyag; így keletkezett a növényi és állati szervezet, ép így Göthe

Faustja, a térközök és ércbetűk esetleges összekeveredése folytán a könyvnyomdában.

És e modern tudomány képviselői, kik tudományuk nagy hiányait pusztá föltevésekkel pótolják, mégis úgy haboznak, oly megbizhatatlanok, végeredményeik oly ellenmondók, hogy pl. a Darwinizmus 19 kiválóbb képviselői, a legfontosabb pontokban, mesteröktől eltérnek, köztök, a főkérdések fölött, a leghevesebb vita foly, sőt egyenként önmagokkal is ellenmondásba jőnek s e mellett összes vívmányuk, mit fölmutatni képesek, nem egyéb, mint be nem bizonyított, részben ellentétes állítások zürzavara.

Darvin elméletének, mely szerint az összes növények és állatok egy legegyszerűbb szervezetből fejlődtek ki, benső öntörekvésük folytán mind jobban és jobban tökéletesbülvén, míg végre a legfőbb, legtökéletesebb lénynyé, az emberré fejlődtek — az a gyöngé oldala, hogy nincs szilárd alapelve, mely azt megfejtene s hogy ellene szólnak megdönthetetlen, tapasztalati tények; rendkívül bő tanulmányt nyújtott azonban az állat- és növényfajok átváltozásáról.

Az atheista Haekel, ki erkölcs dolgában egyszerűen fölcseréli az állatországot az emberiséggel, azt állítja, hogy az akarat nem szellemi tehetség, hanem az idegek megfeszítéséből ered, tehát független az éstől s így független a szeretet a hittől, a jó az igaztól és ez állítását egyszerűen azon logikai következtetéssel védi, hogy, ha ezt el nem fogadjuk, akkor hinnünk kell egy személyes teremtésben tehát Istenben.

Eszerint a természetben minden csupa véletlenség, ami csak izeg-mozog benne, ami csak össze-vissza alakult keblén, minek rendszeres csoportosításán századok óta fáradszik az összes természetbuvárlatok. — De hiszen épen ez az, ami, csupán mint bölcs művészetet véve is, nem csodálható eléggé. Már csak egyes szervezetek megfigyelése is egy eszes okfő elfogadására kényszeríti az embert.

Összegezve a dolgokat: valamint a föld anyagának legelső keletkezése, úgy a szerves lények eredete is megfejtethetlen talányt képez, melyet illetőleg csakis egy Teremtő kifürkészhetetlen hatalmára hivatkozhatunk. Csakis Istennek tulajdoníthatunk föltétlen létet, melynek sem oka, sem kezdete nincs.

Állítólag az ember nem legfőbb és legutolsó gyümölcse a világteremtésnek és földalakulásnak, hanem csak egy tökéletlen szervezetű és épen azért szerencsétlen, hiába küzdő lény, mely nem élhet örökké, hanem csupán átmenetet képez egy jövődő teremtetési korszak tökéletesebb, boldogabb teremtményéhez és helyet kell adnia a korona zárkövének, az egész világfejlődési folyamat utolsó és legfőbb kifejtésének.

A természettudomány terén nyilvánuló, modern, hamis fölfogások a leghátrányosabban folynak be következményeikkel korunk társadalmi mozgalmaira, mely kor, a párányok egyenlő voltának megfelelőleg, az emberek teljes egyenlőségét is követeli, innét modern harca valamenynyinek egymás ellen; befolyással vannak magára a törvényhozáásra, mely szabad versenyt teremtett kereskedelemben és iparban és biztosította a szabad költözködést, minnek folytán mindenki önállóan mozoghat, ezen vezérelv szerint: mindenféle előny érvényes; innét a napirenden levő sok csalás, rászedés és hamisság.

Az Éginek szemmelátható beavatkozása a földi dolgok folyásába, amint ezt Isten, egész népek életében beállott nagy sorsfordulatok alkalmával, különös irgalma jeléül már többször éreztette, egyedül képes ellenhatást gyakorolni az uralkodó korszellem naturálistikus fölfogására, az ő elpogányosodott Darwin-féle önkifejlődési elméletével együtt, melyet a keresztény világnézet van hivatva leküzdeni, egy világon kívüli Teremtőről és természetfölötti Világkormányzóról szóló tanával, ki a jót megjutalmazza, a

gonoszt pedig, előbb vagy utóbb, s ha nem is ez életben, de a jövőben mindenestre megbünteti.

Azt föltételezni, hogy lehetséges egy teremtmény, mely nem a semmiből származott, vagy mely, dacára teremtet voltának, nem függ léte legmélyében és összes fejlődésében Istentől, vagy mely más célból és nem Isten végett volna teremtvé, észellenes dolog, képtelenség. Oly teremtménynek ugyanis, mely eszes és mégis független volna Istentől, Istennel egyenlőnek, de nála mégis alantibbnak kellene lennie; mint teremtménynek Neki alárendelve, végcéljára nézve azonban Tőle mégis függetlennek; — az ész törvénye által lekötve, de attól mégis szabadnak; — a kötelességérzet által Istenhez láncolva s Vele szemben mégis korlátlanul önállónak kellene lennie, szóval: teremtménynek is, Istennek is kellene lennie egyszersmind. Oly föltétel ez, mely észszerűsíténé a képtelenséget és az ellenmondás logikai elvét magának a logikának alapjává tenné.

Az atheista azt mondja: nincs Isten.

A pantheista azt mondja: minden Isten.

A deista azt mondja: van ugyan Isten, de különbözik a teremtéstől és mit sem nyilatkoztatott ki, vagy adott parancsolatban, mi meghaladja a természetet.

A pantheismus alatt nem egyéb rejlik, mint atheismus; és, hogy a deismus volt az, mi a modern gondolkozást e tévutakra vezette, mi neki valamint racionalisztikus alakját, úgy tényleges szervezetét is megadta és ezáltal számára a közéletre a legnagyobb befolyást biztosította, ez ép oly kétségtelen, mint az, hogy az emberi ész, a kinyilatkoztatás világa nélkül, képtelen az embernek Istenhez és az Ő környezetéhez való természetszerűnti, nagy fontosságú viszonyát következetesen megállapítani és annak külsőleg kifejezést adni.

A különbség a pőre atheismus közt, mely Istent semminek tekinti és a pantheismus közt, mely mindent istenít,

csupán látszólagos. Mert Istent tagadni és Őt lényéből kivetköztetni, majdnem egyre megy. A pantheisták szemében sem teremtés, sem teremtmény, sem Isten nem létezik, nincs több való állag, mint csak azon egy, mely a mindenség alakjában ezerféleképen nyilvánul, magát abban megvalósítja, minthogy csak azon létalakban ébred öntudatra, melyet mi végesen önálló valóságnak tartunk.

A véges és végtelen, idő és tér, világosság és sötétség, öröm és fájdalom, bűn és erény csak megannyi, különböző nyilvánulásmódjai ugyanazon isteni állagnak. A madár és a lég, melyet hasít; a föld ép úgy, mint üde zöldje; a benne működő erők ép úgy, mint a szellem, mely fölismeri azok természetét; az ember — bocsánat a kifejezésért — miként a sár; a tajték, mely a tenger sötét hullámaint ezüstsziürkén szegélyezi, ép úgy, mint maga a szörnyű hullám, a benne rejlő mérhetetlen erő, a szélvész, mely azt fölkorbácsolja — ez mind egyformán Isten. Szellem és anyag, természet és emberiség, ez mind Isten, ugyanazon lény, ugyanazon állag, csakis esetleges, de a dolog lényegét nem érintő változásban.

A finomult kedélyek számára, kik a durva atheismus-tól idegenkednek, a pantheismus szolgál az arra vezető modern kerülő-úttal. Mindentéle pantheismus lényegileg és alapelvére nézve megegyez az atheismussal. Mert a végtelennek és végesnek azonossága: vagyis azt állítani, hogy Isten nem létezik és azt állítani, hogy Isten az, a mi nem létezik, a mi önmagának ellenmond, a mi képtelenség és lehetetlen, az teljesen mindegy.

Dacára, hogy a bölcsészet történelmének minden nagy, fejlődési korszaka oly siralmas véget ért, mi lesújtó bírálat egy észnélküli állításra nézve, mégis azt mondja a modern racionalismus, hogy a pantheismus és atheismus ellen nincs többé szükség a kátéra, elégséges erre nézve az önerejéből nekifejlődött, hatalmas teljére jutott ész is,

Ugy Spinoza, a holland pantheista, mint Hobbes; az angol atheista és Rousseau, a francia deista, törvényes zsarnokká avatják az államot. Spinoza és Hobbes minden hímezés nélkül nyíltan hirdetik az uralkodó zsarnokságát; Rousseau, a deista, kerülő úton teszi ezt és tanítja a nép és a köztársaság függetlenségét. Végeredményök teljesen ugyanaz; az utóbbinak gyümölcse az általános szavazatjog, mit megterem a szabadság, az előbbi a fejedelem föltétlen akarata, mely nem tűr ellenszegülést és jogosan mondja ki azt, mi neki tetszik.

A deismus, mely a világteremtés tanát teljesen homályban hagyja, meghagyja Isten gyanánt az anyagot, mint a mely teremtetlen, vallja ugyan Isten és az egész természeti rend létezését és csupán a természetfölötti rendet nem fogadja el, mintha t. i. semmi sem volna Istenben, mit elménk föl nem foghatna; látszólag semmi összeköttetésben sincs az istentagadással, mert hiszen a természeti és természetfölötti rend lényegesen különböznek, azokat egymással föleserélnünk és összezavarnunk nem szabad és így tehát, miként a deisták állítják, a természetfölötti rend tagadása nem vezet mindig szükségképen positive és egyenesen az atheismushoz. Azonban a kath. Egyház nagy tévedésnek tartja ez állítást, még pedig a legszorosabb összhangban azon ezerszeresen bebizonyított nagy történelmi ténynyel, hogy az ész a fölfogása körébe eső igazságokat sehol sem képes az ő tisztaságukban megtartani, a mi áll ugy az egyesekre, mint a népekre nézve, melyek a kinyilatkoztatást vagy nem ismerték, vagy elvetették. E szerint szükséges a kinyitatkoztatás, hogy sértetlenül megóvassanak a természeti igazságok, melyek lelkiismeretünket érdeklik. Bizonyítja ezt az ó-kori bölcelet; egyetlen természeti igazságot sem volt képes tisztán fölfogni; dacára hosszú, őszinte és örökké emlékezetes küzdelmének, mégis képtelen vala a pogány világnézet reménytelen kétségbe-

esését enyhíteni. Érzéki mámor, homályos találgatás e néma kétségbeesés fölött; gúnyos kikacagása az isteneknek, a világnak és önmagának; gyászos panaszok a kérlelhetlen végzet fölött és az ebben való néma, vak megnyugvás, ezek szakították meg a menthetetlenül és reményvesztetten önmagában összeroskadó, nemesebb emberi természet fuldokló zokogását; általános istentagadás és kétségbeesés, ez vala a pogány gondolkodásnak és életnek kifejelete.

Természet és a természetfölötti.

A szellem, melynek fölénye a való világ, annak erői és jelenségei fölött kétségtelen dolog, melyet azonban mindenki megkülönböztet a testtől, láthatatlan, érzékfölötti lénynek veendő és egyedül ennek ismerete vezet az érzékfölötti valónak ismeretére. A szellem nem származhatott a testtől és mégis időben lett, mert működése: a gondolkodás, időben vette kezdetét. Önálló lény ő s egy megelőző anyag nem szolgálhat lényege alapjául, csakis semmiből teremtetetett. De a ki képes vala a szellemet létrehozni, annak föltétlenül önmagától és önmaga által valónak kell lennie, ő tehát föltétlen, kezdetnélküli, örök, benne a lét és lényeg azonos dolog. Csakis egy okfőjök és egy végcéljok lehet a dolgoknak, mert, ha ilyen kettő volna, akkor az egyik való vagy fölösleges, vagy elégtelen volna; ha ugyanis az egyik valaminek hiával volna, a mi megvan a másikban, akkor az nem volna tökéletes s így nem volna Isten; ha pedig egyenlő mértékben volna meg mindkettőben, akkor fölösleges volna az egyik, mert már megvan minden a másikban.

A természet csak visszfénye Isten dicsőségének, de nem képezi Isten lényegét s magában véve nem is tárhatja föl előttünk Annak ismeretét; miglen valódi világánál tekintve fölhívja az emberi szellem figyelmét a teremtetett világ nagyságára, fűnségére és Alkotójának bölcseségére. A teremtetett világ is eszköz és út arra nézve, hogy az embert Isten megismerésére vezesse; minden a teremtés nagy mű-

veinek ízenként való, beható és értelmes szemléletére indítsa az emberi szívet.

Az anyagi dolgok túlbecsülése azt eredményezte, hogy az élet mindennemű érzéki javai iránti érdek fölszigáztatott, minden más pedig tagadtatott. Az ember még csak azért gondolkodik, hogy összes nyereségét ez életben lelje föl; innét a gazdagság hajhászása és a vágy korlátlan szabadság után, innét van, hogy a becsület fogalma mindinkább tűnőfélben van. Csupán a birtok jó már számba, míg az ember szellemi méltóságára nem is hederitenek. Mindez harcra hívja föl a szegények osztályát a gazdagok ellen. Az élet magasztosabb célja a túlvilág reményével egyetemben, mely eddigelé az élet borúját enyhítette, eltűnt; minden magasztosabb indokot elfojtott az anyagiasság. Gyászosan veti ez árnyát a hihetetlen módon fölszaporozott öngyilkosságokban. A szomorú, mindent megsemmisítő kulturharci rajongás, melynek lelkiismeretét még az is terheli, hogy megingatott minden tiszteletérzetet, mely annakelőtte befolyással volt a világra, — legveszedelmesebb módon megrázkódtatta az összes társadalmi állapotokat.

A természet összes lényei, minden elemei és erői mindenkor hódoltak és engedelmeskedtek Istennek s az Ő bölcs rendelkezésére állottak. A mindenható Teremtő kezében, különösen a föltűnő természeti jelenségek, igen gyakran igazságossága ostora gyanánt szerepelnek, ugyszólván kalapácsul szolgálnak, melylyel a rozsdalepte szíveket sujtja, hogy ostrommal bevegye; gyakran pedig csodát művel általok, hogy lüntesse és álmokból fölrázza az embereket.

Mit az ember a természet rendes folyásának, vagy véletlennek nevez, az Isten előzetes, örök rendelése szerint változhatatlan törvény. Ő épenséggel nem szorul arra, hogy a természet törvényeit sarkokból kiemelje, vagy pillanatra fölfüggeszsze, ha mindjárt nagy és borzasztó megrázkódások, változások és föltűnő jelenségek mutatkoznának.

is a természetben, mik csupán igazságosságának eszközei. Mert, midőn a természetet alkotta, ugyanakkor tisztán át is tekintette működéseinek sorrendjét s azt bölcsesége szerint rendezte, kimérte, kiszámította és megfontolta, úgy, hogy semmi sem történik véletlenül.

Bent állunk a teremtés közepében és körülvéve vagyunk a természet csodái által; testünknel fogva a természethez tartozunk és ezerszeresen vagyunk hozzá fűzve és láncolva. Legnagyobb fontossággal bír tehát azon kérdés, hogy mily viszonyban áll Isten a természet teremtéséhez és föntartásához s ez számunkra meg van fejtve, főbb lényegében, a kinyilatkoztatás útján.

A természettudomány biztos és szilárd alapon nyugvó adatai soha sem mondhatnak ellen, nem is fognak soha ellenmondani a bibliai sz. iratok helyesen és biztosan fölfogott értelmének.

Különböző természetbuvárok nagy fáradsággal iparkodnak ugyan a természet könyvét annak Szerzője nélkül magyarázni, de sőt Őt egyáltalán tagadni s e könyv minden lapját, mely nyilván utal Szerzőjére, kitépni, vagy a sajtó útján hamis következtetéseket csempészve abba és gyalázva a papi mesék ultramontán kigondolót, olyanul föltüntetni, mint amelyet nem is érdemes olvasni. Különös kedvteléssel vesződnek ezen urak azon, hogy a majmot jól elemberesítsék, az embert meg jól elmajmosítsák — az ember és állat közti válaszfalat, a mennyire csak lehetséges, lerontsák — s az emberiség történetét — az isteni vigjátékot — majomkomédiává alacsonyítsák.

Magában véve a természet nem ismer egyéb törvényt, mint a szükségképiség törvényét — a növény és állat tovatenyésztésére szükséges törvény a nemzés. De az Istentől teremtett emberiszellem szabad, van önelhatározása, Istenben és az erkölcsi törvényben való hite fölötté áll a termé-

szeti szükségességnek, fölötté a nemzésnek, következőleg a nemzésnél valami magasabb, t. i. meggyőződés.

A növény, elválási szaporodásában, a him és női ivarszerveket, az öntudalan nemzést, azaz, a minden öntudat nélküli, természeti szükségképiséget tünteti elénk. Az állatvilág magasabb szervezetei homályos, természeti tudattal, mondhatnók önkéntességgel rendelkeznek, mely azonban kizárólag csak a természeti szükségesség körén belül mozoghat. Az embernél azonban az öntudatos, személyes szellem a természet ösztönével szemben felelős, az emberben a természetnek hódolnia kell a szellemnek, miként a szellemnek hódolnia kell Istennek. Ebben rejlik lehetősége az önmegtartóztató erkölcsi életnek. Az ember, öntudatos, szellemi személyiségénél fogva nem lehet hivatva a természeti kényszerűsége; mert ahol szellemi szabadságnak és önelhatározásnak kell és lehet uralkodnia, ott nincs többé helye az ilyen kibeszédnek. Ezek alapvonásai az on természet-bölcséletnek, azaz világnézletnek, mely fölöleli a természetet hatásaiban, munkájában és jogában, mely magát a szellemet is függetlensége, személyisége és szabadsága szerint fogja föl és csakis így képes, kötelmeit illetőleg, helyes mértéket szolgáltatni kezébe.

Szomoruan jellemzi Istentől elpártolt korunkat, hogy oly nevenséges módon irtózik mindentől, mi természetfölötti; oly soknak volna inyére, ha Isten karját megrövidítve láthatnák és legjobban szeretnék, ha minden dolgok Ősokának beavatkozása a természet törvényeibe rendőri hatalommal megakadályoztatnék. Ez aztán, következetesen, anyagelviségre vezet, mely pedig az anyagon kívül semmit sem fogad el valóban létezőnek.

A természetfölötti nem semmisíti meg a természetet, hanem ez utóbbi annak csak előfeltételül szolgál, amaz csak megvilágítja és tökéletesíti a természetet, ép úgy, miként valakinek bővebb és nagyobb fokú képzettsége nem szorítja ki elemi ismereteit, hanem gyarapítja és megtermékenyíti azokat. Épen nem ellenmondás Isten részéről, hogy az embert előbb az ész útján tanítja és azután még egy fensőbb fénynyel is megvilágosítja, hogy értelmét és akaraterejét, egy véges teremtménynek eme természetes tehetségeit, fokról-fokra gyarapítja, értelmét természetfölötti ismeretek iránt megvilágosítja, akaratát csodatettekre képesíti; mindez ugyanis arra szolgál, hogy nyilvánvalóvá legyen a teremtmény függése Istentől; részint pedig és kíváltképen serkentésül, vigaszul és segítségül az Egyház összes hivei számára oly nagy, isteni látogatások idején, midőn a legtöbb püspök kitiltatik, oly sok áldozár száműzetik, a közösségek százával elárvulnak és sokan aggódva kiáltanak föl az apostollal: „Uram segíts, mert elveszünk!”

Azt mondja sz. Tamás: „A legcsekélyebb eredmény a természetfölötti megismerés mezején jobban kielégíti az embert, mint, ha tökéletesen beavatva volna a földi dolgok összes rendjébe.”

A anyagelviség névszerint tagad minden természetfölöttit, valamint további életünket a halál után, pedig lelkébe vésődik ennek tudata már minden gyermeknek, midőn, noha szembehunyva, szendereg, mégis jobban és tisztábban észrevesz némely tárgyat álmában, mint képes lett volna ébrenlétében; még határozottabban nyilvánul ez az alvajárásnál — épen így lesz az emberben is, ha már az életből elköltözött, egy életelv, melynélfogva élni és érzék, melynélfogva látni, hallani és érezni fog, csakhogy végtelesen meg nem szület, szellemi módon.

Tagadni a csodát, mely épen a természet valamely törvényének, az isteni akarat különös ténye, vagy bármely

láthatatlan hatalom közbenlépése általi megszakításában áll, annyit tesz, mint előrebocsátani egy negatív alaptételt és tagadni minden természetfölöttit, mitől a sz. Írás is tekintélyét és hitelreméltóságát kölcsönzi. Mert nincsen csoda, tehát nem is lehet hinni az iratoknak, melyek róla beszélnek. Nem létezik ilyes természetfölötti beavatkozás a földi dolgokba, így tehát ostobaság a hit, mely Krisztust Isten Fiának vallja. E terjengős tudományosság a tulhajtott ítészkedés mezében nem tudomány. Ha egyszer elfogadjuk, hogy a valónak összessége csupán az érzékeink alá eső anyagvilágból áll és nem léteznek egyéb erők, mint csupán, melyek az anyaghoz kötvek, sem egyéb törvények, csak melyeket a természettudomány fölfödözött, vagy talán még fölfödözni fog — akkor kimondatott ezzel a csoda lehetetlensége is és a ki még erről mesél, az szükségképen vagy csaló, vagy maga is félrevezetett. Másként áll azonban a dolog, ha az érzéki anyagvilágot tágabb körben szemléljük, ha a természet rendjének gépezetét csupán esz-köznek tekintjük, melyet egy világon kívül levő ok önnön föltett céljainak elérésére használ. Ez esetben nincs határ, mely ama legfőbb ok működését megszabná; vagy ugyan ki akarna ez önálló, de függő voltának mégis tudatával bíró eszközben, határt szabni az ő tudásának? Ugyanegy a hatalom, mely föntartja a természet szabályszerű folyását és megszakítja azt a csodában is csakis gondolatában, örök bölcsességében rejlik indoka ugy az egyiknek, mint a másiknak.

Kérdezzétek meg a tudományt és a keresztény kinyilatkoztatás javára fogja az kimondani ítéletét. A metafysika csodálatos összhangot fűdöz föl a dogmákban, a logika bámulandó, lánceros összefüggést a hittitkok között, az erkölcsstan tökéletes összhangzást a szív nemes hajlamai és az evangeliomi törvény között; a természettudomány bizonyítja, hogy a földtani, élettani és néprajzi kutatások biz-

tos adatai és a bibliában felsorolt tények állandóan összhangzásban vannak egymással és mi is elmondhatjuk sz. Pállal: Habár az égnek angyala hirdetne nekünk más evangéliumot, elátkoznunk kellene őt.

Az élet hiúsága, a tudománygőg, a szemek kívánsága, törekvés az államjavadalmak és az Egyház birtoka után, a testiség, a papi nőtlenség megszüntetésének óhaja, a kereszténység különböző századaiban, újra meg újra megkísérlettek minden eszközt és, szövetkezve a pokoli hatalmasságokkal, megfeszítették minden erejüket, hogy céljaikat elérhessék; tagadták Isten örök törvényeit, megtagadták az evangéliom legszentebb elveit; hogy szenvedélyeiket, kívánságaikat, vágyaikat, telhetetlen birtokszomjukat kielégítsék: fejtetőre állítottak minden fogalmat az igazságságról és erkölcsösségről; száműzték a vallás minden eszméjét, kinevettek minden természetfölötti hitet, mélyen megrendítették a társadalmi együttélés alapját; szétszakítva az összetartozókat, tátongó örvényt teremtettek, mely elnyeléssel fenyegeti az összes, amennyire még életképes, állami és társadalmi rendet; a papságot kiűzték az iskolákból, hogy helyét a fosfor, majom, ősnyalka és ősköd tanáraival töltsék be; zászlójokra irták, hogy amit csak mond a pap, az mind bárgyuság, rossz akarat, csalás. De kineveti őket a teremtés Ura és mondja: „Elvesztem a bölcssek bölcsességét és az okosak okosságát megvetem;“ Kor. I. 1, 19; „mert kiket a világ balgatagoknak tart, azokat választotta Isten, hogy megszégyenítse a bölcseket.“ U. o. 1, 27. Egyedül az Egyház mentheti meg a társadalmat.

A katholicizmus, mely még mindenkor megvédte a hit letéteményét és soha sem tévedett, soha sem fog meghajolni, sem változhatatlan elveit földadni, nem szedi rá a népeket és soha sem lép egyességre a tévelylyel. Mert ezen a katolikus és egyáltalán mindenféle eretnekujítások és tanok nem pusztán nézeteltérések, hanem egymásnak el-

lentett dolgok és szükségképen mindig egymás ellen működnek. Ha a katolikusok részén van az igazság, akkor a reformáció nemcsak fölösleges, hanem utálatra méltó valami is, lázadás a maga Isten által rendelt hatalmasságok ellen. Ha pedig a protestantizmus állna igaz alapon, akkor a kath. istentisztelet, legkiválóbb részében, nemcsak téves, hanem bálványozás; megsértése az Égnek és nem észszerű istentisztelet, ily ellentéteket pedig összeegyeztetni nem lehet.

Hogy az Egyház küldetését teljesíthesse, szükséges, hogy konok ellenei fölhagyjanak rossz akaratukkal, ismerjék el és vallják be hibájokat és őszinte igyekezettel távolítsák el azon akadályokat, melyek útjában állnak a társadalom valódi és maradandó újjászervezésének.

Mert ama csodálatos, megbonthatatlan szervezet, melylyel isteni Mestere és Alapítója az Egyházat megajándékozta, kifelé állandóságot és szilárdságot biztosít számára, befelé pedig maga az ő Ura és Istene képezi életének és erejének gyökerét, forrását a legméltóságosabb Oltáriszentségben.

Mennél nagyobb erővel és minél céltudatosabban lépnek föl tehát az Egyház ellenségei, annál inkább az Egyház e legdrágább kincse ellen kell intézniök támadásaikat, — mely reá nézve annyi, mint az emberi testre a sziv, melyből a vér és élet minden tagba szétárad, — hogy e ponton üssenek rajta sebet és ha lehetséges volna, itt mérjenek rá halálos csapást. Minél gunyosabban kacagja ki a pokol, mely az istenteleneket használja eszközeiül, a közönbösségben, az anyagelvűségben elfuladtak szavával a legméltóságosabb Oltáriszentséget, mennél durvábban káromolja azt az eretnekek nyelvével s dühöng ellene az egyházostromlók szentségtörő kezével, annál hangosabban fogja Isten Egyháza e földön, egyesülve az égi seregekkel, gyer-

mekeinek ezer- meg ezerszeres szavában szüntelen dicsőíteni Krisztust a legszentebb Oltáriszentségben; és szálljon szívről szívre, ajkáról ajkra, az egész földkerekségen, éjjel-nappal e szózat:

Végnélkül áldassék és dicsértessék

A legméltóságosabb Oltáriszentség!

T a r t a l o m.

	lap.
Előszó	7
A vallás	11
Krisztus	18
Az Egyház	27
A pápa tanítói csalatkozhatatlansága	41
A protestantizmus	48
Luther és az ugynevezett vallásujítók	98
Liberalizmus és szabadkőművesség	112
Modern tudomány és anyagelviség	128
Természet és természetfölötti	140

110131

Értelemzavaró hibák :

			<i>Hibás</i>	<i>Javítva</i>
66. lap	21. sor	fölülről	a kath.	kath.
66. »	6. »	alulról	kell	kelle
68. »	10. »	»	Sz. Cyrián :	Sz. Cyprián :
75. »	9. »	»	e természet	a természet
76. »	18. »	fölülről	kelyheket	kelyhet
79. »	10. »	alulról	a csalódás	csalódás
80. »	13. »	fölülről	áldáshoz	áldozáshoz
83. »	12. »	alulról	valóságos	világos
85. »	15. »	fölülről	Ál-kereszténynek	Ál-kereszténységnek
88. »	17. »	»	gyul	ujul
89. »	14. »	»	az egyház	ez egyház
90. »	1. »	»	ál-prófétaságokat	ál-prófétaságot
92. »	2. »	alulról	vér nélküli	vérontás nélküli
97. »	3. »	fölülről	az emberiség, Isten	az emberiség Istenben
			és az Ő Egyházáért	és Egyházában
97. »	17. »	»	ismerje-e	felismerje-e
105. »	8. »	»	Érdemeit	Érdemei
105. »	8. »	»	férfiaknak	férfioknak
116. »	8. »	alulról	Persi	Percy
125. »	8. »	fölülről	Egyházüldözés	egyházüldözés
